

Máme demokracii a nebojíme se ji použít

Metodika vzdělávacího programu
pro učitele středních škol

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

Máme demokracii a nebojíme se ji použít

Metodika vzdělávacího programu
pro učitele středních škol

Multikulturní centrum Praha, z. s., 2023
Metodika vznikla v rámci projektu
Máme demokracii a nebojíme se ji použít
(reg. č. CZ.07.4.68/0.0/0.0/20_079/0002087)

Projekt byl financován z Evropských strukturálních
a investičních fondů a probíhal v rámci operačního
fondu OP Praha – pól růstu.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

Obsah

- 5 Úvod
- 7 Informace o projektu
- 10 Teoretická východiska pro vznik projektu a metodiky
- 13 Co v metodice naleznete
- 13 1. Interaktivní výukové lekce
- 13 2. Práce na projektech a jejich prezentaci
- 13 3. Jak na reflexe a práci se skupinou

15 1. Interaktivní výukové lekce

- 16 0. Blok: Úvod do vzdělávacího cyklu
- 17 Lekce 0.1
- 18 1. Blok: Demokracie a moc
- 19 Lekce 1.1
- 21 Lekce 1.2
- 25 2. Blok: Demokracie a svoboda
- 26 Lekce 2.1
- 33 Lekce 2.2
- 36 3. Blok: Demokracie a integrace
- 37 Lekce 3.1
- 42 Lekce 3.2
- 45 4. Blok: Demokracie a zájmy
- 46 Lekce 4.1
- 49 Lekce 4.2
- 53 5. Blok: Demokracie a participace
- 54 Lekce 5.1
- 58 Lekce 5.2

61 2. Práce na projektech a jejich prezentaci

- 64 6. Blok: Plánování participativního projektu
- 65 Lekce 6.1
- 68 Lekce 6.2
- 75 7. Blok: Plánování a zkouška prezentace projektu
- 76 Lekce 7.1
- 78 Lekce 7.2

81 3. Jak na reflexe a práci se skupinou

-
- 85 Závěr**
 - 85 Poděkování
 - 87 Obrazová příloha ke kapitole Práce na projektech a jejich prezentaci

Úvod

Metodika „Máme demokracii a nebojíme se ji použít“ je určena především vyučujícím základů společenských věd, občanské nauky nebo volitelných seminářů zabývajících se demokracií. Mohou ji ale využít všichni vyučující, kteří mají chuť se studujícími vyzkoušet práci na vlastních projektech nebo kteří hledají způsoby, jak posílit demokratické klima na své škole.

Jejím cílem je Vás, vyučující, podpořit ve snaze vzdělávat své žáky a žákyně k tomu, aby se stali aktivními členy občanské společnosti, kteří mají přehled o fungování demokratického zřízení. Za tímto účelem Vám metodika nabídne aktivity vyzkoušené v rámci našeho projektu. V první řadě se jedná o interaktivní lekce, které skrze simulaci některých procesů probíhajících v demokratické společnosti nenásilně seznamují žáky s mechanismy jejího fungování. Ve druhé části pak metodika nabízí návod na vedení žákovských projektů doplněný o konkrétní ukázky projektů, které již proběhly, a naše zkušenosti, které jsme spoluprací se studujícími získali. Na závěr pak metodika rozpracovává nápady na rozvoj demokratické kultury uvnitř Vašich škol, které se nám osvědčily nebo které by si přáli realizovat sami žáci, s nimiž jsme spolupracovali.

Naším přáním je motivovat a inspirovat Vás ke zkoušení nových metod vzdělávání a k tomu, abyste Vašim žákům umožnili si vyzkoušet samostatnou projekto-

vou práci. Dospívající se dokáží stát hybateli velkých společenských změn. Například pákistánská bojovnice za lidská práva Malála Júszufzai vedla kampaň za právo dívek na vzdělání navzdory perzekuci ze strany Tálibánu. Za svou činnost obdržela Nobelovu cenu za mír. Další kandidátkou na Nobelovu cenu za mír se stala klimatická aktivistka Greta Thunberg, která rozpoutala studentské protesty apelující na politiky, aby se důsledněji věnovali ochraně klimatu. V Evropě nyní vzniká stále více iniciativ usilujících o to, aby děti a dospívající byli součástí veřejné debaty. U nás se o to snaží například Skautský institut, který se inspiruje praxí skandinávských zemí a který na jaře roku 2022 svolal dětskou tiskovou konferenci kvůli válečnému konfliktu na Ukrajině a s ním souvisejícím příchodem ukrajinských uprchlíků do Čech.

Podpořte i Vy své žákyně a žáky při orientaci v dnešním světě a při objevování toho, co mohou svými vlastními silami změnit. Studující zapojení v našem projektu v evaluacích často uváděli, jak důležité pro ně bylo, že jim byl v rámci školní výuky poskytnut prostor pro práci na něčem, co si vybrali oni sami. Pro některé z nich se projekt dokonce stal inspirací k vlastní nezávislé aktivitě v sociální či ekologické oblasti.

Přejeme Vám hodně nadšení, sil i radosti ze společné práce s Vašimi žáky a žákyněmi.

Informace o projektu

Nabízené aktivity byly vytvořeny a pilotovány v rámci projektu „Máme demokracii a nebojíme se ji použít“, konaného v letech 2021–2023, v jehož rámci proběhla na pěti pražských středních školách různého zaměření série vzdělávacích workshopů navržených k rozvíjení kompetencí pro demokratickou kulturu. Studující druhých a třetích ročníků středních škol v první fázi projektu absolvovali deset interaktivních lekcí rozdělených do deseti tematických bloků, jejichž prostřednictvím se seznamovali s různými aspekty fungování demokratické společnosti a s možnostmi, jak se na ní mladí lidé mohou sami podílet. Při zkoumání témat jako integrace, svoboda nebo participace byli vedeni k tomu, aby se na společenské problémy dokázali podívat jak z vlastní perspektivy, tak z perspektivy jiných sociálních skupin. Studující se také seznámili s příběhy aktivních členů občanské společnosti, které jim posloužily jako inspirace pro následnou fázi workshopů.

Ve druhé části programu pak žáci a žákyně absolvovali dva dvouhodinové workshopy, v jejichž rámci si v menších skupinách zformulovali téma vlastního projektu, jímž by chtěli změnit něco ve svém okolí. Pomocí projektové žádosti si stanovili jednotlivé priority a vymysleli způsob, jak budou své téma prezentovat odborné porotě. V této fázi účast některých pracovních skupin na projektu skončila, většina se ale podrobnému rozpracování a realizaci projektu rozhodla věnovat i samostatně ve volném čase. Jak účastníci uvedli v závěrečných evaluacích, motivací pro ně byl nejen třídní vzdělávací pobyt v Berlíně určený pro autory nejlepších projektů, ale také možnost vyzkoušet si vlastními silami ve světě něco změnit. Při realizaci projektů byli žákům oporou nejen vyučující a lektorky Multikulturního centra Praha, ale také odborníci na participaci z různých pracovních odvětví či z organizací věnujících se participaci, jako je Nadace Via či vzdělávací centrum Tereza. Všechny projekty hodnotila odborná porota, která k nim sepsala podrobnou zpětnou vazbu a z každé zapojené třídy vybrala ty nejlepší. Vyhlášení výsledků na každé škole doprovodil jeden z porotců vyprávěním o svých pracovních zkušenostech, přínosech vlastních občanských aktivit pro společnost i o překážkách, kterým během své profesní dráhy musel čelit. Setkání s odborníky

z praxe a ocenění vykonané práce bylo pro žáky jedním ze silných momentů celého projektu. Porotci svou účast hodnotili také jako přínosnou zkušenost, díky níž mohli nahlédnout, jak nynější středoškoláci reflektují současný svět. Ocenili také, že se žáci skutečně zajímají o své okolí a jsou citliví vůči sociálním i ekologickým problémům naší doby.

Na tvůrce nejlepších projektů pak čekala žákovská konference v inspirativním prostředí Centra architektury a městského plánování, na níž měli možnost vyzkoušet si prezentaci svých projektů před skupinami a vyučujícími z ostatních zapojených škol. Tuto zkušenost účastníci hodnotili v evaluacích převážně pozitivně. *„Zprvu to byl stres, ale stálo to za to, a jsem rád, že jsem měl tu příležitost.“* Také učitelé ocenili, že jejich žáci měli možnost si prezentaci vyzkoušet. *„Beru to pro ně jako skvělou přípravu na další studium či zaměstnání, takovou zkušenost jim sama v rámci výuky dopřát nemohu,“* zhodnotila akci jedna z vyučujících. Projekt vyvrcholil společným třídním studijním pobytem všech vítězných skupin a jejich vyučujících v Berlíně, kde na ně čekal program zaměřený na demokratické vzdělávání připravený našimi německými partnerskými organizacemi Arbeitskreis deutscher Bildungsstätten a 7xjung – der Lernort von Gesicht Zeigen. V rámci programu žáci poznávali odlišné kulturní prostředí a rozvíjeli svou schopnost diskuze, učitelé se obohacovali o nové výukové metody. Obě skupiny shodně ocenily možnost vzájemně se lépe poznat napříč všemi školami a vyměnit si zkušenosti.

V průběhu workshopů i následné práce na projektech jsme čerpali také ze spolupráce s vyučujícími, kteří nám v rámci konzultací dávali zpětnou vazbu k průběhu lekcí a podporovali žáky při samostatné projektové práci. Po ukončení projektu jsme jim hotovou metodiku představili a předali k dalšímu užívání.

Během celého projektu se všemi zapojenými školami spolupracovaly také specialistky na rozvoj demokratické kultury z Multikulturního centra Praha. Mapovaly potřeby dané školy a ve spolupráci s vyučujícími a vedením škol následně pořádaly intervence na podporu

Program na renovaci WC

- Současný stav je odstrašující: zdevastované zdi kabinky, zdi pomalované graffiti, nehygienické podmínky, žádné sokromí

Ukázka ze žákovské prezentace projektu zaměřeného na obnovu školního WC

demokratických hodnot. Od začátku projektu probíhaly diskuzní schůzky se zapojenými učiteli. Jejich cílem bylo určit vhodná opatření v rámci podpory demokratického klimatu. Z diskuzí, které učitelé vedli ve skupinách i individuálně s experty, postupně krystalizovala konkrétní podoba opatření. V některých školách se zakázka v průběhu času proměnila, čemuž jsme vycházeli vstříc tak, aby zvolené opatření odpovídalo potřebám konkrétní školy v reálném čase. Velký zájem byl například o semináře zaměřené na práci se žáky s náročným chováním a celkově o práci s třídním kolektivem, a to nejen v rámci třídnických hodin. Na dvou školách probíhala také podpora aktivit školního parlamentu.

Ukázka ze žákovské prezentace a následná realizace projektu formou plakátů informujících spolužáky o poskytování první pomoci

Teoretická východiska pro vznik projektu a metodiky

Hlavním problémem, který náš projekt řešil, byl nedostatek mladých lidí o politiku a nízké povědomí o možnostech vlastní participace na rozhodovacích procesech. Žáci a žákyně na středních školách jsou sice téměř dospělí, ale často jim chybí důvěra v demokratický systém a instituce. Podle zprávy OECD z roku 2018 mají mladí Češi nejnižší zájem o politiku ze všech třiceti pěti členských států. 57 % lidí mezi 15 a 29 lety se o politiku nezajímá vůbec. Pro srovnání: v Německu se o politiku nezajímá jen 7 % mladých lidí.

Projekt si tedy klade za cíl vytvořit metodiku vzdělávacího programu, který by žáky podporoval v aktivní účasti na občanském i politickém životě. Druhým pilířem projektu pak byla inkluzivnost, tedy aby bylo možné jej použít na všech typech středních škol. Při jeho pilotování proto byly zastoupeny různé typy středních škol: Akademie řemesel Praha – Střední škola technická; Evangelická akademie – Vyšší odborná škola sociální práce a střední odborná škola; Gymnázium Přípotoční; Střední průmyslová škola zeměměřická a Geografické gymnázium Praha, Vyšší odborná škola textilních řemesel a Střední umělecká škola textilních řemesel.

Východiskem při tvorbě metodiky pro nás byla především Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+ vydaná MŠMT roku 2020. Dva hlavní pilíře projektu tak zároveň odpovídají dvěma základním požadavkům, které formuluje Strategie 2030+, a to:

1. aby se vzdělávání více zaměřilo na získávání kompetencí potřebných pro aktivní občanský, profesní i osobní život;
2. snížení nerovností v přístupu ke kvalitnímu vzdělávání a umožnění maximálního rozvoje potenciálu všech žáků.

Strategie 2030+ formuluje potřebu posilovat oblast občanského vzdělávání, aby žáci odcházeli do života vybaveni dovednostmi i znalostmi sloužícími k zastá-

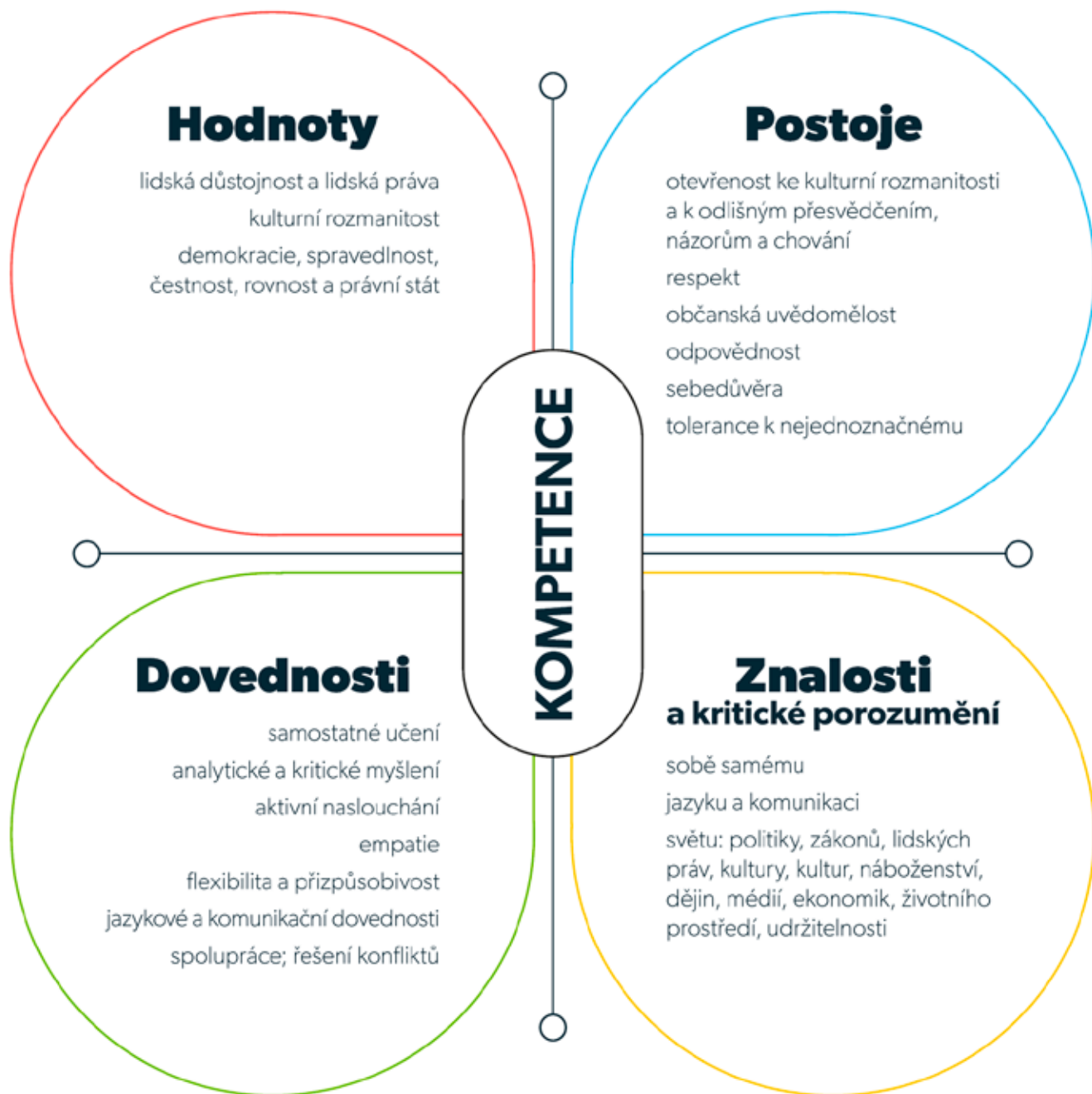
vání a prosazování demokratických hodnot a postojů. Doporučuje u žáků rozvíjet následující schopnosti:

- jednat jako zodpovědný občan;
- dbát o ochranu lidských práv a udržitelný rozvoj;
- plně se podílet na občanském a společenském životě na základě porozumění sociálním, ekonomickým, právním, environmentálním a politickým pojmům a strukturám, jakož i celosvětovému vývoji a udržitelnosti;
- spolupracovat v týmech;
- disponovat povědomím o rozmanitosti a kulturních identitách v Evropě a ve světě.

Strategie 2030+ za vhodný prostředek občanského vzdělávání považuje také zapojování žactva do procesu participace a do rozhodovacích procesů na úrovni školy, a to nejen formou školního parlamentu, ale i skrze plánování a realizaci školních i mimoškolních akcí a skrze možnost ovlivňovat podobu a vybavení školy.

Druhým inspiračním zdrojem pro tvorbu metodiky byl materiál Kompetence pro demokratickou kulturu vydaný Radou Evropy roku 2016. Jeho cílem je vybavit občana kompetencemi potřebnými pro zodpovědný život v demokratické společnosti, tj. dovednostmi a znalostmi potřebnými k zastávání a prosazování demokratických hodnot a postojů, ochraně lidských práv a rozvoje občanské soudržnosti. Občanské vzdělávání má podle materiálu žáky vést k vzájemnému respektu a toleranci, ke kritickému myšlení a k aktivnímu zájmu o věci veřejné a život kolem sebe. Model kompetencí pro demokratickou kulturu představuje souhrn dvaceti znalostí, dovedností, postojů a hodnot, které by měly být vlastní každému občanovi demokratické společnosti. Model se obvykle zobrazuje ve formě schématu motýla, které naleznete na následující straně. Podrobný rozpis jednotlivých hodnot je k nalezení na naší stránce pro učitele věnované [demokratickému vzdělávání](#).

MODEL KOMPETENCÍ POTŘEBNÝCH PRO DEMOKRATICKOU KULTURU

CENTRUM
OBCANSKEHO
VZDELAVANI

www.obcanskevzdelavani.cz

Co v metodice naleznete

1. Interaktivní výukové lekce

Cyklus deseti výukových lekcí rozdělených do pěti bloků zaměřených na pět klíčových témat: moc, svoboda, integrace, zájmy a participace. Lekce lze využít jako samostatný výukový cyklus, ale také si z nich můžete vybrat jen některé aktivity pro obohacení vaší výuky. Lekce zahrnují moderní výukové metody jako rolové hry, World Café či práci s audiovizuálními materiály. Vedou žáky a žákyně k samostatnému kritickému myšlení i ke schopnosti vcítit se do druhých. Tomu napomáhají i závěrečné společné reflexe absolvovaných aktivit. Lekce využívají různých forem skupinové práce, a tak tvoří přirozenou přípravu na druhou část výukového cyklu, v níž studující spolupracují na konkrétních skupinových projektech. Pro ty z vás, kteří se rozhodnou se žáky absolvovat všechny připravené lekce, je na začátku metodiky rozpracována nultá lekce, která nabízí úvod k celému cyklu a motivuje žáky k hlubšímu zapojení.

Na začátku popisu průběhu každé lekce jsou uvedeny pomůcky potřebné k jejímu konání a přibližná doba trvání jednotlivých aktivit. Všechny lekce jsou doplněné pracovními listy, které naleznete i v samostatném souboru v závěru metodiky. Jednotlivé bloky, do nichž jsou lekce rozděleny, jsou vždy uvedeny metodickými cíli.

2. Práce na projektech a jejich prezentaci

Ve druhé části výukového programu vás provedeme úvodem do skupinové práce na žákovských projektech a na jejich propagaci. Studující si s pomocí myšlenkových map vymyslí téma vlastního projektu, které se jich osobně týká a jehož prostřednictvím by chtěli něco změnit, ať už ve škole a jejím okolí, nebo ve společnosti. Prostřednictvím projektové žádosti si naplánují jednotlivé kroky k uskutečnění projektu, který pak samostatně či s podporou odborníků z praxe realizují. Poslední lekce se věnuje tvorbě prezentace a nácviku propagačních dovedností. Naše metodika vám nabídne program na čtyři vyučovací hodiny, ale na samostatnou skupinovou práci na projektech a na přípravu jejich prezentace doporučujeme vyhradit ještě dalších šest až deset výukových hodin. V této kapitole naleznete také příklady projektů našich žáků a tipy, co se nám na základě zkušenosti s pilotním projektem osvědčilo a kde jsme naopak tápali.

3. Jak na reflexe a práci se skupinou

Ve třetí kapitole této metodiky naleznete podklady a praktické tipy, jak přistupovat k reflexím na konci jednotlivých lekcí či jednotlivých aktivit, jak přemýšlet při rozdělování žáků do skupin při skupinových aktivitách a jak třídu aktivizovat. Nabízíme vám zde naše zkušenosti, které jsme získali při testování lekcí na školách. V neposlední řadě zde naleznete i tipy na několik publikací, z nichž můžete čerpat další inspiraci pro práci s klimatem vaší třídy a pro rozvoj dovedností potřebných pro dobrou spolupráci ve skupině.

1. Interaktivní výukové lekce

V první části vzdělávacího programu se budete formou výkladu, interaktivních her a společných diskuzí se žáky zabývat různorodými aspekty života v demokratické společnosti. Žáci se budou seznamovat s rozdělením moci ve společnosti, se způsoby její kontroly a také s právy a svobodami, které demokratické zřízení svým občanům nabízí. Budou se zamýšlet nad problémy, s nimiž se demokracie potýká, jako například zneužívání moci či nedostatečné vyslyšení menšin. Zároveň se budou zamýšlet nad nástroji, které mohou sloužit k nápravě těchto problémů. V průběhu lekcí si uvědomí, jaké je jejich vlastní místo v demokratickém zřízení, jakou mocí disponují oni sami a jak se mohou na demokracii podílet. Budou vedeni k uvažování o občanské participaci jako o jednom ze základních stavebních kamenů demokracie.

Lekce se zaměřují na předání základních informací o fungování demokratického zřízení, ale také pracují na rozvoji dovedností potřebných pro život v demokratické společnosti. Jedná se zejména o schopnost vést diskuzi, naslouchat, kriticky hodnotit fakta, spolupracovat ve skupině a nazírat na svět očima těch druhých. Důležitou součástí jednotlivých lekcí je společná reflexe probírané látky a zážitků z jednotlivých aktivit. Tipy na to, jak s reflexemi pracovat, naleznete ve třetí kapitole této metodiky.

0. Blok: Úvod do vzdělávacího cyklu

Metodický úvod / Co by si žáci z lekce měli odnést

Pokud se rozhodnete se žáky absolvovat všechny lekce uvedené v naší metodice, může vám tato lekce posloužit jako úvod k celému programu. Jejím cílem je žáky a žákyně seznámit s oběma částmi cyklu, tedy se vzdělávacími lekcemi i s následnou prací na projektech tak, aby vnímali jejich provázanost. Dalším cílem nulté lekce je motivovat žáky k přemýšlení o sobě jako o plnohodnotných členech společnosti, kteří spolu se svobodou, kterou jim demokracie nabízí, získávají také zodpovědnost za její prospívání. K dosažení druhého cíle lekce vám může pomoci setkání a diskuze se zajímavou osobností, která sama nějakým způsobem přispívá občanské společnosti.

Lekce 0.1

Časová dotace 45 minut

Příprava na lekci

Pozvěte inspirativní osobnost přímo do třídy nebo, pokud máte dostatek času, spojte setkání s osobností s návštěvou organizace, pro niž pracuje. Podle našich zkušeností žáci většinou velmi ocení propojení výuky s životní či pracovní realitou. Může jít o sociálního aktivistu, ekoložku, zastupitele, který se věnuje občanskému rozvoji svého města nebo pracovníci neziskové organizace, která se zabývá právy menšin. Také se s žáky můžete dopředu domluvit, s jakým typem profese či aktivismu by se chtěli setkat. Současné žactvo často zajímají ekologická a sociální témata, ale studující ve vaší třídě mohou mít jiné nápady na osobnosti, s nimiž by se chtěli setkat. Pokud žáky a žákyně necháte někoho vybrat nebo pokud budou chtít oni sami někoho oslovit, bude to pro ně samostatná lekce demokracie.

Jestliže budete někoho vybírat vy sami, mladé angažované lidi můžete nalézt například přes [Českou středoškolskou unii](#), [nadaci Via](#) nebo [Skautský institut](#). Odkazy na inspirativní organizace, z nichž byste mohli někoho pozvat, najdete i v následujících lekcích.

S pozvanou osobou se dopředu domluvte, jak si její vystoupení před žáky zhruba představujete. Můžete jí navrhnout například následující diskuzní otázky:

Kdy vás napadlo začít s osobním zapojením do občanské společnosti a co vás k tomu motivovalo?

Měl/a jste či stále máte nějaký vzor, někoho kdo vás inspiruje tím, co dělá?

Z čeho, co se vám povedlo změnit / ovlivnit / vytvořit, jste měl/a největší radost?

Máte někdy pocity marnosti z toho, že se pro vás důležitá věc nedaří změnit? Odkud v takovém případě čerpáte sílu pokračovat?

Máte nějakou radu nebo inspiraci pro studující, kteří se chtějí sami angažovat? Např. ohledně toho, jak zacházet s možným neúspěchem svých občanských projektů, jak vytrvat, když se jim nedaří, nebo jaký pro ně může mít smysl vyjít z komfortní zóny a začít něco dělat?

Pokud by pro vás bylo příliš složité pozvat někoho přímo do vašich hodin, můžete zvolit i jiný způsob uvedení celého projektu. Například v rámci festivalu

[Jeden svět na školách](#), který pořádá organizace [Člověk v tísni](#), lze navštívit promítání filmu s lidskoprávní tematikou určené přímo pro školy a spojené s diskuzí. Stejná organizace pak školám umožňuje zapojit se do [Studentských voleb nanečisto](#), které vám také mohou posloužit jako vhodný úvod či doprovod k cyklu našich workshopů.

Popis lekce

Žákům bude představen celý cyklus lekcí, jeho teoretická i praktická část. Studující zároveň dostanou prostor pro dotazy.

Následně proběhne setkání a diskuze s člověkem, který se dlouhodobě věnuje rozvoji občanské společnosti.

Pomůcky: kartičky na anonymní otázky studujících

Průběh lekce

Výklad: Představení celého cyklu lekcí (10 minut)

Vysvětlíte studujícím, co je čeká, podle popisu v úvodu metodiky a podle toho, jak pro ně vy sami celý cyklus rozvrhnete. Navrhnete jim, aby v průběhu lekcí přemýšleli o vlastním tématu na následnou projektovou práci, případně jej s vámi přišli konzultovat. Nabídnete také prostor pro dotazy.

Aktivita: Setkání a diskuze s odborníkem, který se dlouhodobě věnuje rozvoji občanské společnosti (30 minut)

Odborník se nejprve sám představí na základě předem zaslaných otázek (viz Příprava na lekci). Následuje prostor pro dotazy žáků. Jelikož v každé třídě bývají i osoby, které se nerady ptají nahlas před celou třídou, a tím přichází o možnost získat odpověď na svoje otázky, doporučujeme nabídnout možnost klást otázky i anonymně (např. formou psaní na papírky, které se vyberou do čepice).

1. Blok: Demokracie a moc

Metodický úvod / Co by si žáci z lekcí měli odnést

Žáci si zvědomí rozložení moci v demokratické společnosti a možné způsoby její kontroly i zneužití. Seznámí se s tím, jak probíhá zneužívání moci v nedemokratických systémech. Ve druhé části lekce se budou studující učít vést demokratickou diskusi. Uvědomí si, že ne všichni aktéři demokratické diskuze mají stejnou výchozí pozici. Přesto v rámci demokracie existuje mnoho mechanismů, skrze něž je možné svou moc posílit.

Lekce 1.1

Časová dotace 45 minut

Teoretický úvod

Slovo „moc“ může mít hned několik významů. Patří mezi ně například vliv, síla, vláda nebo kontrola. Pokud je tedy někdo zvolen do významné politické funkce, znamená to, že může rozhodovat o důležitých věcech. S jeho postem je spojená moc. Nástrah, jež s sebou moc nese, si byl dobře vědom například Václav Havel, který ve světě proslul svým citátem: „Jsa u moci, jsem si permanentně podezřelý.“ Ne všichni politici a jiní mocní lidé jsou tak obezřetní. Zásadní problém nastává, když někdo svou moc zneužívá v rozporu se zákonem nebo když svým vlivem někoho jiného uvrhne do bezmoci, případně svou moc zneužije k tomu, aby zamezil demokratické diskuzi, a tak poškodil i samotnou demokracii. Konkrétní podobou takového zneužití moci je například střet zájmů nebo snaha prostřednictvím vlastnictví médií a regulace jejich činnosti zmanipulovat demokratickou diskuzi tak, aby některé hlasy nebyly slyšet.

Pocit, že lidé nemohou měnit věci kolem sebe, mohou zažívat nejen dospělí. Studující, z nichž někteří dosud nemají ani volební právo, jej mohou pociťovat ještě intenzivněji. Právě proto otevíráme téma demokracie zrovna otázkou moci.

Popis lekce

V první části lekce žáci shlédnou dokument „Bělorusko v rukou Alexandra Lukašenka“. Následně se v diskuzi pokusí určit, v čem se demokratické státní systémy liší od těch nedemokratických. Poté se žáci s vaší pomocí pokusí formulovat, jak je v demokratických zemích moc distribuována mezi složku zákonodárnou, výkonnou a soudní a jaké existují kontrolní mechanismy, které mohou využívat sami občané.

Pomůcky: projektor

Průběh lekce

Aktivita: Sledování videa a diskuze o rozdílech mezi demokratickým a nedemokratickým zřízením (20 minut)

Na začátku této lekce se budete zabývat extrémními příklady zneužití moci, k němuž dochází v nedemokratických režimech. Zeptáte se žáků, zda dokáží vyjmenovat nějaké způsoby zneužívání státní moci, které nepatří do demokratického zřízení. A zda znají státy, kde k takovému zneužívání moci dochází. Následně se podíváte na video, které popisuje fungování státu v Bělorusku za vlády Alexandra Lukašenka.

ČT EDU: [Bělorusko v rukou Alexandra Lukašenka](#) (12.40 min)

Následuje debata o tom, jak na žáky video působilo. Najdou v něm další způsoby zneužívání moci, které předtím nepopsali? Mají z výuky, literatury či vyprávění informace o tom, jak vypadal nedemokratický systém u nás?

Výklad a společná práce: Hlavní složky moci ve státě a způsoby jejich kontroly (20 minut)

Problém zneužívání moci se netýká pouze nedemokratických systémů. Když je moc ponechána bez kontroly, má tendenci korumpovat i skutečně charakterního člověka. To dokládá nejen mnoho příkladů z dějin i současnosti, ale také psychologické výzkumy (viz např. Stanfordský vězeňský experiment psychologa Philipa Zimbarda). Demokratické státy se proto snaží rozdělit moc ve společnosti mezi více subjektů. Nejvíce moci ve státě drží v rukou vláda, volení zástupci politických stran a různé instituce. Každá z těchto složek má jiné kompetence, ale všechny se vzájemně regulují a kontrolují. Moc je však i v rukou jednotlivých občanů, ať už prostřednictvím volebních hlasů, nebo různých kontrolních mechanismů.

Společně se žáky dáte dohromady a pro přehlednost zapíšete na tabuli, jaké jsou hlavní složky moci v našem státě a jaké mají hlavní pravomoci. Následně spolu sepíšete, jaké existují další mechanismy kontroly moci a ochrany proti jejímu zneužití v demokratické společnosti. Zahrnete i ty, na nichž se mohou podílet sami občané. Podle míry znalostí vašich žáků jim buď přenecháte iniciativu (můžete je například rozdělit do skupin, kde se nejprve vše pokusí formulovat sami), nebo jim informace předáte formou výkladu.

Hlavní složky moci v našem státě

Zákonodárná (1. a 2. komora parlamentu: poslanecká sněmovna a senát) – má právo schvalovat zákony;

Výkonná (politická a byrokratická část: vláda a prezident, ministerstva, úřady, Česká národní banka, státní zastupitelství apod.) – má právo řídit a spravovat zemi;

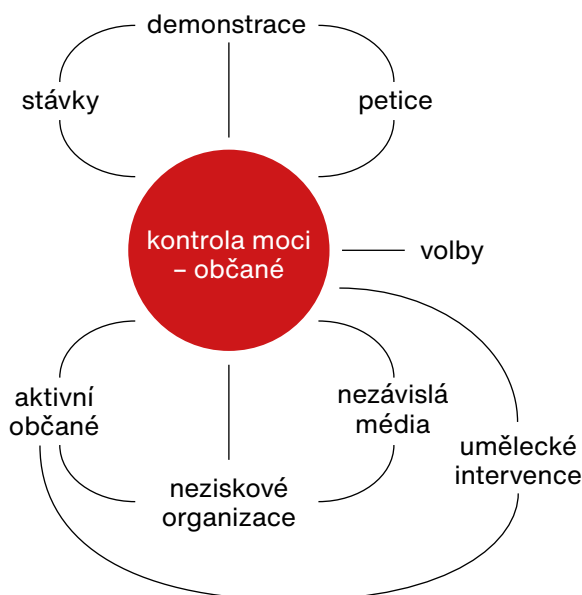
Soudní (Ústavní soud i všechny další soudy) – má právo interpretovat a kontrolovat dodržování zákonů pomocí nezávislých soudů.

Základní složky ochrany proti zneužití moci v rámci tohoto schématu:

- Platí princip neslučitelnosti některých funkcí, např. hlava státu nemůže být zároveň poslancem, ministrem soudcem atd.
- Vládu nejmenuje parlament, ale hlava státu.
- Vláda je kontrolována a omezována parlamentem nejen skrze zákony, ale i možností vyslovení nedůvěry.
- Senát jako jediný může žalovat prezidenta před ústavním soudem.
- Soudcovská moc je oddělena od státu a chráněna před jeho zásahy tím, že soudce nelze přímo odvolat. Soudce je zároveň vázán jen zákony, nikoliv nařízeními a vyhláškami, které přijímá moc výkonná.

Další způsoby kontroly moci v demokratické společnosti, na nichž se mohou podílet sami občané:

- nezávislá média, aktivní občané (whistlebloweri), neziskové organizace, demonstrace, petice, umění, stávkový...

Společně se studujícími dejte dohromady různé příklady ze současné politiky, kdy se občané domáhali spravedlivého zacházení s mocí.

Příklady z minulosti

Demonstrace a petice: V letech 2018–19 spolek Miliion chviliek pro demokracii žádal formou demonstrací a petic demisi premiéra Andreje Babiše a zastavení státních zakázek a dotací pro holding Agrofert, které byly i podle stanoviska EU čerpány nelegálně. [Nejvýraznější demonstrace](#), které se v Praze 23. června 2019 zúčastnilo na 250 tisíc lidí, se stala největším protestním shromážděním v české historii od revoluce v roce 1989.

Občanský aktivismus: Zuzana Čaputová získala [Goldmanovu cenu za boj proti ilegální skládce odpadů](#).

Umění: Roku 2015 stáhli členové umělecké skupiny Ztohoven na Pražském hradě prezidentskou standartu a vyvěsili místo ní velké červené trenýrky. [Akci](#) udělali na protest proti politice prezidenta Miloše Zemana.

Závěrečná reflexe (5 minut)

Jelikož jsme v této lekci probírali silná témata, dejte žákům a žákyním dostatek prostoru pro reflexi.

Lekce 1.2

Časová dotace 45 minut

Teoretický úvod

Důležitou součástí demokracie je důsledné opečování otevřené diskuze. Jedním z předpokladů k tomu, aby nedocházelo ke zneužívání moci, je neustálé rozšiřování prostoru pro demokratický dialog a dohled na to, aby se ke slovu dostali opravdu všichni. V následující aktivitě si vyzkoušíte jednu z forem demokratického dialogu, jíž je zapojení různých skupin veřejnosti do rozhodování v obci.

Metoda hraní rolí umožňuje studujícím v bezpečném prostředí školní výuky napodobovat skutečný život, řešit problémy, a osvojovat si tak strategie využitelné pro život. Velkou výhodou je, že žáci řeší situaci v určité roli a nemusí vystupovat sami za sebe. Hraní rolí napomáhá žákům se vcítit do situace, kterou pak mohou pochopit z více hledisek. Díky tomu mohou lépe porozumět sociální realitě druhých a rozvíjet vůči nim empatii.

Popis lekce

V této lekci si žáci prostřednictvím metody hraní rolí vyzkouší, jak vést demokratickou diskuzi. Uvědomí si různorodost postojů, s nimiž jednotliví aktéři vstupují do diskuze, a formulují si, jaké prostředky různým aktérům mohou sloužit k posílení moci a prosazení jejich cílů. Jako dramatická zápletky pro rollovou hru poslouží příběh inspirovaný skutečnými událostmi kolem parku VOČA v Liberci, který si vybudovali sami středoškolská žáci a žákyně.

Pomůcky: vytištěné informace o roli, již má zastávat každá skupina (Pracovní list k Lekci 1.2.)

Průběh lekce

Úvod a vysvětlení rollové hry: (5 minut)

Příběh aktivity je inspirován skutečným budováním parku VOČA v Liberci. Na začátku hodiny žákům příběh představíte jako dramatickou zápletku uvozující následnou rollovou hru. Na úvod je možné pustit také [toto video](#).

Příběh na uvedení rollové hry:

„Žáci libereckých středních škol se spojili v Parlamentu mladých Liberec a společně v Komenského ulici vybudovali a otevřeli volnočasový park VOČA. Žáci při práci na renovaci parku nezůstali sami, při výrobě a instalaci paletového sezení a podia spolupracovali s libereckou dílnou Tvoříme z palet, s pracovníky Komunitních prací Liberec a v rámci programu INEX také s dobrovolníky z celého světa. Úpravu parku pomohlo financovat město Liberec.

O dva roky později nicméně začalo hrozit, že park bude zbourán a přestavěn na parkoviště. Zastupitelé totiž na svém zasedání schválili návrh na několik úprav územního plánu. Jednou z úprav bylo, že na místě parku VOČA měla vyrůst parkovací místa. Důvodem byla plánovaná přestavba bývalé galerie na komunitní centrum, v němž najdou zázemí nejrůznější organizace, především Komunitní středisko Kontakt pracující se seniory. Vznikla tak potřeba jednadvaceti nových parkovacích míst, z toho šest jich mělo vyrůst na místě parku VOČA. Když se to žáci dozvěděli, měli potřebu postavit se za záchranu svého parku.“

Další zdroje informací naleznete například [zde](#) a [zde](#).

Vysvětlení aktivity třídě

Nyní se vaše třída ocitne v roli libereckých občanů, zastupitelů a žáků, kteří vybudovali park. V rámci svých rolí se pokusíte vést demokratickou debatu ohledně budoucnosti parku. Rozdělte se na čtyři skupiny: žáci (autoři parku VOČA), zastupitelé, občané pro park, občané proti parku. Nejprve se každá skupina zvlášť poradí, jak bude na situaci reagovat. Připravíte si argumenty do diskuze a domluvíte se na případných akcích, které byste chtěli na podporu vašeho názoru konat (viz předchozí lekce, v níž jsme probírali různé způsoby, jak se občané mohou domáhat své moci). Při přípravě na společnou diskuzi je dobré si uvědomit i potřeby a požadavky ostatních skupin a brát je v potaz při vymýšlení vlastních návrhů. Zastupitelé si připraví tři možná řešení situace s parkovacími místy. Každé

z nich bude výhodné především pro jednu skupinu diskutujících (tj. pro žáky, občany pro park a občany proti parku), ale bude se snažit zohlednit potřeby všech skupin. Následně proběhne setkání všech, kde každá skupina nejprve představí své argumenty. Poté proběhne společná diskuze. Diskuze proběhne ve dvou kolech, aby všechny skupiny mohly reagovat na návrhy těch ostatních. Následně zastupitelé dostanou čas, aby se domluvili, zda na základě argumentů, které v diskusi přednesly všechny skupiny, vytvoří nový návrh. Nakonec odhlasují, který z návrhů vyberou a uskuteční (jeden z původních tří nebo případně nový čtvrtý). Celá lekce bude končit společnou reflexí debaty a konceptu rolové hry.

Samostatná příprava každé skupiny na společnou diskuzi (10 minut)

Žáci se po skupinách připravují na následnou diskuzi, a to podle výše uvedených instrukcí a podle popisu rolí, který obdrží každá skupina.

Diskuze (15 minut)

Každá skupina postupně přednese své návrhy řešení situace, zdůvodní, proč je jejich návrh nejlepší, a představí také akce, které by uskutečnila na obhajobu svých pozic (sepsání petice, zapojení médií a podobně). Jako poslední vystoupí zastupitelé a představí své návrhy na řešení situace. Následně se skupiny krátce poradí, zda v diskusi zaznělo něco, co mění jejich názor, a vyjádří se vůči jednotlivým návrhům zastupitelů. Zastupitelé se poradí, zda na základě argumentů ostatních skupin mohou přijít s novým návrhem, který by lépe uspokojoval potřeby všech občanů.

Závěrečné hlasování (5 minut)

Nyní zastupitele čeká závěrečná porada a následné hlasování. Obojí se bude dít před očima veřejnosti. Ostatní skupiny si tedy přesednou tak, aby mohly při zasedání naslouchat. Zastupitelé se společně poradí ohledně všech argumentů, které zazněly v diskusi. Následně hlasují, který návrh vyberou.

Závěr a reflexe (10 minut)

Zastupitelé představí skupinám výsledky hlasování, a tedy i výsledek celé situace. Následuje prostor pro všechny skupiny, aby se vyjádřily, jak jsou s výsledkem spokojeny. Debatují, zda podle nich zastupitelé využili svou moc tak, aby nejlépe sledovali prospěch všech zapojených skupin, nebo jestli svou moc naopak využili k prosazení zájmů jen některých z nich.

Další otázky ke společné reflexi:

Jak se skupinám dařilo spolupracovat? Zapojily se všechny skupiny rovnoměrně? Podařilo se najít řešení, které je výhodné pro všechny skupiny? A proč? Jak se studujícími pracovalo v rámci rolové hry? Umožnila jim aktivita si lépe uvědomit mnohost zájmů, s nimiž lidé vstupují do debaty? Jaké emoce v nich debata vyvolávala? Převažoval pocit moci či bezmoci? Jaké prostředky posilují pocit moci?

V rámci závěrečné debaty je dobré žákům říci, že v realitě demokratického státu není rozhodnutí zastupitelů definitivní. Pokud s ním občané nesouhlasí, mohou jej i nadále rozporovat.

Pokud na to studující v debatě sami nepřijdou, doporučujeme zdůraznit, že v demokracii je často nutné prioritizovat a rozhodovat mezi různými možnostmi, z nichž každá může být více výhodná pro jinou skupinu občanů. Spíše než o rozhodování mezi jednoznačně dobrým a špatným jde často o komplikované hledání rovnováhy.

Další zdroje k tématu Demokracie a moc

Pořady ČT Edu pro žáky a žákyně středních škol o demokracii. Lze zde najít mnoho videí nejen na téma demokracie a moc, např. [Studenti proti totalitě: Rok 1939](#) nebo [Pražský hrad jako symbol moci](#).

Dalším zajímavým příspěvkem k tématu zneužití moci může být Stanfordský experiment provedený roku 1971 americkým psychologem Philipem Zimbardem. Dobrovolníci v jeho rámci byli rozděleni do rolí dozorců a vězňů. Dozorci svou moc začali zneužívat v takové míře, že experiment musel být předčasně ukončen. [Rozhovor se Zimbardem](#) přinesl roku 2015 týdeník Respekt.

Pracovní list k Lekci 1.2

Popis rolí, které zastávají jednotlivé skupiny

1. Žáci a žákyně – autoři parku VOČA

Dozvěděli jste se, že zastupitelé na svém zasedání představili plánované změny územního plánu, podle nichž by na místě vašeho parku měla vyrůst parkovací místa. V novinách jste se také dočetli, že kdyby došlo k oživení volnočasových aktivit, které jste v parku dříve organizovali, navrhuje zastupitelé možnost, že by vybavení vašeho parku přemístili do zrekonstruovaného parku u Liebiegova paláce – přímo vás, studující, ale s tímto návrhem nikdo nekontaktoval. Vytvořte si společně strategii, jak postupovat, abyste měli nejlepší šanci na zachování parku:

- Navrhněte, jaké prostředky byste využili, abyste mohli ovlivnit názory co nejvíce občanů i zastupitelů ve váš prospěch. (Inspirujte se prostředky, které znáte ze života či z předchozí lekce.)
- Uvažujte o tom, zda budete hledat řešení výhodné jen pro vás nebo i pro ostatní občany.
- Domluvte se také, zda byste v nejhorším případě byli ochotni přistoupit na návrh zastupitelů na přemístění vybavení do jiného parku, který je ale veřejný a dál od vaší školy.
- Připravte si argumenty do diskuze s ostatními občany města i se zastupiteli.

Vše si sepište a rozdělte si, co bude kdo z vás v rámci diskuze říkat. Můžete si zvolit jednoho mluvčího nebo vás může vystupovat více.

2. Zastupitelé

Kvůli vzniku nového komunitního centra potřebujete 21 nových parkovacích míst. Pro 6 míst jste nemohli najít umístění, a tak jste vymysleli, že by mohla vzniknout v místě studentského parku VOČA. Studující si park ve spolupráci s různými libereckými organizacemi a za podpory tehdejšího zastupitelstva sami vybudovali a krom volnočasových aktivit v něm pořádali různé akce pro sebe i pro místní obyvatele. V poslední době už ale podle vás park příliš nevyužívají. „Vyhodnotili jsme, že tam ta činnost neprobíhá, aspoň já jsem tam nikdy nikoho neviděl. Nemyslím si, že je tak moc využíván, že by to znamenalo tragédii pro Liberec,“ řekl primátor. Nečekali jste tedy, že se žactvo ozve a budete se k situaci muset nějak vyjádřit. Když se vás média ptala na stížnost studujících ohledně zrušení jejich parku, jako možné řešení vás napadlo, že byste vybavení jejich parku přemístili do zrekonstruovaného parku u Liebiegova paláce. Přímo žáky jste ale s tímto návrhem nekontaktovali (vědí o něm jen z médií). Také by se nabízela možnost, že zrušíte rezidentní stání v nedaleké ulici U Tiskárny, což by ale mohlo vyvolat nevoli u místních občanů, kteří by tak přišli o parkovací místa rezervovaná jen pro ně.

Do diskuze si připravte tři různé návrhy, které předložíte žákům a občanům Liberce. Ke každému z návrhů sepište odůvodnění, proč je výhodný pro žáky i pro ostatní občany města Liberec. Vycházejte při tom z následujících informací:

- Komunitní centrum musí vzniknout a těch 6 parkovacích míst ze zákona potřebujete.
- Myslete na to, že musíte uspokojit občany, kteří si přejí vznik komunitního centra a potřebují parkovací místa, i rezidenty s bydlištěm v blízkosti budoucího centra, kteří potřebují parkovací místa vyhrazená zase jen pro ně.
- Žáci a další občané zase chtějí mít v co nejbližším okolí park vhodný pro relaxaci a komunitní akce.

Rozdělte si, co bude kdo z vás v rámci diskuze říkat. Můžete si zvolit jednoho mluvčího nebo vás může vystupovat více.

3. Občané usilující o zrušení parku

Spojili jste se jako občané, kteří jsou z nějakého důvodu pro zrušení parku. Každý z vás může mít jiný důvod:

- V parku se pořádaly koncerty a mohl vám vadit rámus, který dělají.
- Vadí vám, že se v okolí parku srocují mladí lidé.
- Někteří z vás jsou zástupci z komunitního centra a těch 6 parkovacích míst, která by mohla vzniknout na místě parku, nutně potřebujete.
- Někteří z vás jsou rezidenti z ulice U Tiskárny a radnice přišla s nápadem, že 6 parkovacích míst může získat zrušením rezidenčních stání ve vaší ulici. Mezi vámi jsou i senioři, podnikatelé, lidé s handicapem nebo maminky s dětmi, pro něž může být dostupnost parkovacích míst zásadní.

Zároveň víte, že v případě oživení studentských volnočasových aktivit nabízí radnice přesun žáky vybudovaného zázemí do krásného zrekonstruovaného parku u Liebiegova paláce.

Vymyslete si strategii, jak postupovat, abyste měli nejlepší šanci na dosažení vašeho cíle, tedy zrušení parku:

- Navrhněte, jaké prostředky využijete k ovlivnění názoru co nejvíce občanů i co nejvíce zastupitelů. (Inspirujte se prostředky, které znáte ze života či z předchozí lekce.)
- Uvažujte o tom, zda budete hledat řešení výhodné jen pro vás nebo i pro jiné občany.
- Připravte si argumenty do diskuze se žáky, ostatními občany města a zastupiteli.

Vše si sepište a rozdělte, co bude kdo z vás v rámci diskuze říkat. Můžete si zvolit jednoho mluvčího nebo vás může vystupovat více.

4. Občané podporující existenci parku

Celé akci studujících při budování parku jste fandili, případně jste sami nějakým způsobem přiložili ruku k dílu. Jsou mezi vámi také studující, senioři, maminky s dětmi nebo další dospělí, kteří byli zvyklí park využívat k odpočinku. To, že by na jeho místě mělo být parkoviště, se vám nelíbí. Rozhodněte se, jak budete chtít žáky a samotnou existenci parku podpořit. Inspirujte se způsoby, které znáte ze života či z předchozí lekce.

Z médií zároveň víte, že v případě oživení studentských volnočasových aktivit nabízí radnice přesunutí studujícími vybudovaného zázemí do krásného zrekonstruovaného parku u Liebiegova paláce. Ten ale není tak blízko a také by přesunem přišla nvice práce na rekonstrukci parku VOČA. Domluvte se, zda by přesun zázemí a pódia z palet do jiného parku pro vás byl možnou alternativou.

Vymyslete si strategii, jak postupovat, abyste měli nejlepší šanci na dosažení vámi zvoleného cíle:

- Navrhněte jaké všechny prostředky byste využili, abyste mohli ovlivnit názory co nejvíce občanů i zastupitelů ve váš prospěch.
- Uvažujte o tom, zda budete hledat řešení výhodné jen pro vás nebo i pro jiné občany.
- Připravte si argumenty do diskuze se žáky, ostatními občany města i se zastupiteli.

Vše si sepište a rozdělte si, co bude kdo z vás v rámci diskuze říkat. Můžete si zvolit jednoho mluvčího nebo vás může vystupovat více.

2. Blok: Demokracie a svoboda

Metodický úvod / Co by si žáci z lekcí měli odnést

Demokratická zřízení jsou založena na ideálu svobody a na myšlence, že by každému jednotlivci měla být zajištěna práva, která naše republika deklaruje v Listině základních práv a svobod. V rámci následujících lekcí se žáci hlouběji seznámí s Listinou základních práv a svobod. Zamyslí se nad tím, která práva a svobody významně ovlivňují jejich život a zda Listina dostatečně hájí všechna podstatná práva a svobody. Studující by měli dojít k uvědomění, že práva a svobody vytyčené Listinou jsou ideálem, který je třeba v rámci společnosti stále obhajovat a chránit. Ve druhé lekci pak studující budou mít možnost nahlédnout nejednoznačnost ve výkladu jednotlivých práv a svobod. Budou konfrontováni s myšlenkou, že každý může jejich platnost či naplňování vnímat rozdílně.

Lekce 2.1

Časová dotace 45 minut

Popis lekce

Studující se seznámí s Listinou základních práv a svobod. Zamyslí se nad tím, kterých práv a svobod si nejvíce cení, která práva jsou v současném světě nejvíce ohrožena a zda v Listině podle nich nějaké právo přebývá či naopak chybí. Ve druhé části lekce shlédnou dokument ČT o Václavu Havlovi a jeho vztahu k ochraně lidských práv. Na pořad naváže diskuze o významu ochrany lidských práv ve společnosti.

Pomůcky: [Listina základních práv a svobod](#) (Pracovní list k Lekci 2.1)

Průběh lekce

Aktivita: Seznámení s Listinou základních práv a svobod (25 minut)

Během dnešní lekce se budeme bavit o míře svobody, kterou nám zajišťuje demokratické zřízení. Jedním z hlavních dokumentů, podle něž se demokratické státy orientují při vytváření svobodného a právního státu, je Všeobecná deklarace lidských práv. Deklarace byla schválena Valným shromážděním Organizace spojených národů dne 10. prosince 1948. Státy, které deklaraci schválily, se zavazaly, že kromě jiného budou v oblasti lidských práv a základních svobod postupovat v souladu s jejím zněním. Tehdejší Československo a některé další státy (např. Jugoslávie, Saúdská Arábie nebo Polsko) se hlasování zdržely. Tehdy už byly na cestě k totalitnímu uspořádání státu, pro něž lidská práva nejsou prioritou (viz minulá lekce). Deklarace lidských práv se ve formě Listiny základních práv a svobod stala součástí ústavního pořádku České a Slovenské Federativní Republiky v roce 1992. Po jejím rozpadu ji Česká republika převzala ve stejném znění.

Každý žák dostane vytištěnou Listinu práv a svobod a bude mít za úkol si ji projít a označit v ní:

- 5 práv a svobod, o nichž si myslí, že je denně využívá.
- 3 práva nebo svobody, o nichž se domnívá, že jsou nejvíc zneužívané.
- 1 právo, s nímž nesouhlasí.

Následně se studující rozdělí do čtveřic a vzájemně si sdělí, jaká práva označili a proč. Společně se také zkusí zamyslet nad tím, zda jim v Listině nějaké právo chybí nebo zda by některému chtěli věnovat více prostoru. Poté si společně s celou třídou projdete, jaká práva studenti označili, a diskutujte proč jsou pro ně nejdůležitější právě tato práva? Dochází ke shodě nebo jsou pro žáky důležitá rozdílná práva? Našli nějaká práva, která jim v Listině chybí?

Aktivita: Sledování videa a diskuze o ochraně lidských práv (20 minut)

Podíváte se na video ČT EDU [Václav Havel a lidská práva](#). Poté s žáky budete debatovat o tom, co je na videu zaujalo. Přejde jim Havlův postoj ke světu v něčem inspirativní? Jsou pro jejich generaci nejdůležitější odlišná lidská práva než pro tu Havlova? Považují za důležité, aby se i běžní občané angažovali v oblasti lidských práv?

Reflexe

Reflektujte průběh lekce pomocí některé z technik uvedených ve třetí kapitole. Změnil se díky lekci pohled žákyň a žáků na lidská práva a potřebu jejich ochrany?

Pracovní list k Lekci 2.1

Listina základních práv a svobod

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. a ústavního zákona č. 295/2021 Sb.

Hlava první

OBECNÁ USTANOVENÍ

Článek 1

Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezciizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.

Článek 2

(1) Stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženského vyznání.

(2) Státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví.

(3) Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.

Článek 3

(1) Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnosti nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.

(2) Každý má právo svobodně rozhodovat o své národnosti. Zakazuje se jakékoli ovlivňování tohoto rozhodování a všechny způsoby nátlaku směřující k odnárodňování.

(3) Nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod.

Článek 4

(1) Povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod.

(2) Meze základních práv a svobod mohou být za podmínek stanovených Listinou základních práv a svobod (dále jen "Listina") upraveny pouze zákonem.

(3) Zákonná omezení základních práv a svobod musí platit stejně pro všechny případy, které splňují stanovené podmínky.

(4) Při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.

Hlava druhá

LIDSKÁ PRÁVA A ZÁKLADNÍ SVOBODY

Oddíl první

ZÁKLADNÍ LIDSKÁ PRÁVA A SVOBODY

Článek 5

Každý je způsobilý mít práva.

Článek 6

(1) Každý má právo na život. Lidský život je hoděn ochrany již před narozením.

(2) Nikdo nesmí být zbaven života.

(3) Trest smrti se nepřipouští.

(4) Porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné. Právo bránit život svůj či jiného člověka i se zbraní je zaručeno za podmínek, které stanoví zákon.

Článek 7

(1) Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem.

(2) Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.

Článek 8

(1) Osobní svoboda je zaručena.

(2) Nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Nikdo nesmí být zbaven svobody pouze pro neschopnost dostát smluvnímu závazku.

(3) Obviněného nebo podezřelého z trestného činu je možno zadržet jen v případech stanovených v zákoně. Zadržovaná osoba musí být ihned seznámena s důvody zadržení, vyslechnuta a nejpozději do 48 hodin propuštěna na svobodu nebo odevzdána soudu. Soudce musí zadržovanou osobu do 24 hodin od převzetí vyslechnout a rozhodnout o vazbě, nebo ji propustit na svobodu.

(4) Zatknout obviněného je možno jen na písemný odůvodněný příkaz soudce. Zatčená osoba musí být do 24 hodin odevzdána soudu. Soudce musí zatčenou osobu do 24 hodin od převzetí vyslechnout a rozhodnout o vazbě nebo ji propustit na svobodu.

(5) Nikdo nesmí být vzat do vazby, leč z důvodů a na dobu stanovenou zákonem a na základě rozhodnutí soudu.

(6) Zákon stanoví, ve kterých případech může být osoba převzata nebo držena v ústavní zdravotnické péči bez svého souhlasu. Takové opatření musí být do 24 hodin oznámeno soudu, který o tomto umístění rozhodne do 7 dnů.

Článek 9

(1) Nikdo nesmí být podroben nuceným pracím nebo službám.

(2) Ustanovení odstavce 1 se nevztahuje na:

- a) práce ukládané podle zákona osobám ve výkonu trestu odnětí svobody nebo osobám vykonávajícím jiný trest nahrazující trest odnětí svobody,
- b) vojenskou službu nebo jinou službu stanovenou zákonem namísto povinné vojenské služby,
- c) službu vyžadovanou na základě zákona v případě živelních pohrom, nehod, nebo jiného nebezpečí, které ohrožuje životy, zdraví nebo značné majetkové hodnoty,
- d) jednání uložené zákonem pro ochranu života, zdraví nebo práv druhých.

Článek 10

(1) Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.

(2) Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.

(3) Každý má právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě.

Článek 11

(1) Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Dědění se zaručuje.

(2) Zákon stanoví, který majetek nezbytný k zabezpečování potřeb celé společnosti, rozvoje národního hospodářství a veřejného zájmu smí být jen ve vlastnictví státu, obce nebo určených právnických osob; zákon může také stanovit, že určité věci mohou být pouze ve vlastnictví občanů nebo právnických osob se sídlem v České a Slovenské Federativní Republice.

(3) Vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.

(4) Vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu.

(5) Daně a poplatky lze ukládat jen na základě zákona.

Článek 12

(1) Obydlí je nedotknutelné. Není dovoleno do něj vstoupit bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí.

(2) Domovní prohlídka je přípustná jen pro účely trestního řízení, a to na písemný odůvodněný příkaz soudce. Způsob provedení domovní prohlídky stanoví zákon.

(3) Jiné zásahy do nedotknutelnosti obydlí mohou být zákonem dovoleny, jen je-li to v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu života nebo zdraví osob, pro ochranu práv a svobod druhých anebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku. Pokud je obydlí užíváno také pro podnikání nebo provozování jiné hospodářské činnosti, mohou být takové zásahy zákonem dovoleny, též je-li to nezbytné pro plnění úkolů veřejné správy.

Článek 13

Nikdo nesmí porušit listovní tajemství ani tajemství jiných písemností a záznamů, ať již uchovávaných v soukromí, nebo zasílaných poštou anebo jiným způsobem, s výjimkou případů a způsobem, které stanoví zákon. Stejně se zaručuje tajemství zpráv podávaných telefonem, telegrafem nebo jiným podobným zařízením.

Článek 14

- (1) Svoboda pohybu a pobytu je zaručena.
- (2) Každý, kdo se oprávněně zdržuje na území České a Slovenské Federativní Republiky, má právo svobodně je opustit.
- (3) Tyto svobody mohou být omezeny zákonem, jestliže je to nevyhnutelné pro bezpečnost státu, udržení veřejného pořádku, ochranu zdraví nebo ochranu práv a svobod druhých a na vymezených územích též z důvodu ochrany přírody.
- (4) Každý občan má právo na svobodný vstup na území České a Slovenské Federativní Republiky. Občan nemůže být nucen k opuštění své vlasti.
- (5) Cizinec může být vyhoštěn jen v případech stanovených zákonem.

Článek 15

- (1) Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání.
- (2) Svoboda vědeckého bádání a umělecké tvorby je zaručena.
- (3) Nikdo nemůže být nucen vykonávat vojenskou službu, pokud je to v rozporu s jeho svědomím nebo s jeho náboženským vyznáním. Podrobnosti stanoví zákon.

Článek 16

- (1) Každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu.
- (2) Církev a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech.
- (3) Zákon stanoví podmínky vyučování náboženství na státních školách.
- (4) Výkon těchto práv může být omezen zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých.

Oddíl druhý

POLITICKÁ PRÁVA

Článek 17

- (1) Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny.
- (2) Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.
- (3) Cenzura je nepřípustná.
- (4) Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.
- (5) Státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti. Podmínky a provedení stanoví zákon.

Článek 18

- (1) Petiční právo je zaručeno; ve věcech veřejného nebo jiného společného zájmu má každý právo sám nebo s jinými se obracet na státní orgány a orgány územní samosprávy s žádostmi, návrhy a stížnostmi.
- (2) Peticí se nesmí zasahovat do nezávislosti soudu.
- (3) Peticemi se nesmí vyzývat k porušování základních práv a svobod zaručených Listinou.

Článek 19

- (1) Právo pokojně se shromažďovat je zaručeno.
- (2) Toto právo lze omezit zákonem v případech shromáždění na veřejných místech, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, ochranu veřejného pořádku, zdraví, mravnosti, majetku nebo pro bezpečnost státu. Shromáždění však nesmí být podmíněno povolením orgánu veřejné správy.

Článek 20

- (1) Právo svobodně se sdružovat je zaručeno. Každý má právo spolu s jinými se sdružovat ve spolcích, společnostech a jiných sdruženích.
- (2) Občané mají právo zakládat též politické strany a politická hnutí a sdružovat se v nich.
- (3) Výkon těchto práv lze omezit jen v případech stanovených zákonem, jestliže to je v demokratické společnosti nezbytné pro bezpečnost státu, ochranu veřejné

bezpečnosti a veřejného pořádku, předcházení trestným činům nebo pro ochranu práv a svobod druhých.
(4) Politické strany a politická hnutí, jakož i jiná sdružení jsou odděleny od státu.

Článek 21

(1) Občané mají právo podílet se na správě veřejných věcí přímo nebo svobodnou volbou svých zástupců.
(2) Volby se musí konat ve lhůtách nepřesahujících pravidelná volební období stanovená zákonem.
(3) Volební právo je všeobecné a rovné a vykonává se tajným hlasováním. Podmínky výkonu volebního práva stanoví zákon.
(4) Občané mají za rovných podmínek přístup k volebným a jiným veřejným funkcím.

Článek 22

Zákonná úprava všech politických práv a svobod a její výklad a používání musí umožňovat a ochraňovat svobodnou soutěž politických sil v demokratické společnosti.

Článek 23

Občané mají právo postavit se na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a základních svobod, založený Listinou, jestliže činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků jsou znemožněny.

Hlava třetí

PRÁVA NÁRODNOSTNÍCH A ETNICKÝCH MENŠIN

Článek 24

Příslušnost ke kterékoli národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu.

Článek 25

(1) Občanům tvořícím národní nebo etnické menšiny se zaručuje všestranný rozvoj, zejména právo společně s jinými příslušníky menšiny rozvíjet vlastní kulturu, právo rozšiřovat a přijímat informace v jejich mateřském jazyku a sdružovat se v národnostních sdruženích. Podrobnosti stanoví zákon.

(2) Občanům příslušejícím k národnostním a etnickým menšinám se za podmínek stanovených zákonem zaručuje též

- a) právo na vzdělání v jejich jazyku,
- b) právo užívat jejich jazyka v úředním styku,
- c) právo účasti na řešení věcí týkajících se národnostních a etnických menšin.

Hlava čtvrtá

HOSPODÁŘSKÁ, SOCIÁLNÍ A KULTURNÍ PRÁVA

Článek 26

(1) Každý má právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu, jakož i právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost.
(2) Zákon může stanovit podmínky a omezení pro výkon určitých povolání nebo činností.
(3) Každý má právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací. Občany, kteří toto právo nemohou bez své viny vykonávat, stát v přiměřeném rozsahu hmotně zajišťuje; podmínky stanoví zákon.
(4) Zákon může stanovit odchylnou úpravu pro cizince.

Článek 27

(1) Každý má právo svobodně se sdružovat s jinými na ochranu svých hospodářských a sociálních zájmů.
(2) Odborové organizace vznikají nezávisle na státu. Omezovat počet odborových organizací je nepřipustné, stejně jako zvyhodňovat některé z nich v podniku nebo v odvětví.
(3) Činnost odborových organizací a vznik a činnost jiných sdružení na ochranu hospodářských a sociálních zájmů mohou být omezeny zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu bezpečnosti státu, veřejného pořádku nebo práv a svobod druhých.
(4) Právo na stávkou je zaručeno za podmínek stanovených zákonem; toto právo nepřísluší soudcům, prokurátorům, příslušníkům ozbrojených sil a příslušníkům bezpečnostních sborů.

Článek 28

Zaměstnanci mají právo na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky. Podrobnosti stanoví zákon.

Článek 29

(1) Ženy, mladiství a osoby zdravotně postižené mají právo na zvýšenou ochranu zdraví při práci a na zvláštní pracovní podmínky.

(2) Mladiství a osoby zdravotně postižené mají právo na zvláštní ochranu v pracovních vztazích a na pomoc při přípravě k povolání.

(3) Podrobnosti stanoví zákon.

Článek 30

(1) Občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele.

(2) Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek.

(3) Podrobnosti stanoví zákon.

Článek 31

Každý má právo na ochranu zdraví. Občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon.

Článek 32

(1) Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.

(2) Ženě v těhotenství je zaručena zvláštní péče, ochrana v pracovních vztazích a odpovídající pracovní podmínky.

(3) Děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva.

(4) Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.

(5) Rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu.

(6) Podrobnosti stanoví zákon.

Článek 33

(1) Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon.

(2) Občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách.

(3) Zřizovat jiné školy než státní a vyučovat na nich lze jen za podmínek stanovených zákonem; na takových školách se může vzdělání poskytovat za úplatu.

(4) Zákon stanoví, za jakých podmínek mají občané při studiu právo na pomoc státu.

Článek 34

(1) Práva k výsledkům tvůrčí duševní činnosti jsou chráněna zákonem.

(2) Právo přístupu ke kulturnímu bohatství je zaručeno za podmínek stanovených zákonem.

Článek 35

(1) Každý má právo na příznivé životní prostředí.

(2) Každý má právo na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů.

(3) Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.

Hlava pátá

PRÁVO NA SOUDNÍ A JINOU PRÁVNÍ OCHRANU

Článek 36

(1) Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

(2) Kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může se obrátit na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak. Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny.

(3) Každý má právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem.

(4) Podmínky a podrobnosti upravuje zákon.

Článek 37

(1) Každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké.

(2) Každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení.

(3) Všichni účastníci jsou si v řízení rovni.

(4) Kdo prohlásí, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání, má právo na tlumočníka.

Článek 38

(1) Nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Příslušnost soudu i soudce stanoví zákon.

(2) Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem.

Článek 39

Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.

Článek 40

(1) Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.

(2) Každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena.

(3) Obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Jestliže si obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce.

(4) Obviněný má právo odepřít výpověď; tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven.

(5) Nikdo nemůže být trestně stíhán za čin, pro který již byl pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžalobou. Tato zásada nevylučuje uplatnění mimořádných opravných prostředků v souladu se zákonem.

(6) Trestnost činu se posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Pozdějšího zákona se použije, jestliže je to pro pachatele příznivější.

Hlava šestá

USTANOVENÍ SPOLEČNÁ

Článek 41

(1) Práv uvedených v čl. 26, čl. 27 odst. 4, čl. 28 až 31, čl. 32 odst. 1 a 3, čl. 33 a 35 Listiny je možno se domáhat pouze v mezích zákonů, které tato ustanovení provádějí.

(2) Kde se v Listině mluví o zákonu, rozumí se tím zákon Federálního shromáždění, jestliže z ústavního rozdělení zákonodárné pravomoci nevyplývá, že úprava přísluší zákonům národních rad.

Článek 42

(1) Pokud Listina používá pojmu "občan", rozumí se tím státní občan České a Slovenské Federativní Republiky.

(2) Cizinci požívají v České a Slovenské Federativní Republice lidských práv a základních svobod zaručených Listinou, pokud nejsou přiznána výslovně občanům.

(3) Pokud dosavadní předpisy používají pojmu "občan", rozumí se tím každý člověk, jde-li o základní práva a svobody, které Listina přiznává bez ohledu na státní občanství.

Článek 43

Česká a Slovenská Federativní Republika poskytuje azyl cizincům pronásledovaným za uplatňování politických práv a svobod. Azyl může být odepřen tomu, kdo jednal v rozporu se základními lidskými právy a svobodami.

Článek 44

Zákon může soudcům a prokurátorům omezit právo na podnikání a jinou hospodářskou činnost a právo uvedené v čl. 20 odst. 2; zaměstnancům státní správy a územní samosprávy ve funkcích, které určí, též právo uvedené v čl. 27 odst. 4; příslušníkům bezpečnostních sborů a příslušníkům ozbrojených sil též práva uvedená v čl. 18, 19 a čl. 27 odst. 1 až 3, pokud souvisí s výkonem služby. Osobám v povoláních, která jsou bezprostředně nezbytná pro ochranu života a zdraví, může zákon omezit právo na stávku.

Lekce 2.2

Časová dotace 45 minut

Popis lekce

Během lekce budou žáci prostřednictvím metody World Café společně diskutovat o vybraných článcích z Všeobecné deklarace lidských práv. Na každém stole bude čekat jeden článek z deklarace a úryvek z médií, který toto právo v nějakém ohledu zpochybňuje. Žáci budou pod vedením zvoleného facilitátora debatovat o tom, zda souhlasí spíše s obsahem článku nebo s deklarací.

Pomůcky: 4 velké flipcharty, 4 fixy, 4 vytištěná témata k diskuzi

Průběh lekce

Aktivita: World Café (45 minut)

1. Představení aktivity a úprava uspořádání třídy (5 minut)

V minulé lekci jste se seznámili s Listinou základních práv a svobod a vytvořili jste si její novelu. Nyní vás čeká diskuze nad některými lidskými právy a jejich interpretací pro dnešní společnost. Cílem diskuze bude ukázat, že jednotlivá lidská práva nemusíme všichni vnímat jednoznačně a že se jejich výklad může lišit. I to je přirozenou součástí demokracie. V následující diskuzi tedy skupiny nutně nemusí dojít ke shodě. Mohou se pokusit k ní dojít, ale možná zjistí, že jejich názory jsou příliš rozdílné, a i to je v pořádku.

2. Debata u jednotlivých stolů (28 minut)

Mezi žáky a žákyněmi vyberete 4 facilitátory; každý z nich se posadí do čela jednoho ze stolů. Jako facilitátora je dobré vybrat někoho, kdo je přirozeně dobrý řečník a má u ostatních autoritu. Ostatní se jím pak snadno nechají vést při diskuzi. Do role facilitátora lze vybrat i dva studující, kteří si budou v rámci diskuze u stolu pomáhat. Mohou se vzájemně doplňovat nebo si striktně rozdělit úlohy, jeden může klást otázky a druhý zapisovat a pak si úlohy vyměnit. Každý facilitátor, pak dostane téma k diskuzi (viz Příloha), které si přečte, aby jej mohl představit skupině. Zbytek třídy rozdělíte na 4 skupiny, které se shromáždí u jednotlivých stolů.

Každý facilitátor skupině, která si sedla k jeho stolu, představí jejich téma na vytištěném papíře. Poté papír položí na stůl, aby si jej účastníci diskuze mohli

průběžně znovu pročitat. Následně začíná diskuze. Facilitátor se snaží klást doplňující či kontroverzní otázky a zapojovat do diskuze všechny členy skupiny. Může ho v tom podpořit i vyučující, který bude jednotlivé stoly obcházet a diskuze sledovat. Na úvod může facilitátor například navrhnout, aby každý člen skupiny řekl svůj názor, a poté dát prostor volné debatě. Pokud bude vidět, že se někdo přestal zapojovat, může jej vyzvat, aby se k diskuzi zkusil připojit. Po 5 minutách učitel vyhlásí, že se blíží konec, a vyzve skupiny, aby se pokusily v debatě přiblížit shodě na jednom názoru. Ale jsou-li názory ve skupině příliš rozdílné, mohou si její členové stát za svými rozdíly. Po dalších 2 minutách diskuze učitel oznámí konec a skupiny se posunou o stůl dál. Facilitátor zůstává u svého stolu. Nově přichodící skupinu seznámí s tématem svého stolu a s argumenty, které vymyslela předchozí skupina. Pak facilituje pokračování debaty. Každých 7 minut skupiny vymění stůl, dokud neobejdou všechna témata.

3. Představení výsledků jednotlivých diskuzí a závěrečná debata (7 minut)

Facilitátor každého tématu představí výsledky celé debaty u jeho stolu. Shrne, zda se v rámci jednotlivých skupin žáci shodli na jednom názoru nebo zda názory zůstaly rozdílné. Pokud jsou názory u některých ze stolů hodně rozdílné, může se třídou o tématu ještě dále diskutovat.

4. Závěrečná reflexe celé aktivity (5 minut)

Jak si vedli facilitátoři? Mohli něco dělat jinak? Jak se diskutovalo jednotlivým skupinám? Zapojovali se stejněměrně všichni členové? Byla studujícím některá témata bližší a jiná vzdálenější?

Další zdroje k tématu **Demokracie a Svoboda**

Pořady k tématu lidských práv naleznete na stránkách [HAVEL CHANNEL](#).

Budete-li se chtít se žáky zabývat tématem nesvobody a naší národní minulosti, doporučujeme záznamy pamětníků nahrané na [stránkách Paměti národa](#) a výukové materiály [organizace Post Bellum](#).

Pracovní list k Lekci 2.2

Témata k diskuzím v rámci World Café

1) Svoboda slova

Článek 17 LZPS

1. Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny.
2. Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.
3. Cenzura je nepřipustná.
4. Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.
5. Státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti. Podmínky a provedení stanoví zákon.

[Zdroj](#)

Z internetových stránek Správce domény CZ:

„Po intenzivních konzultacích s bezpečnostními složkami státu a na základě doporučení Vlády České republiky blokuje sdružení CZ.NIC vybrané dezinformační weby, které ohrožují naši národní bezpečnost. Tento zcela mimořádný krok je reakcí na vojenský útok armády Ruské federace proti svrchované Ukrajině a dezinformační kampaň, která ho provázela a stále provází.“

[Zdroj](#)

Otázka: Je blokáce webů šířících dezinformace cenzurou?

2) Volební právo

Článek 21 LZPS

1. Občané mají právo podílet se na správě veřejných věcí přímo nebo svobodnou volbou svých zástupců.
2. Volby se musí konat ve lhůtách nepřesahujících pravidelná volební období stanovená zákonem.
3. Volební právo je všeobecné a rovné a vykonává se tajným hlasováním. Podmínky výkonu volebního práva stanoví zákon.
4. Občané mají za rovných podmínek přístup k voleným a jiným veřejným funkcím.

[Zdroj](#)

Z anonymní internetové diskuze:

„Výsledky voleb ukazují, že není správný, když mají volební právo všichni občané. Volit mohou bohužel i ti, kteří si neuvědomují, jaká odpovědnost je s tím spojena. Nechal bych volební právo pouze těm, kteří jsou schopni se postarat o svou rodinu, a jsou tedy dostatečně kompetentní k rozhodování o životě ostatních. Určující může být například majetek – ať volí ten, kdo si dokáže na sebe vydělat a není v exekucích. Nebo bych volební právo nechal pouze těm, kteří mají čistý trestní rejstřík, nebo těm, kteří dosáhnou lepších výsledků v IQ testech, protože tím prokážou, že jsou dostatečně inteligentní, aby mohli rozhodovat o budoucnosti nás všech.“

Otázka: Souhlasíte s tím, aby volební právo měli jen ti, kdo mají pro účast ve volbách dostatečné kompetence (např. inteligenci, majetek, schopnosti nebo bezúhonnost)?

3) Svoboda podnikání

Článek 26 LZPS

1. Každý má právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu, jakož i právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost.
2. Zákon může stanovit podmínky a omezení pro výkon určitých povolání nebo činností.
3. Každý má právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací. Občany, kteří toto právo nemohou bez své viny vykonávat, stát v přiměřeném rozsahu hmotně zajišťuje; podmínky stanoví zákon.
4. Zákon může stanovit odchylnou úpravu pro cizince.

[Zdroj](#)

Stanovisko klimatických aktivistů a aktivistek ze stránek občanského hnutí Limity jsme my:

„Změny klimatu jsou největším nebezpečím pro budoucnost lidstva. Mezi vědci přitom panuje shoda, že za celosvětové rekordní oteplení planety, zvyšující se hladiny moří, tání ledovců, vlny veder a sucha, drastické záplavy, stále silnější tropické bouře a vymírání živočichů může lidská činnost, zejména těžba a spalování fosilních paliv. Základním cílem našeho hnutí je proto ukončení těžby a spalování uhlí a všech ostatních fosilních paliv, dosažení klimatické spravedlnosti a spravedlivého přechodu na bezuhlíkovou ekonomiku.“

[Zdroj](#)

Otázka: Zasahují klimatičtí aktivisté neúměrně do svobody podnikání majitelů těžařských společností?

4) Právo na manželství gayů a leseb

Článek 1 LZPS

Lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.

[Zdroj](#)

Z článku v Konzervativních novinách

„Změnit definici manželství, aby se do ní vešly stejnopohlavní páry? Není důvod. To mi jako konzervativci stačilo, abych byl proti. Očekávám zároveň, že aktivisté tuto změnu jednou prosadí a nezdálo se mi rozumné vést proti tomu zásadní boj. Je tu ale něco, kvůli čemu musím přerušit mlčení: citové vydírání, že stejnopohlavní manželství je lidské právo, které z odpůrců činí homofoby. To je útok na svobodu.“

„Homosexuálové mají právo na lásku a zaslouží si rovnoprávnost.“ Tak zní v kostce argumentace těch, kdo tvrdí, že definice manželství v občanském zákoníku je diskriminační. Oba ty argumenty jsou falešné, byť každý jinak. Právo na lásku lesbám a gayům nikdo nebere. Zákon ani společnost dnes nikomu nezakazují s kýmkoli žít, natož aby ho trestaly.“

[Zdroj](#)

Otázka: Když Listina říká, že jsou si lidé rovni v právech, neměli by mít i gayové a lesby stejné právo uzavírat manželství? Možností uzavřít manželství by získali i práva spojená se statusem manželství, která v registrovaném partnerství nemají (nárok na vdovský důchod, společné jmění, právo osvojit si dítě).

3. Blok: Demokracie a integrace

Metodický úvod / Co by si žáci z lekcí měli odnést

V tomto bloku si žactvo osvojí vědomosti o sociální integraci a integračním potenciálu demokracie obecně. Žáci porozumí pojmům menšina, integrace, předsudky, stereotypy, diskriminace nebo segregace a naučí se je vysvětlit vlastními slovy. V průběhu zážitkových aktivit skrze vlastní emoční zkušenost porozumí principu sociálního vyloučení a ujasní si své hodnotové postoje k integraci. Zároveň se dozví, v čem je integrace pro společnost přínosná a jaké klade na společnost nároky. Získané vědomosti a zvědomené hodnotové postoje budou studující moci uplatnit v diskuzi, v dalších lekcích i při přípravě vlastních projektů.

Lekce 3.1

Časová dotace 45 minut

Teoretický úvod

Ideálem demokracie je vytvořit svět, v němž se dobře žije všem a do kterého se mohou začlenit všichni lidé bez ohledu na své pohlaví, rasu, věk, zdravotní stav, socioekonomické zázemí, náboženské vyznání nebo sexuální orientaci. Jak ale víme, takový svět není snadné utvořit. Mimo jiné i proto, že je lépe slyšet hlas těch, kterých je většina. Své zájmy snadněji prosadí ti, kdo jsou u moci nebo se prostě umí ozvat, než ti, kteří jsou v menšině. Lidé po celém světě (výzkumnice, akademičtí pracovníci, politici, zástupkyně mezinárodních nebo neziskových organizací, angažovaná veřejnost, učitelé, umělkyně apod.) stále hledají nové způsoby, jak se k tomuto ideálu přiblížit.

V rámci ideálu demokracie se často mluví o integraci. Integrace je proces slučování jednotlivých skupin do společenského celku. Jedná se o začlenění rovných individuí či skupin do jednoho celku, aniž by kdokoli přišel o svá specifika. O integraci můžeme slyšet v rámci vnitrostátní politiky, když je řeč o imigraci či o etnických minoritách. Integrační politiky v současnosti vychází z Koncepce integrace cizinců – Ve vzájemném respektu naposledy aktualizované roku 2016. Na starost ji má Ministerstvo vnitra České republiky ve spolupráci s dalšími zainteresovanými ministerstvy a místními samosprávami.

O integraci se hojně diskutuje i ve školství. Zde je jejím cílem začlenění žáků a žákyň z menšin do výuky, aniž by byli umisťováni do speciálních tříd. Integrace ve školství znamená, že školy přijímají všechny děti nezávisle na jejich sociální situaci, vyznání, rodinné situaci, zdravotním znevýhodnění či etnické příslušnosti. Taková různorodost ve třídě je vnímána jako obohacení pro všechny.

Integrace se týká i každodenních potřeb a běžného života mnoha skupin obyvatel. Například v případě osob se zdravotním znevýhodněním můžeme míru integrace sledovat například v přístupnosti veřejného prostoru. V současné době se setkáváme se snahou o integraci sexuálních menšin v otázkách rovných práv, například možnosti uzavřít sňatek. U starších osob by integrace mohla znamenat dostupné a zajímavé vzdělávací programy v otázkách ovládnutí moderních technologií.

Zkušenosti evropských států ukazují, že čím má společnost lepší integrační strategie, tím větší je přínos jednotlivých opatření pro celek. Hledání těchto strategií se v každém státu postupně vyvíjí. Stejně jako jiné zásadní společenské otázky, i toto téma přirozeně vyvolává kritiku a bouřlivé diskuze. Ve třídě je proto dobré u tématu integrace vytvořit bezpečné prostředí. Pokud se chcete předem lépe připravit na možná kontroverzní témata, která může diskuze ve třídě vyvolat, doporučujeme vám v naší [metodice](#) zaměřené na rozvoj kompetencí pro demokratickou kulturu vyhledat kapitolu Kontroverzní témata ve výuce.

Důležité pojmy k této lekci jsou vysvětleny v žákovském pracovním listu k lekci 3.1.

Popis lekce

V první části lekce studující sami prožijí a následně porozumí principu integrace a sociálního vyloučení. Žáci se také seznámí s několika základními pojmy, které se k integraci váží. V druhé části lekce budou analyzovat aktuální problémy, které se vyskytují při integraci menšin, zvažovat jejich příčiny a důsledky a vyhodnocovat přínos integračních aktivit pro společnost jako celek.

Pomůcky: K první části lekce budete potřebovat samolepicí štítky (dle počtu žáků) s předkreslenými symboly (např. kroužky, čtverečky, obdélníky, trojúhelníky, hvězdičky, křížky, kytičky, vlnky, hřebínek). Ke druhé aktivitě této lekce budete potřebovat flipchartový papír a fixy pro každou skupinu žáků.

Průběh lekce

Příprava před hodinou: Ještě před začátkem hodiny si rozpočítáte žáky do 4–5členných skupin, 2–3 žáci zůstanou mimo skupiny. (Např. pro třídu se 30 žáky můžete počítat se 7 skupinami po čtyřech; 2 žáci zůstanou mimo skupinu). Všichni členové jedné skupiny budou potřebovat štítek se stejným symbolem. Každý,

kdo zůstane mimo skupiny, musí mít unikátní symbol. (Např. pro třídu se 30 žáky, kterou budete dělit do 7 skupin, si připravíte 4 typy štítků se stejným symbolem, vždy po sedmi, a 2 štítky každý s jiným, doposud nepoužitým, symbolem).

Aktivita: Hra My a oni (15 minut včetně reflexe hry)

Úvodní aktivita slouží k aktivizaci žáků a evokaci tématu integrace tím, že studujícím zprostředkovává pocit sounáležitosti, či naopak vyloučení.

Pomůcky: samolepicí štítky (dle počtu žáků) s předkreslenými symboly (např. kroužky, čtverečky, obdélníky, trojúhelníky, hvězdičky, křížky, kytičky, vlnky, hřebínek)

Průběh hry

Vyzvete žáky, aby zavřeli oči a nemluvili po celou dobu hry. Řeknete jim, že jim nalepíte na čelo označení, a požádáte je, aby s označením a zavřenými očima zůstali mlčky stát/sedět na místě a posečkali na další instrukce. Obejdete všechny žáky a na přeskáčku jim přilepíte na čela samolepicí štítky se symboly. Je třeba být obezřetný, kterým žákům přilepíte unikátní symboly. Tito žáci pravděpodobně zůstanou na konci hry mimo skupiny, není proto vhodné, aby to byli žáci, kteří jsou běžně na okraji kolektivu. Poté, co všem žákům nalepíte štítek, řeknete jim instrukci ke hře: otevřete oči, nemluvte a rozdělte do skupin.

Reflexe

Následuje společná reflexe výsledku hry. Můžete se ptát například: *Jak hra dopadla? Jsou všichni žáci v nějaké skupině? Jste spokojeni s výsledkem hry? Chtěli byste ještě něco změnit? Jak?*

Můžete se žáky reflektovat i průběh hry. Je možné navrhnout následující diskuzní otázky:

- *Podle čeho jste vytvářeli skupiny? Jak jste zjistili, ke které skupině sami patříte? Co/kdo vám pomohl? Pomohli jste sami někomu? Jaký to byl pocit?*
- *Jaké bylo, když jste nemohli najít skupinu, k níž patříte? Jak jste si připadali?*

- *Proč k sobě skupiny přijaly/nepřijaly žáky s odlišnými symboly? Jak jste o tom přemýšleli?*
- *Zažil někdo odstrčení nebo nepřijetí? Jak to vypadalo? Jaké to bylo?*
- *Jak se vám hra hrála? Čeho jste si ještě všimli?*

TIP

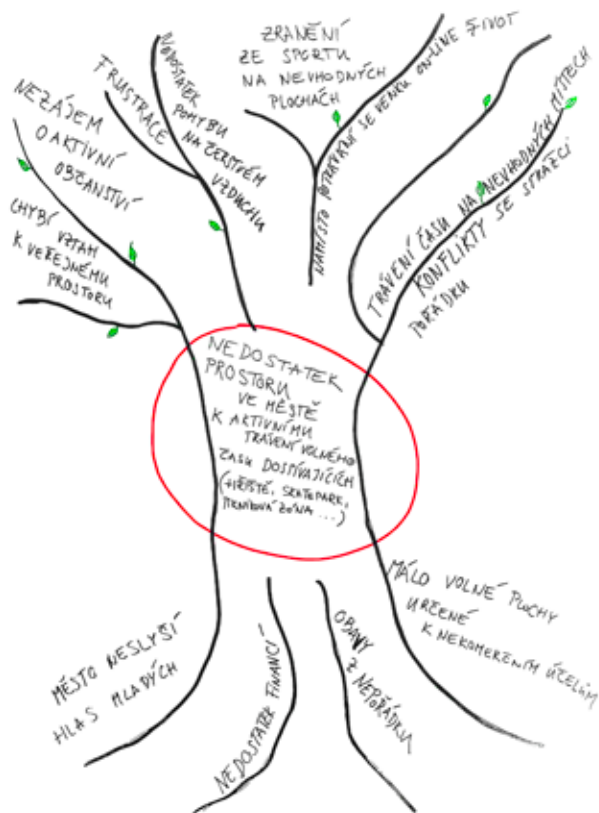
Využijte reflexi hry i k evokaci tématu integrace. Zjistěte, jakou mají vaši žáci zkušenost, s čím se ve svých životech setkali. Vyzvěte je, ať se posadí zpět do lavic, a ptejte se např.:

- *Zažili jste někdy pocit sounáležitosti se skupinou v reálném životě? Co to bylo za situaci, co se dělo? Jak jste to udělali, že jste do skupiny zapadli? Chtěl by se někdo podělit o svou zkušenost?*
- *Zažili jste někdy pocit jinakosti, cizosti nebo odstrčení? Kdy, kde a jak se to stalo? Jak jste se cítili a co jste dělali? Co dělali lidé kolem vás?*
- *Všimli jste si někdy, že někdo jiný byl ve skupině nepřijatý, odstrčený nebo diskriminovaný? Proč tomu tak bylo? Jak jste se při tom cítili vy? Co jste udělali? Napadá vás, co by se ještě dalo udělat?*
- *Když se bavíme o přijetí a nepřijetí ve skupinách, sounáležitosti a odlišnosti, integraci a diskriminaci nebo o segregaci, jaké vás ještě napadají otázky? Co byste se k tématu rádi dozvěděli?*

TIP

Nechte po této aktivitě studující krátce pracovat s pracovními listy. Seznámí se tam s pojmy jako menšina, sociální integrace, stereotypy, předsudky, diskriminace a segregace. Pracovní listy jim mohou také pomoci dozpracovat zážitky ze hry.

Aktivita: Problémy/oříšky k rozlousknutí (25 minut včetně reflexe)

Zvolená aktivita žákům a žákyním umožní zamyslet se z různých úhlů pohledu nad aktuálními problémy spojenými s integrací menšin a uvědomit si, jaké mají tyto problémy důsledky pro menšiny i společnost jako celek.

Pomůcky: flipchartový papír a fixy pro každou skupinu žáků

Průběh hry

Rozdělte žáky do 3–4 skupin. Každé skupině dáte jeden flipchartový papír a fixy. Každá skupina dostane k řešení jeden problém, který se v souvislosti s integrací ve společnosti (vašem městě) objevuje. K návrhu řešení problémů použijete metodu stromu příčin a důsledků.

Každý strom se skládá ze tří částí – kořenů, kmene a větví/koruny. Řeknete žákům, aby si takový dostatečně velký strom (např. ořešák velký) načrtli ve skupině na flipchartový papír. Dále každé skupině žáků předložíte problém, který bude mít za úkol řešit. Ten studující napíšou do kmene stromu.

Návrhy problémů k řešení:

- nedostatek pracovních příležitostí pro cizince

- nedostatek prostoru ve městě pro aktivní trávení volného času dospívajících
- mnoho bariér ve městě, které znesnadňují pohyb vozíčkářům
- potíže se získáváním vyššího stupně vzdělání u Romů

TIP

Vyberte aktuální problémy z vašeho města nebo dejte studentům možnost zvolit si vlastní téma.

Nyní je úkolem studujících zamyslet se ve skupině nad příčinami a důsledky daného problému. Tedy proč a jak tyto problémy vznikají a jaké mají pro danou menšinu i celou společnost důsledky. Příčiny budou žáci a žákyně zapisovat do kořenů stromu a důsledky na větve/do koruny stromu.

Příklad: U problému nedostatku pracovních příležitostí pro cizince mohou žáci do kořenů napsat tyto příčiny: cizinci dobře nemluví/nerozumí česky, zaměstnávání cizinců je pro zaměstnavatele složitější než zaměstnávání občanů ČR, zaměstnavatelé mají obavu z jiných pracovních návyků cizinců apod. Do důsledků pak mohou uvést například zátěž sociálního systému, riziko vyšší kriminality, vzrůstající počet rodin ohrožených chudobou, frustrace přichozích z nemožnosti uplatnit své profesní dovednosti apod.

Vyzvete skupiny, aby si postupně své stromy představily a sdělily ostatním, jak nad problémem uvažovaly. Můžete se doptávat všech žáků: *Napadá vás, jak by se dal daný problém vyřešit? Co by se stalo, kdyby mu většinová společnost nevěnovala pozornost? Mají podle vás integrační aktivity v tomto ohledu smysl? Jak konkrétně podpoří danou menšinu? A budou nějak prospěšné i většinové společnosti? Proč myslíte, že tento problém ve společnosti přetrvává? Co nebo kdo ho udržuje?*

Reflexe

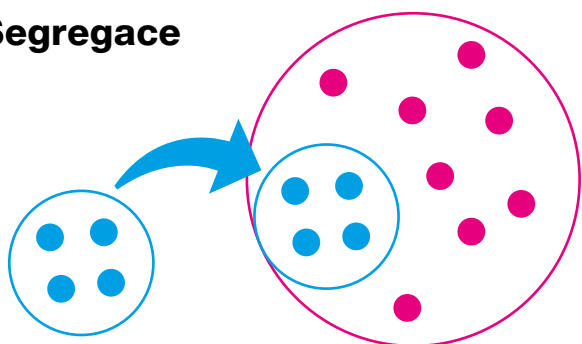
Pro reflexi lekce je možné využít některou z reflektivních technik uvedených ve 3. kapitole.

Případně se můžete ptát: *Co nového jste si během lekce uvědomili? Co si teď myslíte o integraci menšin?*

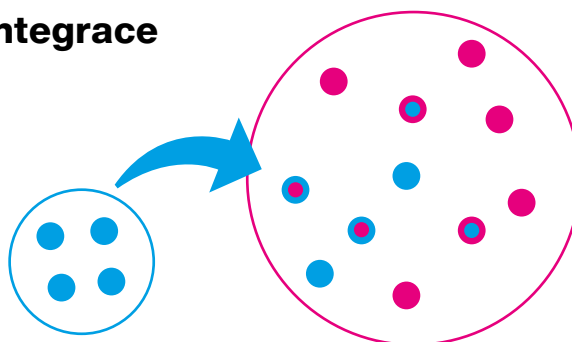
Pracovní list k lekci 3.1

V tomto pracovním listu najdete vysvětlené pojmy, s nimiž jste se mohli setkat během lekce. Projděte si pracovní list a zamyslete se, jestli všem pojmům dobře rozumíte. Zkuste vymyslet ke každému z pojmů jeden příklad, případně jej vztáhnout k zážitku ze hry My a oni.

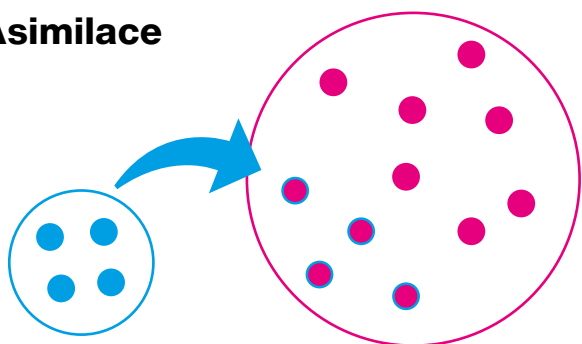
Segregace

Integrace

Asimilace

- **Integrace** je proces slučování jednotlivých skupin do společenského celku. Jedná se o začlenění rovných individuí či skupin do jednoho celku, aniž by kdokoliv přišel o svá specifika.

- **Asimilace** je proces, při němž se jednotlivci nebo skupiny s odlišným etnickým dědictvím začlení do dominantní kultury společnosti, aniž by si ponechali svá specifika. Proces asimilace zahrnuje převzetí znaků dominantní kultury do té míry, že se asimilovaná skupina stává neodlišitelnou od ostatních členů společnosti.

- **Segregace** je oddělení nebo izolace rasové, třídní nebo etnické skupiny od zbytku společnosti nuceným nebo dobrovolným pobytem v omezené oblasti, překážkami ve společenském styku, oddělenými vzdělávacími zařízeními nebo jinými diskriminačními prostředky.

- **Menšina** je kulturně, etnicky nebo rasově odlišná společenská skupina, která koexistuje s dominantnější skupinou, ale je jí podřízena. Tato podřízenost je hlavním znakem menšinové skupiny. Status menšiny jako takové nemusí nutně souviset s počtem lidí, kteří do ní patří. V některých případech může mít jedna nebo více tzv. menšinových skupin mnohonásobně větší počet obyvatel než dominantní společenská skupina.

- **Stereotyp** je navyklý způsob uvažování o druhých lidech, který přisuzuje skupinovou charakteristiku jednotlivci. Stereotypy mohou vycházet z osobní zkušenosti, častěji jsou však převzaty z médií, facebooku, od kamarádů, z rodiny nebo z různých institucí, kam se řadí například i škola.

- **Předsudek** je emočně nabitý, nezhodnocený úsudek, který je základem pro postoj nebo názor přijatý jedincem nebo skupinou.

- **Diskriminace** je nerovné, odlišné zacházení s člověkem nebo určitou skupinou lidí na základě jejich rasy, pohlaví, sexuality atd. Existuje negativní diskriminace, kdy se s člověkem zachází hůře než s ostatními, a pozitivní diskriminace, kdy naopak člověk získává nerovným zacházením výhody.

Lekce 3.2

Časová dotace 45 minut

Teoretický úvod

Snaha o integraci, tedy zohledňování zájmů všech menšin a ochrana jejich práv, je základním principem demokracie, který je v České republice zakotven v Ústavním pořádku.

Míra integrace a zapojení menšin a ohrožených skupin do rozhodování o veřejných záležitostech je v demokratických společnostech různá. Žáci si možná všimli, že ve zprávách občas slyší o nejrůznějších radách, výborech či platformách, které ve svém názvu zmiňují některou z menšin žijících v České republice. Na celostátní úrovni je to třeba Rada vlády pro záležitosti romské menšiny, Vládní výbor pro osoby se zdravotním postižením nebo Platforma pro rovnoprávnost.

Úkolem zástupců těchto organizací je vnášet do debaty o veřejných záležitostech specifický pohled lidí, kteří se potýkají s nějakým typem znevýhodnění. Efekt takového zapojování má význam nejen pro znevýhodněné, ale i pro majoritu. Výsledné politické rozhodnutí totiž zohledňuje potřeby konkrétních skupin lidí a zároveň se stává flexibilnější a použitelnější pro celou společnost.

Například si představte, že členové organizace zastupující lidi s fyzickým postižením připomínají návrh rekonstrukce budovy radnice a přilehlého parku a upozorňují, že budova ani její okolí nebudou dostatečně bezbariérové. Zadavatel i architekti jejich námítky zohlední a výsledkem je plně bezbariérový veřejný prostor, který bude přístupný nejen pro paní Novákovou, vozíčkářku a členku zmíněné organizace. Najednou budou mít jednodušší vstup do budovy úřadu a do parku také rodiče s malými dětmi nebo lidé, kteří se musí dočasně pohybovat o berlích. Veřejný prostor se díky participaci jedné konkrétní menšiny stane přístupnějším pro všechny.

Bariéry, které se staví do cesty konkrétním skupinám lidí, se ve výsledku mohou snadno proměnit v past pro celou veřejnost. Například sociolog Pavel Pospěch popisuje situaci, kdy městská správa všechny sedací plochy (římasy, obrubníky apod.) upraví tak, aby znemožňovaly jejich využití k pohodlnému odpočinku. Důvodem je snaha vypudit z veřejného prostoru lidi bez domova. Prostor se tak stává nepřátelský

i pro všechny ostatní a vyprázdní se. Veřejný prostor přestane být živou křižovatkou setkávání odlišných společenských skupin.

Tyto příklady i další zkušenosti demokratických společností potvrzují, že čím je ve společnosti vyšší úroveň integrace marginalizovaných a ohrožených skupin obyvatel a jejich zájmů a čím více se mohou tyto skupiny také podílet na rozhodování o veřejných věcech, tím je společnost odolnější, připravenější čelit různým nenačalým situacím (živelné katastrofy, epidemie apod.), ale i bohatší (vzniká více příležitostí pro obchod, investice, zaměstnanost, kreativitu) a sociálně vyspělejší.

Popis lekce

V této lekci si žáci uvědomí, jaké mají sami zkušenosti s integračními aktivitami, a dozví se, jaké zkušenosti mají ostatní spolužáci/spolužačky ve třídě. V diskuzi si ujasní své stanovisko o tom, zda je pro fungování demokratické společnosti důležitá určitá míra empatie a solidarity. V závěru lekce se seznámí s inspirativními videi a způsoby, jak se mohou na podpoře integrace podílet i mladí lidé.

Pomůcky: papír s mřížkou s výroky (3x5) pro každého žáka (viz níže), tužky/pera

Průběh lekce

Aktivita: Hra Já a integrace? BINGO! (25 minut, včetně reflexe hry)

Aktivita slouží k aktivizaci studujících v úvodu hodiny. Dále slouží žákům k uvědomění, jaké již mají zkušenosti s integračními aktivitami, a ke sdílení těchto zkušeností v rámci třídy.

Průběh hry

Rozdáte všem žákům tabulku s výroky, kterou najdete v pracovním listu k lekci 3.2. Dejte žákům čas, aby si výroky přečetli a sami se zamysleli, které z nich splňují. Poté žáky vyzvěte, aby chodili po třídě a ptali se na dané informace svých spolužáků. Úkolem žáků je najít ve třídě spolužáky, kteří určitý výrok splňují a získat od nich do políčka k němu podpis. Každý spolužák se však může podepsat jen k jednomu výroku na jednom papíru. Cílem hry je do 10 minut získat co nejvíce podpisů. Ten, kdo bude mít všechna políčka podepsaná (od 15 různých spolužáků), se posadí zpět na své místo.

Reflexe

Následuje reflexe aktivity s diskuzí. Postupně budete předčítat výroky a vyzvěte žáky, aby se přihlásili, pokud k němu dali někomu svůj podpis. Doptávejte se na detaily, aby žáci mohli sdílet své zkušenosti. Cílem je ukázat žákům, že i tyto drobné pomoci/myšlenky/žité hodnoty přispívají k integraci menšin nebo jinak ohrožených/znevýhodněných skupin lidí. Mohou někomu pomoci cítit se lépe nebo alespoň jako viditelná součást společnosti. Toto uvědomí může u žáků podpořit zvýšení vnímavosti a citlivosti k tomu, co se okolo nich děje, a podpořit spoluzodpovědnost za míru projevované empatie a solidarity ve společnosti, již je každý z nás součástí.

TIP

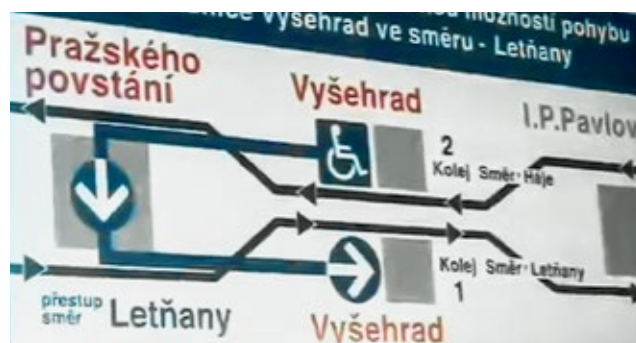
Diskutujte se studujícími také o tom, že se každému může stát, že se ocitne v pozici menšiny nebo znevýhodněné skupiny. Každý z nás může někdy v životě potřebovat pomoc. Může se nám stát vážný úraz, jednou budeme staří, někdo možná bude chtít žít a pracovat v cizině apod. Jak žáci nahlíží na integraci z tohoto úhlu pohledu?

Aktivita: Edukativní a inspirativní videa (10 minut)

Pomůcky: videoprojektor

K tématu integrace menšin a znevýhodněných skupin obyvatel můžete promítnout žákům následující videa. Ta se mohou stát pro žáky inspirací k vlastním participativním projektům.

Po promítnutí každého videa se můžete ptát: *Jak video souvisí s tématem integrace? Jaké pocity ve vás vyvolalo? Máte s něčím podobným zkušenost?*

https://www.idnes.cz/praha/zpravy/video-z-pohledu-vozickare-jsme-vy-zkouseli-jak-je-praha-bezbarierova.A110712_200907_domaci_brd

[Praha z pohledu vozičkáře](#)

[Jak lze propojit vlastní koníček s pomocí lidí: stavba bike parku](#)

[Charitativní koncert na podporu postiženého chlapce](#)

Reflexe (10 minut)

Reflexi celého bloku je možné uskutečnit diskuzí nad otázkami jako např.: *V tomto bloku jsme se učili o integraci. Jaké nejdůležitější poznatky si z lekce odnášíte? V čem se vám zdá proces integrace snadný, v čem náročný? Případně můžete využít některou z reflektivních technik uvedených ve 3. kapitole metodiky.*

Pracovní list k lekci 3.2

Najděte mezi spolužáky někoho, kdo splňuje informaci v políčku, a nechte si jej od něj podepsat. Každý spolužák/spolužačka se vám může podepsat jen jednou.

Pomohl/a jsem v hromadném dopravním prostředku nastoupit/vystoupit rodiči s kočárkem. Podpis:	Souhlasím s tím, aby byla zřizována chráněná pracovní místa pro lidi s duševním onemocněním. Podpis:	Přispěl/a jsem na charitativní sbírku (sociální služby, lidi se zdravotním znevýhodněním, ohrožené děti, uprchlíky, matky samoživitelky apod.) Podpis:
Pomohl/a jsem cizinci s nákupem jízdenek nebo s orientací ve městě. Podpis:	Zúčastnil/a jsem se demonstrace nebo podpisové akce za práva nějaké menšiny. Podpis:	Pomohl/a jsem mladší/mu spolužačce/spolužákovi s orientací ve škole. Podpis:
Považuji za správné, že stát poskytuje sociální dávky lidem v nouzi. Podpis:	Někdy jsem pomohl/a vozíčkáři, nevidomému nebo neslyšícímu člověku. Podpis:	Někdy jsem si v našem městě koupil/a jídlo od cizince v restauraci nebo ve stánku. Podpis:
Doučoval/a jsem někoho, kdo ještě látce nerozuměl tak dobře jako já. Podpis:	V hromadném dopravním prostředku jsem pustil/a sednout seniora/seniorku. Podpis:	Zastal/a jsem se někdy slabší/ho. Podpis:
Považuji za správné, aby lidem bez domova bylo poskytováno přístřeší za symbolickou cenu. Podpis:	Zkoušel/a jsem nějak pomoci příchozím uprchlíkům (např. po vypuknutí války na Ukrajině). Podpis:	Domnívám se, že pro fungování společnosti je nezbytná určitá míra solidarity. Podpis:

4. Blok: Demokracie a zájmy

Metodický úvod / Co by si žáci z lekcí měli odnést

V tomto bloku si studující uvědomí, že součástí společnosti jsou různé skupiny lidí, které mají odlišné potřeby a zájmy. Jedná se o potřeby materiální, kulturní nebo biologické a sociální. V zájmu všech skupin je naplnění těchto potřeb. To často vede ke konfliktům, protože zájmy různých skupin mohou být protichůdné. Cílem první lekce je porozumět teorii konfliktů a tomu, že potřeby společenských skupin je v demokratickém systému nutné neustále vyjednávat tak, aby byly, pokud možno, saturovány potřeby všech skupin. V druhé lekci pak studující zjistí, jaké zájmy a potřeby mají oni sami a jak do rozhodování v konfliktech vstupují mocenské pozice. Cílem těchto lekcí je tematizovat zájmy, které by mohly být předmětem dalšího rozpracování v rámci žákovských projektů. Z aktivity z druhé lekce tohoto bloku již mohou vzejít témata vhodná k dalšímu zpracování.

Lekce 4.1

Časová dotace 45 minut

Teoretický úvod

Následující lekce ukazuje, že se ve společnosti objevují konflikty zájmů osob, společenských skupin nebo institucí. Předmětem těchto střetů jsou různorodá témata v závislosti na tom, jaké potřeby a zájmy daná skupina má nebo jaké názory zastává. Skupiny, které vstupují do konfliktu, mohou být různé. Může se jednat o menšiny, náboženské, rasové, názorové, politické a další skupiny. Konflikt je sociální proces, který vzniká, pokud jsou zájmy a potřeby některé skupiny/osoby/instituce nenaplněny. Může se jednat o materiální zajištění, naplnění biologických, psychologických nebo kulturních potřeb nebo se může jednat i o konflikt názorový.

Konflikty plynou i ze samotného rozložení pozic a rolí ve společnosti (z tzv. strukturální nerovnosti), kdy jedna skupina má větší moc a možnosti rozhodovat, často ve svůj vlastní prospěch. To může mít negativní vliv na jiné skupiny ve společnosti. Tématu konfliktu se věnuje zejména sociologie a sociální psychologie, které zkoumají, jaké střety se ve společnosti objevují, jací aktéři do nich vstupují a jaké vztahy mají mezi sebou. Sociologie také zajímá, jakou úlohu v konfliktu hrají instituce a organizace.

Podoba konfliktu závisí na tom, v jakém prostředí se odehrává a jak jsou jeho účastníci vzájemně otevření a citliví k zájmům a potřebám ostatních. Některé konflikty mohou být násilné a končit nadvládou jedné skupiny a frustrací z nenaplněných potřeb jiných skupin. Pokud má společnost nastavená pravidla pro řešení konfliktu, jeho podoba může být nenásilná. Konflikt pak může vyústit v řešení přijatelné pro většinu společenských skupin. Ačkoli má slovo konflikt často spíše negativní konotace, v demokratickém systému se jedná o společensky prospěšný proces, během něž se mohou přenastavit již zaběhnuté společenské vzorce tak, aby se vyšlo vstříc zájmům všem stranám konfliktu.

Popis lekce:

Studující si zahrají rolovou hru, v níž budou zastávat názor, potřeby nebo zájem určité osoby. Během hry budou formulovat svá stanoviska a názory, vyzkouší si argumentaci proti opačným tvrzením a budou rozvíjet

schopnost dojít v konfliktu k řešení. V další části lekce se seznámí s tím, jak konflikty řešili ostatní, a během diskuze se dozví o funkci a existenci konfliktů ve společnosti. Následně žáci shlédnou videa, která ilustrují, k jakým konfliktům ve společnosti může docházet a jaké osoby, skupiny a instituce se do střetů zapojují. Nakonec dojdou ke zjištění, že ne všechny konflikty mají jednoznačná a rychlá řešení.

Pomůcky: nastříhané kartičky s rolemi (pracovní list k lekci 4.1), papíry

Průběh lekce

Aktivita: Rolová hra na konflikt zájmů

V této aktivitě žáky rozdělíte do dvojic a vyzvete je, aby si sedli k sobě. Každou dvojici necháte vylosovat jeden lísteček z pracovního listu k lekci 4.1, na kterém jsou napsány dvě role. Žáci si mezi sebou určí, jakou kdo bude zastávat roli. Role jsou záměrně vybrány tak, aby jejich zájmy byly v rozporu. Každý z žáků tedy zastává zájmy a potřeby právě té role, která mu byla přidělena. Mezi žáky by ve dvojici měla vzniknout diskuze, která vyústí v jedno ze tří možných řešení:

1. dojde ke shodě, řešení bude výhodné pro obě strany
2. z výsledného řešení bude mít prospěch pouze jedna strana
3. obě strany budou poraženy a nikdo nebude mít z řešení prospěch

Žáci si během hry definují, v čem může spočívat konflikt. Mohou čerpat z vlastní zkušenosti nebo si vymyslet, v jaké konkrétní situaci může ke konfliktu dojít. Každý z nich má právo zasazovat se o své zájmy a potřeby, přičemž cílem je vždy dospět k jednomu ze tří řešení.

Příklad: Dva kamarádi chtějí jet na výlet, ale každý jinam. Mají jedno auto. Společnou diskuzí může dojít k těmto variantám řešení: 1. Dojde ke shodě a na výlet pojedou autem spolu. 2. Autem na výlet odjede pouze jeden z nich a druhý zůstane doma. 3. Kamarádi se neshodli na tom, kam pojedou, a proto zůstanou oba doma.

Poté, co rolovou hru všechny dvojice ukončí, si vzájemně představí, jaký konflikt řešili a k jakému dospěli řešení.

Aktivita: Videá ilustrující společenské konflikty

Následně žákům pustíte některé z videí, která ilustrují reálné konflikty vyskytující se v naší společnosti či ve světě. Videá mají různá témata. Je dobré vybírat video podle časové dotace i podle toho, jaké téma považujete za vhodné pro vaši třídu.

[Politické názory různých skupin obyvatel v ČR na otázky rozdělující společnost](#) (10:44 min)

[Muslimka protestující v Íránu proti nošení hidžábu](#) (2:19 min)

[Výstavba vodní elektrárny, která by zničila faunu a flóru v Bosně a Hercegovině](#) (13:26 min, stačí pustit do 7:20)

[Občanská iniciativa za ustanovení jednotného času v EU](#) (3:38 min)

[Registrované partnerství není manželství](#) (2:10 min)

[Příležitosti mužů a žen v EU nejsou rovné](#) (2:11 min)

[Život neslyšícího člověka ve společnosti](#) (5:27 min)

Reflexe

Reflexi můžete otevřít následujícími otázkami: *Jaké skupiny ve videu vystupovaly a jaké zastávaly zájmy, jaké měly potřeby a názory? Znáte nějaké další sociální skupiny, které vám video připomnělo?*

Žáci si během této lekce mohli uvědomit, že i oni se někdy ocitli v konfliktu a že i oni jsou součástí nějaké skupiny, která zastává nějaké názory a která má vlastní zájmy a potřeby.

Stali jste se někdy součástí konfliktu, a pokud ano, o co se jednalo a jaký měl konflikt řešení? Myslíte si, že všechny konflikty mají řešení? Jaké zájmy, potřeby a názory zastává vaše skupina? Kdo může v konfliktu mezi skupinami rozhodovat? Může být řešení konfliktu podle vás vždy spravedlivé?

Další zdroje

[Teorie konfliktu](#)

ZNEBEJÁNEK, František. *Sociologie konfliktu*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2015.

LUŽNÝ, Dušan. *Sociální konflikty: sociologická a andragogická perspektiva*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013.

Pracovní list k lekci 4.1

dospělý x dítě	cizinec x místní
řezník x vegetarián	ekolog x majitel továrny
motorista x chodec	politik x aktivista
zemědělec x developer	křesťan x muslim
prodavač x zákazník	heterosexuál x homosexuál
učitel x žák	pejskař x alergik

Lekce 4.2

Časová dotace 45 minut

Popis lekce

Studující by si během této lekce měli uvědomit, že každý z nás je součástí skupiny, která ve společnosti prosazuje určité zájmy a názory odlišné od zájmů ostatních skupin. Následující aktivita je zaměřena na prostředí školy jako na místo, které je všem žákům ve třídě společné. I ve škole jsou přítomny různé skupiny lidí, mezi nimiž mohou vznikat konflikty. Jsou zde lidé v různých vztazích a odlišných mocenských postaveních.

Na konkrétních příkladech týkající se prostředí školy, jejího okolí a školních aktivit si společně se žáky ukážete, jaké skupiny se ve škole nacházejí, k jakým konfliktním situacím mezi nimi může docházet a kdo rozhoduje o jejich řešení. Žáci si v následné diskuzi uvědomí, že na některá rozhodnutí nemají pravomoc, ale že v některých situacích mají v rozhodování své místo a právo své zájmy, potřeby a názory prosazovat. V další aktivitě mají žáci možnost si zvolit, jakou změnu by ve škole chtěli prosadit. Aby skupiny nesledovaly pouze vlastní zájem, jejich úkolem bude zmapovat, zda se jejich zájem shoduje se zájmy ostatních spolužáků ve škole a zda budou ochotni dospět k nějakému společnému řešení.

Pomůcky: tabule nebo flipchart, Vennův diagram (pracovní list č.1 k lekci 4.2) a kartičky s tématy do skupiny (pracovní list č.2 k lekci 4.2), lepidlo

Průběh lekce

Aktivita: Vennovy diagramy

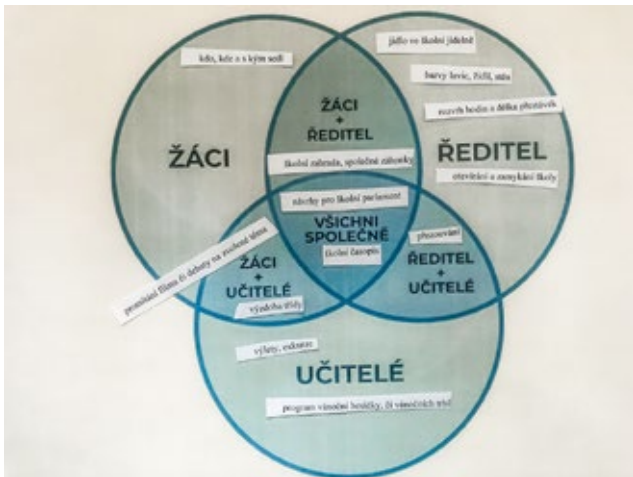
Vennovy diagramy jsou metodou grafického znázornění nějakého tématu, problému či situace. Vennův diagram (viz pracovní list č.1 k lekci 4.2) je sestaven ze dvou a více kruhů, kde každý kruh znázorňuje jednu skupinu ve škole. Tyto kruhy se vzájemně prolínají. Pro naše téma máme tři kruhy: žáci, učitelé a vedení školy. Do kruhů píšeme to, o čem skupina může rozhodovat, co je v její pravomoci. Do pole, které je vytvořeno protnutím kruhů, píšeme to, o čem mohou skupiny rozhodovat společně.

Zpracování zvoleného tématu do jednotlivých protínajících se kruhů nám pomůže zpřehlednit vztahy mezi jednotlivými aktéry, ujasnit si, kdo hraje v tématu nebo situaci jakou roli, kdo o čem rozhoduje, co mají aktéři společného a co je naopak odlišuje. Tato metoda je vhodná k podrobnému rozboru a vizualizaci tématu. Naším tématem je škola, která je společným tématem všech žáků ve třídě. Zajímá nás, co se v ní děje, kdo do ní chodí, jaké jsou vztahy mezi různými aktéry, kdo má jakou roli a co jaká role obnáší. Aktivitu započnete brainstormingem, který rozproudí myšlení žáků ohledně tématu školy. Žáci mohou říkat cokoliv, co je ke škole napadne, můžete jim pomoci návodnými otázkami: *Jak vypadá naše škola a její okolí? Jaké aktivity můžete ve škole dělat nad rámec svých povinností? Jaká má škola akce, jaká má pravidla, jaké má prostory?*

Všechny nápady a myšlenky heslovitě zapíšete na tabuli. K této aktivitě můžete použít seznam témat navržených v pracovním listu č.2 k lekci 4.2 a nápady žáků k němu připojit. Ze seznamu naopak vyřadíte ta témata, která pro vaši školu nejsou relevantní. Necháte žáky, ať samostatně vymyslí co nejvíce témat týkajících se školy, která jsou pro ně důležitá. Navržený seznam slouží zejména pro inspiraci.

Žáky na aktivitu rozdělíte do skupin po cca 5 lidech. Každá skupina bude mít před sebou Vennův diagram a rozstříhaný seznam témat týkajících se školy. Každý kruh diagramu znázorňuje jednu skupinu lidí ve škole: žáky, učitele a vedení školy (tzn. ředitel/ka, kancelář školy). Úkolem žáků je rozdělit témata ze seznamu podle toho, jaká skupina o nich má pravomoc rozhodovat. Pokud narazí na téma, o němž se rozhoduje dohromady, nalepí jej do pole, kde se kruhy skupin protínají.

Příklad: O tom, kam se pojedete na školní výlet se hlasuje ve třídě. Na základě hlasování učitel rozhodne, kam se pojedete. Je to téma, o kterém rozhodují dvě skupiny – žáci a učitelé. Lísteček bychom tedy umístili do pole, kde se protíná kruh žáci a kruh učitelé.

TIP

Zadejte jako domácí úkol nebo jako úkol pro parlament.

Každá skupina si vybere jedno z témat, s nímž by chtěla něco udělat. Je na místě zjistit, zda by se to líbilo i ostatním spolužákům. Zformulují si tedy otázku, kterou během přestávky položí minimálně pěti spolužákům a dvěma učitelům. Např. *Jak bys chtěl mít vyzdobenou třídu? / Líbilo by se ti mít školní časopis – zapojila by ses do redakce? / Ocenila bys promítání filmů – jaký film bys chtěl promítnout?*

Skupina odpovědi na otázky zapisuje a poté prezentuje ostatním. Z aktivity vznikne několik nápadů, jak téma uchopit, a skupina s nimi může dále pracovat. Bude-li mít zájem, může téma rozpracovat do vlastního projektu.

Tato fáze ověřování výsledků vlastního pozorování se skupinou dalších osob, kterých se nápad týká, může žákům přinést kromě mnoha dalších podnětů na konkrétní zpracování jejich nápadu i důležitý podklad pro další práci. V menším měřítku si tak totiž vyzkouší proces ověřování, který by měl být součástí každé participace (viz další kapitola).

Tím, že budou studující mít své nápady ověřené od spolužáků, získají důležitou oporu při vyjednávání s vedením školy, zřizovatelem či jakýmikoliv dalšími aktéry. Využít mohou různých metod dle své fantazie a schopností, od osobních rozhovorů se spolužáky, až po vytvoření a sběru dotazníků v tištěné či online podobě. Do této fáze také mohou zapojit školní parlament, a zvýšit tak svůj dosah skrze zástupce jednotlivých tříd.

Až žáci budou mít práci ve skupinách hotovou, nakreslí kruhy na tabuli a vyzvete žáky, ať se s ostatními podělí o to, kam dané téma umístili. Následuje společná diskuze, ve které by se skupiny žáků měly shodnout, kam téma umístí. Ne všechny skupiny budou mít téma stejně umístěná. Můžete s žáky diskutovat a pomoci jim, pokud by si něčím nebyli jisti.

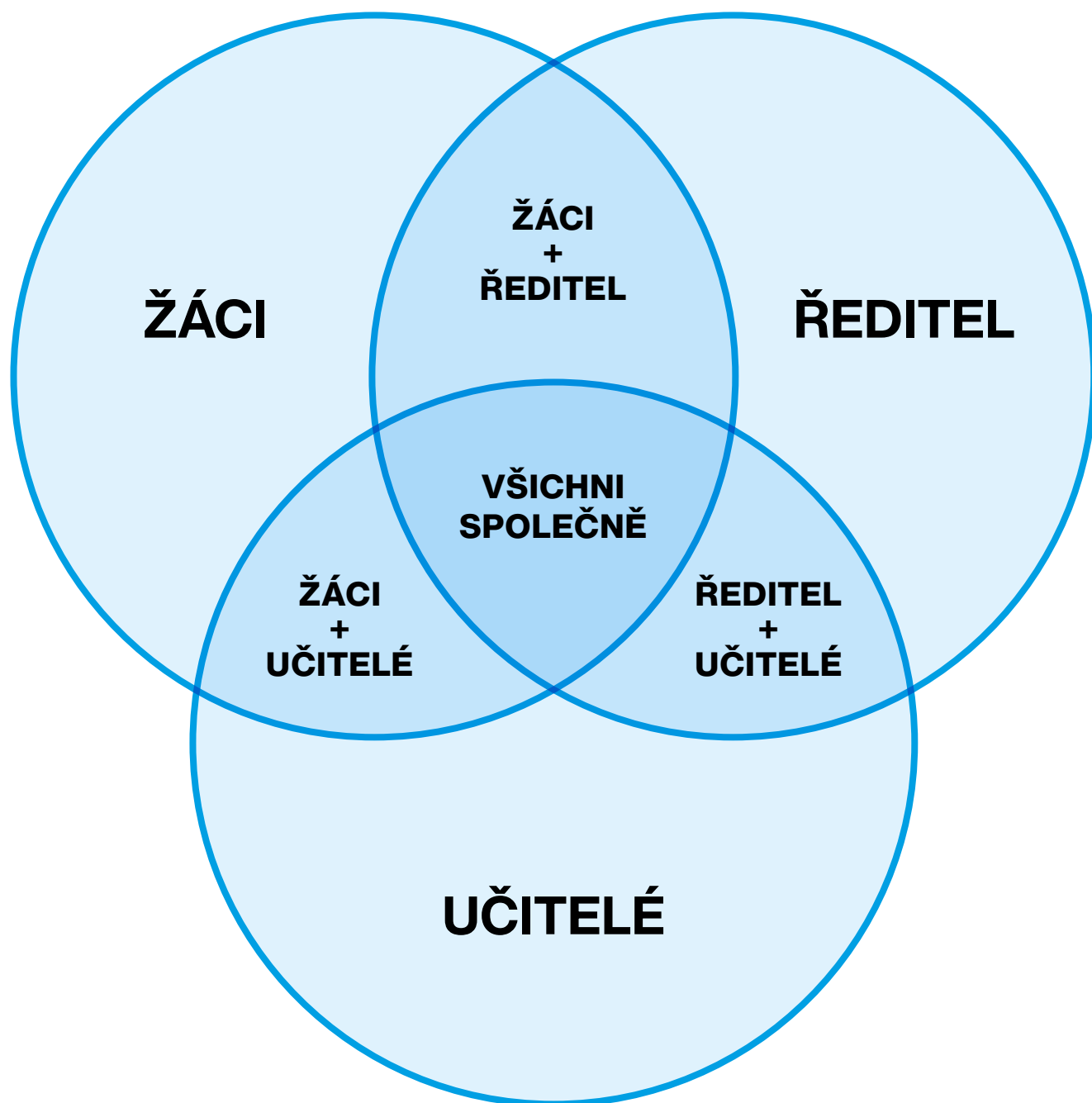
Reflexe

Až budete mít vyplněný společný diagram, zaměříte se na jednotlivé kruhy. Mělo by se vám více rozkrýt, jaká skupina o čem rozhoduje. Ptejte se žáků, jak jsou spokojeni s tím, kdo o čem ve škole rozhoduje.

Je něco, o čem byste jako žáci chtěli rozhodovat, ale nemůžete? Co byste chtěli změnit? Jak byste školu mohli vylepšit vy nebo ten, kdo o tom rozhoduje? Jak byste postupovali, kdybyste chtěli něco ve škole změnit? Myslíte si, že rozhodování na naší škole je spravedlivé? Máte dojem, že se některým rozhodnutím musíte jako třída podřizovat? Máte dojem, že pokud byste chtěli ve škole změnu, budete vyslyšeni?

Z diskuze by mělo vzejít několik bodů, kterým by se žáci dále chtěli věnovat. Může se jednat například o zvelebení učebny, tvorbu školního časopisu, zařízení automatu na jídlo nebo pití, tvorba nové znělky zvonění, zvelebení vchodu školy apod. Každá skupina si zvolí jedno téma, které by chtěla ve škole prosadit. Nevadí, pokud téma nespadá přímo do jejich kompetence. V takovém případě žáky naved'te, na koho ze školy se mohou obrátit.

Pracovní list č. 1 k lekci 4.2: Vennovy diagramy

Pracovní list č. 2 k lekci 4.2

Seznam témat do Vennových diagramů

výzdoba třídy (plakáty, obrazy, květiny)	společenský koutek ve škole
školní časopis	kdo, kde a s kým sedí
školní automat na pití	školní zahrada, společné záhonky
obsah nástěnek na chodbách	galerie či jiný prezentační prostor
společné šatny či osobní skříňky	volitelné předměty
program vánoční besídky či vánočních trhů	výlety, exkurze
odemykání a zamykání školy	zahraniční pobyty
barvy lavic, židlí, stěn	školy v přírodě / sportovní kurzy / zážitkové kurzy / seznamovávky
rozvrh hodin a délka přestávek	jídlo ve školní jídelně
návrhy pro školní parlament	promítání filmů či debaty na zvolené téma
přezouvání	školní bufet

5. Blok: Demokracie a participace

Metodický úvod / Co by si žáci z lekcí měli odnést

Žáci si osvojí pojem participace. Dozví se, jaké má občanská participace cíle, jak jí může samospráva využívat, ale také že s sebou nese určitá rizika. Studující si rozšíří povědomí o tom, jak se mohou aktivní občané zapojovat do dění ve svém okolí. Získané dovednosti pak mohou aplikovat například na prostředí školy (nejen skrze práci školního parlamentu) a svého bydliště. Dozví se o případech dobré praxe, kdy lidé dosáhli svého cíle například ve sporu o využívání pozemků.

Lekce 5.1

Časová dotace 45 minut

Teoretický úvod

Občanská participace má v systému zastupitelské demokracie nezpochybnitelnou roli – pomáhá těm, které jsme si ve volbách zvolili ke správě našeho společného prostranství, si neustále ověřovat, jaké jsou požadavky, nároky a potřeby obyvatelstva v obci. Proto jsou obyvatelé často samosprávou oslovováni, aby se účastnili nejrůznějších událostí, které úřad organizuje.

Participace veřejnosti je často součástí investičních akcí měst, městských částí či krajů. Za participaci považujeme projednávání plánu investic ještě před zahájením tvorby projektové dokumentace. V první fázi tedy úřad s veřejností konzultuje samotnou podobu investice, například výstavby nebo rekonstrukce. Rekonstruuje-li město oblíbený park, je na místě napláňovat jednání s veřejností ještě předtím, než zpracuje plán nové podoby parku. Často se však úřady obrací na občany až těsně před spuštěním prací. V takovém případě se jedná jen o informování veřejnosti, nikoliv o participaci.

Každá mince ale má dvě strany. Tudíž i participace má kromě nesporných výhod, jako je využití znalostí místních, včasné odhalení možných konfliktů nebo přijetí projektu veřejností, i své limity a možná rizika. Zvyšuje časovou náročnost celého projektu, někdy také bývá zpochybňována její reprezentativnost.

Dalším způsobem, jak mohou občané projevit svou vůli (a to zejména tam, kde s nimi plány nebyly projednány předem), jsou takzvaná místní referenda. Rozeznáváme dvě cesty, jak lze k místnímu referendu dospět. Cesta shora závisí čistě na vůli zastupitelstva obce, které o vyvolání referenda může rozhodnout (i takové případy známe). Cesta zdola vede přes přípravný výbor a přes podpisovou akci. Je potřeba nasbírat určitý počet podpisů závislý na počtu obyvatel obce. V obcích do 3 000 obyvatel je to 30 % oprávněných osob, ve větších obcích do 20 000 obyvatel pak je třeba podpisů 20 % oprávněných osob, v obcích do 200 000 obyvatel je to 10 % oprávněných osob a nad 200 000 obyvatel 6 % oprávněných osob.

Dosud konaná místní referenda ukazují, že jejich nejčastějším předmětem bývají v širším slova smyslu záležitosti spojené s životním prostředím a jeho ochranou. V této kategorii se koná relativně mnoho referend souvisejících například s těžbou surovin nebo budováním úložišť jaderného odpadu a jiných rizikových staveb. Referenda, jejichž předmětem jsou záležitosti spjaté s životním prostředím, se zpravidla vyznačují vysokou účastí občanů.

Popis lekce

Žáci a žákyně si vyzkouší metodu brainstormingu a pokusí se zjistit, zda sami již jsou aktivními členy svých komunit, ať už ve škole, nebo v okolí svého bydliště. V navazujícím výkladu a aktivitách pak zjistí, jaké jsou typy aktivního zapojení občanů do chodu města.

Pomůcky: flipchart, fixy, otázky k diskuzi (viz pracovní list k lekci 5.1)

Průběh lekce

Aktivita: Brainstorming (20 minut)

Na úvod položíte svým žákům jako skupině sadu námi připravených otevřených otázek. Brainstorming můžete provést buď v rámci celé třídy, nebo můžete v první fázi studující rozdělit do skupin, aby otázky zodpověděli společně. Otázky můžete do skupin rozdat vytištěné, jsou připravené v pracovním listu k lekci 5.1.

Nápady studujících budete vy nebo oni sami zapisovat na flipchart. Je důležité zachytit zkušenosti, které se v odpovědích žáků opakují nebo které vzbuzují reakce ostatních.

Po ukončení diskuze krátce shrňte základní myšlenky, které skupina formulovala, a označte je (ideálně výrazně graficky zastřešujícím) slovem participace. Máte za sebou první krok – vaši žáci právě vytvořili vlastní definici tohoto slova.

TIP

K evokaci a vstupu do tématu využijte krátká videa, která pro veřejnost připravil [Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy](#).

- [Co je participativní plánování](#)
- [Aktéři v participaci](#)
- [Metody participace](#)

Výklad: Metody participace (20 minut)

Když je potřeba o něčem rozhodnout tak, aby byly zohledněny potřeby všech skupin obyvatel, je nutné pozvat jejich zástupce, kteří tyto potřeby připomenou a navrhnou nejlepší řešení. Setkání všech zástupců jednotlivých skupin obyvatel, kterých se daná změna bude týkat a které k ní mají co říct, mohou probíhat mnoha různými způsoby.

Lidé se do věcí veřejných mohou zapojit z **iniciativy obce**, která z jejich účasti může těžit. Tím, že se veřejnost zapojí, se sníží pravděpodobnost, že později budou občané s novým projektem vyjadřovat nespokojenost.

Konkrétně se může jednat o **setkávání nad mapou**, kdy se sousedé vyjadřují k místům v jejich okolí. Nejčastěji se projednává způsob využití zeleně, umístění laviček, dětských hřišť, přechodů nebo parkovacích míst. Důležité je také na mapách sledovat, kudy lidé chodí, jaké využívají zkratky, kudy neradi chodí za tmy atd. Tomu se říká „propustnost“ území.

Podobná data se dají získat i **procházkami územím**, které mohou sloužit například k představení návrhu změn, ideálně přímo architektem nebo zástupcem obce. Zároveň na procházce může probíhat sběr podnětů přímo na místě. Výhodou procházek je, že si lze změny lépe představit.

Při plánování jakýchkoliv projektů, ať už se jedná o výstavbu nového domu, nebo o přípravu nové služby, se hodí **pracovní skupina**. K jednomu stolu si tak sednou všichni, koho se nový projekt týká, a proberou své úhly pohledu. Pokud je účastníků více a nejsou jmenovitě pozváni, mluvíme o **veřejném projednávání**, kam může přijít kdokoliv z veřejnosti, vznášet otázky a navrhnout vlastní myšlenky.

V menších i větších městech jsou velice oblíbená **fóra mladých**, na která jsou zváni zástupci druhého stupně základních škol a středoškoláci, aby u kulatých stolů probírali témata jako životní prostředí, školství, bezpečnost, doprava nebo volnočasové aktivity. Na základě

jejich debaty vznikne seznam doporučení pro město či městskou část.

V neposlední řadě pak existují a často se využívají **online metody** občanské participace. Jedná se hlavně o **dotazníky a ankety**, v nichž mohou lidé vyjádřit svůj názor, aniž by museli někam jít. Takovým způsobem je možné oslovit veřejnost s dotazy typu: „*Jaké nové prvky byste uvítali na hřišti ve vaší ulici?*“ Online metodami je možné ušetřit spoustu času, ale je třeba brát v potaz, že jejich využitím z diskuze vylučujeme občany, kteří nemají přístup k internetu.

Druhý způsob, jak se veřejnost zapojuje do veřejné debaty, je takzvaně „zdola“. Zde k participaci nevyzývá obec, ale **lidé si berou slovo sami**. Jedná se o tzv. **občanský aktivismus**. Často se projevuje ve formě petic, demonstrací a protestů. Nejčastěji je projevem nesouhlasu občanů s rozhodnutím obce.

Nyní mají žáci základní přehled o tom, jak se jejich volení zastupitelé ptají na názor občanů a jak mohou občané svůj názor úřadům předat. Můžete se ptát: *Proč je občanská participace důležitá? Jaké z ní plynou výhody? Nese s sebou naopak nějaká rizika?*

TIP

Nápady žáků následně doplňte těmito projekty s kvalitně uchopenou participací místních občanů:

- [projekt rezidenční čtvrti Modřanský cukrovar](#),
- [projekt revitalizace areálu Vysočanský mlýn](#),
- [projekt Změňte svůj Park Na Solidaritě](#).

Pokud chcete navázat na tuto hodinu zadáním domácí přípravy, můžete žáky vyzvat, aby dohledali konkrétní příklady metod a kauz týkajících se participace, o kterých jste se v lekci zmínili.

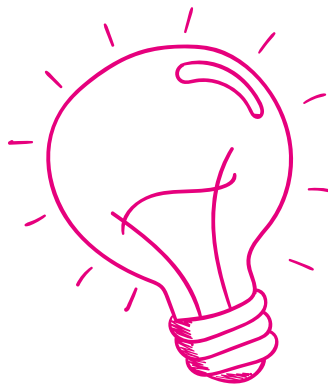
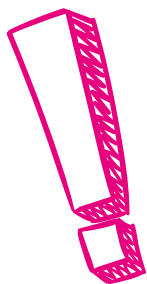

Reflexe (5 minut)

Reflexi průběhu lekce můžete navrhnout na základě reflektivních metod uvedených ve 3. kapitole metodiky. Otázky, které můžete v rámci reflexe této hodiny pokládat, jsou např.: *Znáte nějaký konkrétní příklad petice, referenda nebo demonstrace? Může se jednat i o situaci ve škole, nejen v obci. Co vás na tomto tématu zaujalo? Je něco, co byste rádi prozkoumali více do hloubky?*

Pracovní list k lekci 5.1

Participace aneb zapojujeme se do dění kolem nás

Ve skupině se pokuste odpovědět na následující otázky, dělejte brainstorming. Zapisujte si hlavní myšlenky na papír, abyste je následně mohli sdílet s ostatními.

Brainstorming = Co všechno nás k tématu napadá?

Co může každý z nás jako jednotlivec udělat pro to, aby změnil něco ve svém okolí?

Máte někdy nějaký nápad na změnu svého okolí, ale odložíte ho, protože nevíte, co s ním konkrétně dělat?

Byli jste někdy v situaci, kdy jste dostali nápad na zlepšení svého prostředí a uměli jste ho nejen dobře popsat, ale i najít toho správného člověka, který vám pak pomohl nápad provést?

Stalo se vám naopak, že jste do nějakého takového nápadu vložili hodně síly a času, ale jeho uskutečnění se přesto nakonec nepodařilo?

Jaký to byl pocit?

Jste ve škole nebo v místě svého bydliště zapojeni do jakýchkoliv činností, které pomáhají ostatním lidem?

Diskutujte!

Lekce 5.2

Časová dotace 45 minut

Popis lekce

Metodou pocitového mapování žáci zmapují okolí své školy a navrhnou změny, které povedou k jeho vylepšení. Na výstupy z tohoto mapování pak studující naváží v dalších hodinách při výběru témat vlastních participativních projektů. Mapy mohou žáci zpracovávat individuálně, ve dvojicích nebo ve skupinách. Zpracování pocitové mapy si klade za cíl přivést žáky na myšlenku, že místa, kudy prochází a kde tráví svůj čas, jsou živá a proměnlivá. První krok k jejich změně je pořádně si je prohlédnout a zjistit, v čem žákům vyhovují a v čem ne. Zvyšování citlivosti k podobě světa kolem je základní „měkkou“ dovedností pro aktivní život v demokratické společnosti.

Pomůcky: vytištěná mapa okolí školy (či jiného prostoru, které se rozhodnete mapovat) ve formátu A3 nebo A4, barevné puntíky, fixy, body k zaznamenání do pocitové mapy (viz pracovní list k lekci 5.2)

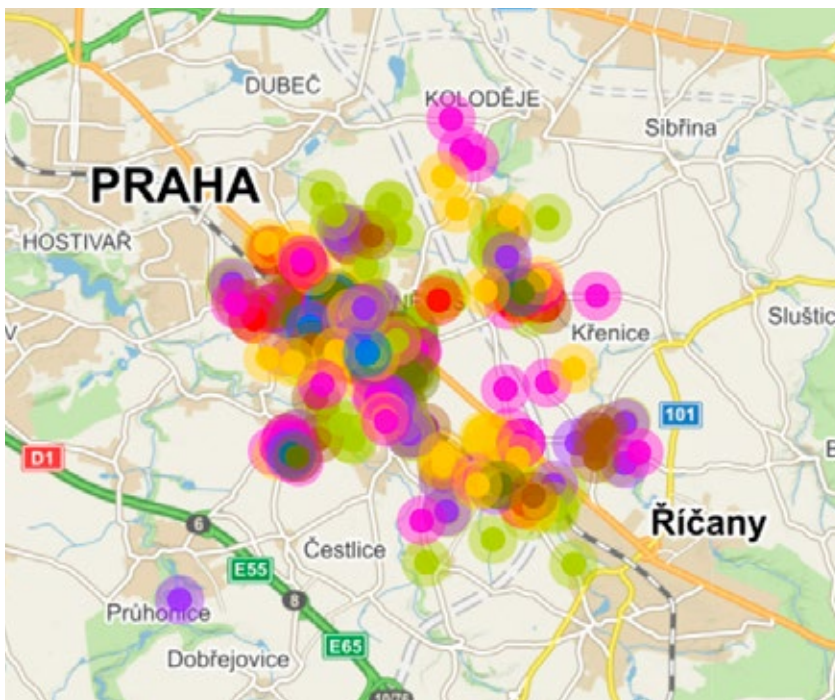
Průběh lekce

Aktivita: Úvod k lekci a napojení na lekci 5.1 (5 minut)
V první části hodiny se budete věnovat opakování tématu občanské participace a participativních metod. Vraťte se s žáky k reflexi předešlé lekce a zohledněte, zda v ní zazněly nějaké nejasnosti či potřeba rozebrat jakýkoliv detail více do hloubky. V této lekci pak navážete metodou pocitového mapování, která je jedním ze způsobů participace veřejnosti iniciovaným zpravidla místními úřady.

TIP

Více informací o využití pocitových map naleznete v článku [„Pocitové mapy ukazují, jak jednoduše a hravě řešit problémy s obyvateli měst“](#).

Pocitová mapa Praha 22 z roku 2021

Zde trávím volný čas

Zde bych to ukázal/a návštěvě odjinud

Zde je zanedbané místo a zasloužilo by rekonstrukci

Zde se necítím bezpečně

Zde je dopravně nebezpečné místo

Zde jsou problémy s parkováním

Zde bych rád/a víc zeleně

Zde je často přeplněná nádoba na odpad či sběrné místo komunálního/tříděného odpadu

Aktivita: Pocitové mapování (35 minut)

V této lekci si se žáky vyzkoušíte metodu pocitového mapování, která je jedním z moderních způsobů, jak získat informace od obyvatel obce. Zjišťuje, jak se obyvatelé cítí ve veřejném prostoru, zda jej považují za bezpečný, uklizený, přívětivý, nebo naopak. Slouží jako podklad pro úpravy veřejného prostoru a péči o něj. Pocitové mapování probíhá většinou online, kde se výhodou stává vysoký počet lidí, kteří své odpovědi odešlou. Nevýhodou je pak nižší dosah ve skupinách obyvatel, které nemají přístup k internetu. Pocitové mapování však lze v menším měřítku zpracovat i fyzicky, a právě to žáky čeká.

Jako úvod do tématu můžete studujícím promítnout reálnou pocitovou mapu z obcí, kde pocitové mapování proběhlo. Potřebné materiály naleznete na webu www.pocitovemapy.cz.

Postup:

Rozdáte studujícím rozděleným do skupin mapy a seznam témat (legendu) k zaznamenání, který naleznete ve pracovním listu k lekci 5.2. Své hodnocení mohou žáci do mapy zanášet pomocí barevných nálepek, barevných fixek nebo skrze grafické symboly. Mohou si také zapisovat čísla a stranou si psát poznámky. Tak zachytí své myšlenky, které jim poslouží jako materiál do následné společné diskuze nad mapami. Otázky můžete vytisknout a žákům rozdat, jsou připravené v pracovním listu k lekci 5.2. Již při zaznamenávání jednotlivých bodů můžete studující navádět k přemýšlení, proč mají z různých míst různé pocity? Co by se případně dalo udělat, aby měli z nějakého místa lepší pocit? Každá skupina vytvoří pocitovou mapu okolí školy. Následně ve společné diskuzi budete procházet jednotlivá místa a debatovat o tom, jak je kdo označil.

Otázky ke společné diskuzi:

Proč je vám někde příjemně a jinde ne?

Jsou místa, ze kterých máte stejné pocity jako ostatní, nebo to naopak každý z vás vidí jinak?

Co vlastně činí některá místa pro člověka bezpečnými, nebo naopak nebezpečnými?

Co by se pro různá místa dalo udělat, abyste z nich měli lepší pocit?

Vyvstalo z debaty něco, co byste mohli změnit vy sami?

Reflexe (5 minut)

Ve společné diskuzi se žáků můžete ptát: *Jak se vám na mapě pracovalo? Bylo snadné se v mapě vyznat? Bylo pro vás snadné/náročné zhodnotit místa, kterými denně procházíte? Dokázali jste si vybavit své dojmy a pocity?*

Další reflektivní metody si můžete vybrat si ze zásobníku aktivit ve 3. kapitole.

Podklady z těchto dvou lekcí doporučujeme uchovat. Se žáky na ně navážete při navrhování vlastních participativních projektů.

**Další zdroje k tématu
Demokracie a participace****Více informací o participaci**

- [Metody participace občanů](#)
- [Manuál participace IPR](#)

Příklad participativního setkání – fórum mladých

- [Fórum mladých na Praze 8](#)

Organizace podporující aktivní občany

- [Nesehnutí – poradna Občanské oko](#)
- [Participation Factory](#)
- [Participace 21](#)
- [Agora CE](#)

Příklady místních referend

- [Referendum ohledně úložiště jaderného odpadu v Lipníku](#)
- [Referendum o přesunu pomníku v Dačicích](#)
- [Referendum o poloze hlavního nádraží v Brně](#)

Více k tomu, jak vyvolat místní referendum a jak referenda probíhají, například [zde](#).

Pracovní list k lekci 5.2

Pocitová mapa je jednou z metod grafického znázornění toho, jak vnímáme své okolí. Můžeme si tak sami uvědomit, jak se v prostoru kolem cítíme, a zkusit se zamyslet nad tím, co bychom v něm chtěli změnit.

Ve skupině či ve dvojici zpracujte pocitovou mapu okolí své školy, kterou dostanete od vyučující/ho.

V mapě zaznamenejte tyto body:

- Zde trávím čas.
- Tady se cítím bezpečně / v nebezpečí.
- Tady je pořádek / nepořádek.
- Toto místo bych doporučil/a návštěvě (krásné, zajímavé místo).
- Tady je hodně zeleně / tady zeleň chybí.
- Tady je hluk / ticho.
- Tady je čistý vzduch / smog.
- Prostor pro volné téma: něco není na seznamu, ale je to pro vás důležité...

Proč je ti někde příjemně a jinde ne?

Co vlastně činí některá místa pro člověka bezpečnými, nebo naopak nebezpečnými?

Co by se pro okolí školy dalo udělat, abys z něj měl/a lepší pocit?

Znáš příklad nějakého veřejného místa odjinud, na kterém je ti hodně dobře?

Co byste v okolí místa vaší školy mohli změnit sami s tvými spolužáky?

2. Práce na projektech a jejich prezentaci

Cílem druhé části výukového programu je podpořit žáky a žákyně v jejich vlastní občanské aktivitě. Studující si vyzkouší realizovat participativní projekt, který sami vymyslí a který bude přínosný i pro ostatní. Posléze svou práci odprezentují před širším publikem třídy či celé školy. Těžiště vzdělávání zde leží v samostatné práci žáků, při níž jim jako vyučující budete průvodcem a podporovatelem. Zásadním přínosem práce na projektech je, že umožňují studujícím vyzkoušet si v chráněném a podpůrném prostředí školy realizaci něčeho, co si sami vymyslí a co bude obohacením i pro jejich okolí. Taková činnost žákům pomáhá rozvíjet se v mnoha důležitých oblastech.

Při vymýšlení tématu i při realizaci projektu žáci rozvíjí svou kreativitu, učí se spolupracovat, řešit problémy, plánovat a rozdělovat práci. Pro žáky může být silnou motivací, že v rámci výuky uskuteční vlastní nápady a že projekty mohou mít dopad na jejich okolí. Tato zkušenost se studujícím může hodit i v budoucnosti, kdyby chtěli realizovat vlastní projekt nebo se zapojit do dění ve svém městě a podobně.

Při následné prezentaci projektu se studující učí jasně formulovat své myšlenky, vytvořit si reprezentativní vizuální materiál a poutavou formou svou práci prezentovat. Prezentace před ostatními dá žákům zkušenost s mluvením na veřejnosti, s prací s nervozitou nebo stresem i s vystupováním ve skupině a dělbou rolí.

Informace k realizaci druhé části výukového programu

Jak naznačujeme již v úvodu metodiky, v rámci této části výukového programu vám předkládáme čtyři hotové lekce rozdělené do dvou bloků. 6. blok je zaměřený na plánování projektu a 7. blok zpracovává vytváření jeho prezentace. Na samotnou práci na projektech a jejich prezentaci vám však doporučujeme vyhradit ještě 6–12 výukových hodin v závislosti na typu a náročnosti projektů, které se žáky budete realizovat. 6. a 7. blok můžete odučit hned po sobě nebo mezi ně vložit několik lekcí, během nichž budou mít žáci čas své projekty dostatečně zpracovat, aby

v sedmém bloku měli dostatek podkladů pro práci na prezentacích. Příprava projektů může žákům trvat různě dlouho – přidané lekce tedy navrhujeme pro případ, že by studující na aktivity popisované v našem výukovém programu potřebovali více času.

Při společné práci na projektech se pak můžete hlouběji zaměřit na následující dvě oblasti:

1. Propojení žáků s neziskovými organizacemi, městskými částmi a odborníky z praxe, které jim umožní spolupráci s lidmi mimo školní prostředí a pomůže jejich projekty zasadit do reálného profesního života. Protože žáky středních škol čeká brzké rozhodování o vlastním profesním směřování, možnost spolupráce s odborníky mimo prostředí školy obvykle vítají. Neziskové organizace i městské úřady často poskytují různé druhy podpory a konzultace zdarma.
2. Dále se můžete zaměřit na podporu schopností spolupráce ve skupině. Samotnou práci na projektech doporučujeme prokládat hrami, které se věnují rozvoji spolupráce, a průběžnými reflexemi toho, jak se skupinám daří a co potřebují změnit, aby se jim společně pracovalo lépe. Více informací o tom, jak pracovat se skupinou, kde hledat vhodné hry k podpoře schopností spolupráce a jak společnou práci reflektovat, naleznete ve třetí části této metodiky.

Získávání financí na realizaci projektů

Existují desítky nadací a nadačních fondů, na které se můžete s žáky obrátit, pokud budete chtít některé projekty opravdu dotáhnout ke zdárné realizaci. Za všechny uvádíme Nadaci Via a její program [Dobro-druzi](#) nebo [Nadaci Partnerství](#), která podporuje aktivní občany a jejich nápady na projekty podporující udržitelný rozvoj. Mnoho nadací (často to bývají nadace zřizované lokálně významnými firmami, např. [Škoda Auto](#)) pak podporuje projekty s důrazem na lokální témata v daném regionu. Škola také může zaplatit [Grantový diář](#), který je možné využít i pro další dotace na rozvoj školy. Kromě těchto subjektů se můžete se žádostí o finanční podporu obrátit přímo na zřizovatele školy.

Některá města a městské části poskytují dotační tituly pro aktivní občany.

Z testování tohoto programu však vyplývá, že vymýšlení a plánování vlastních projektů je pro žáky obohacující i v případě, že projekty nebudou realizovány.

Inspirace k žákovským participativním projektům

Zde naleznete rozcestník projektů, abyste si před začátkem projektové práce sami utřídili, jaké projekty mohou vaši žáci realizovat. Při jeho vytváření jsme vycházeli především z projektů, které navrhli žáci zapojení do testování našeho programu. Popisujeme zde také, jak studující při tvorbě a realizaci projektů využívali svých silných stránek a na jaká naráželi úskalí.

Žákovské projekty je možné rozdělit na:

- charitativní
- přímou akci
- změnu ve škole
- změnu ve veřejném prostoru

Neznamená to však, že je možné projekt vždy zařadit do jednoho typu. Může se stát, že se budou jednotlivé kategorie prolínat.

Ad charitativní:

Jednalo se o projekty, které chtěly sbírkou podpořit potřebné. Některé projekty vytvářely sbírku věcí pro děti v nemocnici, jiné chtěly finanční sbírkou podpořit konkrétní kauzu či osobu v nouzi. Materiální sbírky probíhaly primárně v rámci školy. Jednalo se totiž o dostatečně velkou komunitu, aby studující získali smysluplné množství věcí, ať už šlo o hračky, oblečení nebo hygienické potřeby. Mezi možnosti získávání financí na podporu vybrané kauzy studující zahrnuli i benefiční akce. Mezi projekty se objevila organizace benefičního koncertu, charitativní bazárek oblečení, prodej uměleckých děl či benefiční fotbalový turnaj.

Společným problémem tohoto typu projektů bylo, že se do nich studující často pouštěli s nerealistickou představou o částkách, které by chtěli vybrat, aniž by započítávali náklady. Po tom, co při konzultacích zjistili náročnost organizace velké akce s vysokou návštěvností, si uvědomili, že je možné začít i menší akcí, která by v případě úspěchu mohla probíhat pravidelně, jak tomu bylo např. v případě organizace jednoho charitativního bazaru oblečení.

Studující v rámci těchto projektů mohou využívat své specifické schopnosti a dovednosti (například žáci umělecké školy plánovali vytvořit komiks na podporu ekologické organizace).

Ad přímá akce:

Do této skupiny bychom zařadili projekty, které cílí na okamžité zviditelnění nějaké otázky. Jednalo by se například o organizaci demonstrace nebo happeningu ve veřejném prostoru. Jeden z žákovských projektů se věnoval vytvoření žákovské prezentace identity školy, která byla použita během dne otevřených dveří.

Ad změna ve škole:

Mnoho projektů se věnovalo změnám na půdě školy. Některé projekty plánovaly revitalizaci prostor školy, jiné zkrášlování či budování studentské místnosti podle jejich vlastních představ. Během testování nás překvapila široká škála projektů, které pracovaly s revitalizací školního prostoru. Mnohdy se jednalo o zásadní opravy vybavení školy jako oprava hřiště či WC, jindy studující chtěli zkrášlit své prostory ve škole například výmalbou kmenové třídy nebo tvorbou odpočinkové místnosti a květinových dekorací. V případě odborných škol studující chtěli využít schopnosti svých spolužáků a ve spolupráci s mistry zvládnout opravy svépomocí, jindy bylo potřeba zásahu stavební firmy (jako např. v případě revitalizace školního sportoviště).

Specifikem této kategorie žákovských projektů bylo, že žáci mnohdy vedli dlouhé diskuze s vedením školy, kterému se nápady studujících sice líbily, ale bohužel muselo zohledňovat různé normy a nařízení, které občas bránily realizaci projektů.

Setkali jsme se s projekty, které chtěly školu propojit s okolní komunitou. Jeden z projektů, který začal jako pořízení pokojových rostlin do celé školy, se přerodil ve veřejnou akci, kdy se v rámci Dne země sázelo na dvorku školy. Protože na středních školách neexistuje taková vazba na místo bydliště jako u spádových ZŠ, jsou podobné akce v rámci školy dobrým způsobem, jak propojovat komunitu.

Ad změna ve veřejném prostoru:

Projekty, které se snaží něco změnit ve veřejném prostoru, mohou mít různé podoby, od stavebních prací přes úklidovou akci, využití volného prostoru, až po komunitní činnosti či informační kampaň. Mezi tyto projekty, s nimiž jsme se setkali během testování, můžeme zařadit snahu o zpríjemnění parku nedaleko

školy, kde studujícím chybělo místo k posezení a celkově lepší využití parku pro veřejnost. V rámci projektu studující představili příslušné městské části problém i návrh jeho řešení a jednali o možnostech v dané lokalitě. Nakonec se městská část a žáci dohodli na dočasném kompromisu, který by měl veřejnosti sloužit, než začne plánovaná revitalizace prostoru. Jindy studující chtěli pro sebe i ostatní občany revitalizovat a využívat veřejné prostory v přímé blízkosti školy.

Projekt v podobě informační kampaně ve veřejném prostoru chtěli vytvořit studující, kteří se zaměřili na téma první pomoci. Pro aktéry projektu bylo zásadní, že stávající plakáty o první pomoci v MHD jsou podle nich nevýrazné a neobsahují dostatečné informace. Proto chtěli využít umělecké zaměření svého studia a vytvořit vizuálně zajímavé a podrobné plakáty pro veřejnost o možnostech první pomoci, které by strhly pohledy všech cestujících.

Pro projekty, které usilují o změnu ve veřejném prostoru, je nejnáročnější komunikace se všemi aktéry a byrokratická rigidita, která může studující odradit. Na druhou stranu takové projekty studující seznámí s realitou participace a s tím, že občas i malá změna ve veřejném prostoru znamená mnoho.

U jakéhokoliv typu projektu se může stát, že narazí na překážku, kvůli níž nakonec nebude možné jej realizovat. I to je však cennou součástí výuky, protože to umožní žákům danou situaci společně s vyučujícím reflektovat a zpracovat si neúspěch jako přirozenou součást snahy o změnu. V našem výukovém cyklu klademe důraz na myšlenku, že hlavním cílem je cesta, během níž se žáci učí vymýšlet projekt a plánovat si jednotlivé kroky. Realizace je skvělý bonus, protože dá studujícím pocítit radost z toho, že něco dotáhli do konce. Ale dobrou přípravou na občanský život jsou i situace neúspěchu nebo pouhé pokusy o naplánování projektu, který je nakonec příliš obtížný na realizaci, ať už z finančních či časových důvodů. Všechny tyto situace vytváří prostor pro získávání nových zkušeností.

Reflexe aktivit v průběhu práce na projektech a jejich prezentaci

V tomto bloku je společná reflexe obzvláště důležitá. Žáci jsou totiž vystaveni novému způsobu výuky a reflexe jim umožňuje uvědomit si, v čem se jim práce daří, kde mají od začátku své silné stránky a kde se jim nedaří tak samozřejmě. Reflexe jim dávají prostor k ohledávání toho, v čem potřebují podporu vyučujících, a zjištění, že se potřebují postupně učit a upevňovat nové dovednosti. (Například si mohou uvědomit, že je pro ně snadné vymyslet téma na projekt, ale rozpracovat jeho jednotlivé kroky je náročné. Je možné, že teprve hledají způsoby, jak si rozdělovat práci ve skupině, aby byli všichni rovnoměrně zapojeni.) Reflexi proto doporučujeme zařadit na konci všech lekcí, v nichž budou žáci pracovat na projektech a na jejich prezentaci. Pro větší pestrost doporučujeme obměňovat způsoby vedení reflexe. Někdy je můžete dělat s celou třídou zároveň. Tím studujícím umožníte vzájemně se inspirovat v tom, jak postupují při práci, a zároveň vidět, že všichni se přirozeně potýkají s nějakými obtížemi. Jindy doporučujeme reflektovat práci s každou skupinou zvlášť a zabývat se do hloubky tím, co skupina sama tematizuje. Další inspirace k reflexím naleznete ve třetí kapitole metodiky.

Žáci realizují svůj projekt zaměřený na zvelebení kmenové třídy

6. Blok: Plánování participativního projektu

V šestém bloku vám nabízíme dvě lekce, které mají žákům pomoci utřídit si představy o tom, jaký projekt by rádi uskutečnili, a popsat si jednotlivé kroky k jeho realizaci. V první lekci si studující vyzkouší zpracovat myšlenkovou mapu k zamýšlenému projektu a ve druhé lekci se budou učit pracovat s projektovou žádostí. Pokud budou žáci v budoucnu chtít uskutečnit vlastní projekt mimo půdu školy, zkušenost práce s projektovou žádostí jim tuto realizaci velmi usnadní, protože projektové žádosti podobné té naší se běžně vyplňují při žádostech o finanční příspěvek.

Lekce 6.1

Časová dotace 45 minut

Příprava na lekci

Nyní je před vámi společná práce na vlastních žákovských projektech. Během předchozích lekcí už jste možná odkryli témata, která by žáky mohlo zajímat zpracovat, ale je také možné, že k tomu zatím nedošlo. Na to, v jaké situaci se studující nachází, mohou mít vliv i jejich předchozí zkušenosti, tedy zda během předchozího studia už nějakou projektovou práci zažili či nikoliv.

Všechny výchozí pozice jsou zcela v pořádku. Pro studující, kteří na práci na projektech nejsou zvyklí, může být první krok výzvou. Očekává se od nich nový způsob kreativity, a proto se mohou bát selhání. V počáteční fázi mohou tedy z vašeho úhlu pohledu při práci postupovat pomalu a nejistě. Pokud jim dodáte sebedůvěru a ujistíte je, že počáteční tápání je přirozené, postupně se podle našich zkušeností do práce zaberou a naopak velmi ocení možnost pracovat samostatně na tématu, které si sami zvolili. Důležité je vytvořit bezpečnou a hravou atmosféru. Doporučujeme také se všemi skupinami průběžně reflektovat, jak se jim při práci daří, v jakých oblastech práce už se cítí jistě a kde naopak ještě tápou. Jednak jim to pomůže si zvědomit své silné a slabé stránky, ale také jim díky tomu můžete včas nabídnout podporu, ať už od vás nebo od přizvaných odborníků.

Popis lekce

Během lekce si žáci a žákyně zformulují možná témata svých projektů, rozdělí se do skupin a zmapují si různé možnosti provedení projektů.

Pomůcky: pracovní listy (Pracovní list k Lekci 6.1), čisté papíry na brainstorming, arch papíru A3 či A2 na myšlenkové mapy

Průběh lekce

Seznámení s tím, co studující čeká, a začátek vymýšlení témat projektů

Na počátku lekce studující krátce seznámíte s celým obsahem následujícího cyklu, jak jste si ho sami naplánovali. Upřesníte tedy, kolik času budou žáci mít na vymýšlení projektu a jeho realizaci, kdy je bude čekat

blok zaměřený na prezentaci, zda budou následně projekt prezentovat i před širším publikem apod. Následně představíte téma nadcházející hodiny, kterým je vymýšlení tématu projektu, na němž žáci budou pracovat, rozdělení do pracovních skupin a ohledávání různých možností, jak projekt realizovat.

Postup při vymýšlení projektu

1. Společně si připomenete probírané oblasti z předchozího výukového cyklu, během něž už mohla krystalizovat témata pro projekty. Při tvorbě Vennových diagramů jste mapovali možné změny na půdě vaší školy a zjišťovali, zda by byly v souladu s jejím řádem. Při pocitovém mapování jste pojmenovávali problémy týkající se okolí vaší školy, při lekcích o integraci a lidských právech jste se dotýkali možných problémů a nerovností na úrovni celé společnosti. Zeptejte se žáků, zda už si někteří z nich vytvořili představu o možném tématu svého projektu. Pokud ano, запиšte témata na tabuli, aby je všichni měli na očích.
2. Následně žákům rozdáte pracovní listy (Pracovní list k Lekci 6.1) s doporučeními, jak přistupovat k projektové práci, nápady na typy projektů a konkrétními příklady projektů, které je možné realizovat. Můžete žáky povzbudit k tomu, aby při vymýšlení projektů vycházeli ze svých vlastních zájmů, aby se jejich témata osobně dotýkala a aby při jejich zpracování mohli případně využít své silné stránky. Pokud se například členové nějaké skupiny rádi umělecky vyjadřují a zároveň je pro ně důležitá příroda, mohou v rámci projektu vytvořit umělecké dílo, jehož prodejem získají finanční prostředky na nějakou formu podpory přírody. Pokud má některá skupina vztah ke sportu a k utváření společenství, může uspořádat komunitní sportovní klání, do nějž pozve i občany v sousedství školy.
3. Rozdáte žákům čisté papíry, na které budou zapisovat své nápady. Dáte jim čas, aby si přečetli pracovní list, a poté vytvoříte prostor pro dotazy. Následně bude každý studující mít 5 minut na to, aby si zapsal všechny své nápady na projekt, které bude zároveň považovat za realizovatelné v časovém intervalu, který jste na projektovou práci vymezili. Poté se studující rozdělí do dvojic a dalších 5 minut

se nad možnými tématy projektů zamyslí společně. Je dobré povzbudit žáky, ať se nebojí přicházet s libovolnými tématy: tento úvodní brainstorming slouží k tomu, aby bylo dosaženo co nejširší škály nápadů. To, zda jsou či nejsou realizovatelné, pak zvážíte společně v dalším kroku.

4. Všechny nápady žáků pak napíšete na tabuli vedle předchozích témat. Témata mohou být zatím pouze v hrubých obrysech, např. zeleň ve škole a u školy, charitativní bazar, studentský den na škole naplněný přednáškami, vylepšení vzhledu naší třídy apod. Nyní máte před sebou 10 až 20, možná i více hrubých návrhů na projekty. Potřebujete seznam postupně zúžit tak, aby zbylo cca 5–6 projektů, kolem nichž se žáci seskupí do pracovních skupin. Pokud se vám některé projekty již nyní zdají nerealizovatelné, domluvte se s žáky a případně je ze seznamu vyškrtněte. Zbytek projektů pak roztrídíte tak, že u každého zvednou ruce všichni, kterým projekt přijde zajímavý. Tímto způsobem vyberete 5 nebo 6 nejvýraznějších témat.
5. Žáci se podle svého zájmu a vzájemných sympatií přidají do skupin k jednotlivým tématům. Každá pracovní skupina by měla mít 4–6 žáků, což je ideální počet na spolupráci.
6. Nyní mají skupiny za úkol své obecně zformulované téma posunout do konkrétnější roviny. K tomu jim poslouží formát myšlenkové mapy, do níž si mohou zanést všechny možné myšlenky, které je k projektu napadnou. Návodné otázky k tvoření myšlenkové mapy naleznou ve druhé části Pracovního listu k Lekci 6.1.

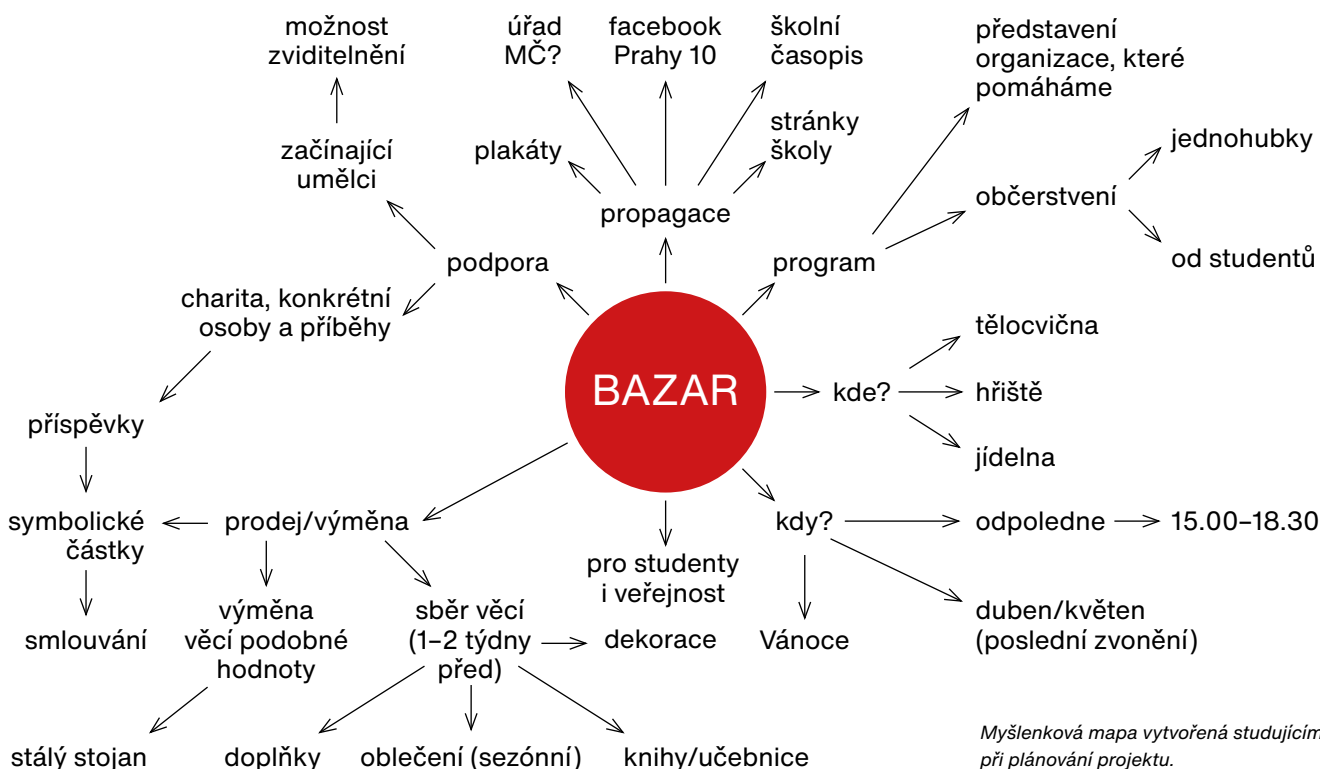
TIP

Pokud si některá ze skupin vybere téma projektu týkající se školy a ještě nedělala průzkum uvedený na konci Lekce 4.2, doporučujeme, aby si ho udělala do příští hodiny. Bude tak mít jasno v tom, zda se její téma setká s přijetím ostatních studujících a vyučujících a zda na něm náhodou už nepracuje školní parlament.

Závěrečná reflexe

Průběh lekce můžete reflektovat krátkou diskuzí s návodnými otázkami: „*Jaké pro vás bylo vymýšlet své vlastní návrhy a mluvit o nich se třídou? Vnímáte jako snadné/složitě navrhovat změny, když vám něco nevyhovuje? Souhlasili jste s návrhy svých spolužáků při skupinové práci? Co by vám mohlo usnadnit přemýšlení o projektech?*“

Myšlenková mapa vytvořená studujícími při plánování projektu.

Pracovní list k Lekci 6.1

Jak na vymýšlení projektu

Při vymýšlení projektu začněte u svých potřeb a zájmů:

Inspirujte se z toho, co už znáte. Přemýšlejte, na čem by vás bavilo pracovat. S čím ve světě nejste spokojeni? O čem byste se rádi dozvěděli víc? Jaký problém byste chtěli vyřešit? Co byste si přáli, aby existovalo ve vaší škole/ vašem okolí/ ve světě? Využijte při tvorbě projektu něco, v čem jste dobří. Projekt vám také může pomoci zorientovat se v nějaké oblasti.

Zajímá vás nějaké téma, ale nevíte, jak na něj?

Zmapujte si ho: vygooglujte si, kdo se jím již zabýval a inspirujte se. Zjistěte, co vše lze o daném tématu dohledat.

Zamyslete se nad tím, co chcete projektem dokázat. Například můžete:

Něco změnit

- ve škole – více rostlin, odpočinková místnost, změna jídla v jídelně, knihy do knihovny...
- okolí školy – lavičky, stromy a květiny, socha...

Někomu pomoci/ někoho podpořit

- charitativní koncert či bazar, přímá dobrovolnická pomoc, uspořádání sbírky, orientační plán vaší školy pro nově příchozí...

Na něco upozornit

- **akci:** uspořádání demonstrace, komunitního setkání, informační kampaně; zviditelnění problematiky, která vás zajímá, formou plakátu/webu/video; promítání dokumentárního filmu či moderovaná beseda na vybrané téma...
- **uměním:** výstava (fotky, sochy, aktivistická výšivka, oděv...), participativní dílo, práce se skupinou v jejím prostředí (např. pořádání kroužků pro děti ze

znevýhodněného prostředí, z nichž vznikne výstava), happening (inscenace ve veřejném prostoru), busking (pouliční umění), rozhovory se zajímavými lidmi, komiks, školní časopis nebo zin (vlastnoručně vydávaný časopis na téma, které jeho vydavatele obzvlášť zajímá; mohlo by jít třeba o časopis všech, koho baví biologie.)

Zaznamenávejte vše, co vás napadne.

Vytvořte si ve skupině myšlenkové mapy:

1. Pište všechno, co vás k vybranému obecnému tématu napadá a co by na něm pro vás mohlo být zajímavé.
2. Vyberte formy projektu, které by vás bavilo realizovat. Z obecných nápadů postupně rozvíjejte možné konkrétní formy provedení.
3. Zmapujte si, zda budete na projektu s někým spolupracovat:

Se samosprávou:

- magistrát
- městská část
- obec
- ministerstvo (Např. žáky jedné ze škol zajímaly školní osnovy a to, zda je nutné, aby šly do takové hloubky. Pozvali si do školy odborníka z MŠMT a besedovali s ním.)

Se školou:

- s ředitelem, učiteli, žáky z ostatních tříd, všemi dalšími, kdo na škole pracují (školník, vrátné, kuchařky...)

S neziskovými organizacemi:

- Přidejte se k nějaké iniciativě, oslovte neziskovou organizaci, s jejímž zaměřením sympatizujete, a nabídněte jí nějakou formu spolupráce.

S nadacemi:

- Nadace a zprostředkovatelé sbírek na internetu jako [Hit Hit](#), [Donio](#) nebo [Startovač](#) vám mohou pomoci při získávání financí na projekty.

Se soukromíky:

- s kapelou, s majiteli objektu, kde se bude akce konat, s místními podnikateli

Lekce 6.2

Časová dotace 45 minut

Popis lekce

Každá skupina rozepíše svůj projekt do projektové žádosti, která žáky navede k tomu, aby projekt promysleli více do hloubky a naplánovali si jednotlivé kroky k jeho realizaci.

Pomůcky: projektová žádost
(Pracovní list k Lekci 6.2)

Průběh lekce

Začátek práce na projektových žádostech

1. Na začátku hodiny se žáci rozdělí do skupin podle navržených projektů. Ve skupině si společně projdou myšlenkovou mapu, kterou si vytvořili při minulé lekci, aby si připomněli, co už na projektu zmapovali; případně mapu doplní o další nápady. Pokud některá ze skupin dělala průzkum na škole a zjistila, že se její téma nedotýká potřeb ostatních žáků nebo že už jej zpracovává parlament, bude si muset vymyslet a zmapovat nové téma. Vyplňování projektové žádosti se pak u ní protáhne do další lekce.
2. Poté skupinám rozdáte projektovou žádost a společně s žáky projdete, co znamenají jednotlivé body. Vysvětlíte jim, že projektová žádost je nástroj, který se běžně využívá při žádostech o dotace či granty, a že v pracovním listu mají k dispozici zjednodušenou verzi.
3. Jednotlivé skupiny budou postupně vyplňovat projektovou žádost. To jim umožní rozpracovat projekt ještě podrobněji. Studující si také díky žádosti stanoví pořadí jednotlivých kroků potřebných k realizaci svého projektu. Můžete skupiny průběžně obcházet a povídat si s nimi o jednotlivých bodech projektové žádosti. Pomůžete jim utřídit si nápady i jednotlivé kroky k realizaci projektu a proberete s nimi také, zda nebudou potřebovat některé části projektu konzultovat s odborníky (viz seznam neziskových organizací na konci této lekce) či vyjednávat se školou nebo městskými částmi. Pokud ano, bylo by dobré, aby je kontaktovali co nejdříve. Můžete žákům nabídnout svou pomoc i při kontaktování úřadů a organizací.
4. Po hodině, kdy budou žáci pracovat na projektových žádostech, doporučujeme žádosti vybrat a do příště

jim napsat k jednotlivým bodům v žádosti zpětnou vazbu. Na příští hodině tak studující budou moci žádost dotáhnout do finální podoby a začít s jednotlivými kroky k realizaci projektu. V rámci zpětné vazby doporučujeme na úvod ocenit nápad žáků a popsat, čím vám vybraný projekt přijde užitečný a co vás na něm zaujalo. Dále můžete napsat návrhy, v čem by bylo možné jednotlivé body projektové žádosti rozvinout, co by nemuselo fungovat, popř. můžete doporučit ke zvážení jiný způsob provedení. Pokud by pro vás byl tento postup příliš časově náročný, můžete zpětnou vazbu dávat žákům ústně v průběhu hodiny.

Pro názornost uvádíme příklad vyplněné projektové žádosti včetně zpětné vazby.

Projektová žádost – participativní projekty

Název projektu

Název projektu vymýšlejte tak, aby zaujal zejména vaši cílovou skupinu.

Renovace školního atria

Jména všech žáků zapojených do tohoto projektu:
Do projektu může být zapojeno maximálně 6 žáků.

Pavel Procházka, Julie Růžičková, Jan Potůček, Anna Polívková, Markéta Kapustová

Popište stav, na který váš projekt reaguje, v jaké situaci vzniká:

Zamyslete se, jaká je vaše motivace. Jak vás napadl právě tento projekt?

Naše motivace je trávení volného času mezi výukou nikoliv v budově, ale na čerstvém vzduchu, abychom se odreagovali od školních lavic. Školní atrium bylo do této chvíle nevyužitě, zarostlé a zanedbané místo, které potřebuje renovaci.

Jaký cíl má váš projekt, co byste rádi dokázali?
Nebojte se vysokých cílů, ale zkuste zároveň formulovat i drobné konkrétní změny, kterých byste rádi dosáhli.

Náš cíl je možnost relaxace a doplnění energie mezi hodinami o přestávkách. Rádi bychom dokázali využít tento bezvýznamný prostor atria a dát mu nové využití a účel.

Popište jednotlivé aktivity, které k tomuto cíli povedou:
Bud'te konkrétní, napište o projektu co nejvíce.

Nejdříve bychom chtěli uklídit a připravit školní atrium na projekt. Chtěli bychom zapojit některé školní obory, jako například truhláře na výrobu laviček a stolků, podlaháře na design a položení podlahy a elektrotechniky na zařízení elektřiny pro osvětlení a kamery. Altánek by mohla zařídit a materiál sehnat nějaká firma, kterou by mohla najít škola.

Jaké jsou náklady na jednotlivé aktivity?
Rozepište, co budete potřebovat pro projekt nakoupit, a zjistěte cenu jednotlivých položek.

Škola by mohla zajistit finance a materiál. Bude potřeba sehnat potrubí, elektrické rozvody a dlaždice. Za druhé se sežene pítka, okapy, kamery a květináče a naposled výzdoba a rostliny. Skrze firmu se hlavně zajistí altán, který bude hlavní částí atria.

Popište, kdy a kde se jednotlivé aktivity potřebné k realizaci projektu odehrají, kdo bude mít zodpovědnost za jejich splnění a v jakém pořadí je potřeba je řetězit (viz tabulka níže). Pokud budete na aktivitách spolupracovat s dalšími spolky a institucemi jako například se školou, městským úřadem či neziskovou organizací, rozepište si do tabulky, v jaké fázi projektu je budete oslovovat.

Co je potřeba udělat	Kdo to má na starosti	Kdy to bude hotové	Co k tomu potřebujeme
Musí se jít za vedením školy a odprezentovat projekt	Pavel, Julie	Během dvou týdnů	Hotový projekt ve finální podobě a případné úpravy projektu
Představení projektu mistrům a oborům, pokud bude projekt schválen. Místrů pak mohou s projektem seznámit studující, kteří se zapojí.	Anna, Markéta	Během měsíce	Schválení vedení školy
Shánění materiálů a vybavení	Jan, Pavel + vedení školy, obory a místrů, firmy	Během následujících dvou měsíců	Sehnat finance na nákup materiálu a vybavení, personál, pomoc oborů a firem
Příprava na výstavbu a zahájení stavby	Naše celá skupina, vedení školy, obory a místrů, firmy	Během následujícího pololetí	Odstranění zeleně a starých dlaždic, dodání materiálu a nového vybavení
Pokračovat a dokončit stavbu a umístění altánku	Naše celá skupina, vedení školy, obory a místrů, firmy	Do konce školního roku	Položení elektřiny, potrubí a podlahy; umístění altánku, pítka, košů a květináčů

Zpětná vazba od lektorek

Oceňujeme váš nápad na obnovu atrií, které je nevyužité a zanedbané. Je pochopitelné, že pro vás žáky je důležité mít místo, kde můžete ve volných chvílích trávit čas a odpočinout si. Líbí se nám, že váš projekt bude mít dopad na všechny žáky vaší školy, kteří budou moci atrium využívat, a dokonce se zapojit do jeho přestavby. Doporučujeme vám se zaměřit na rozpočet projektu a rozvrhnout si, kolik by jednotlivé položky mohly stát. Tento krok by bylo dobré zahrnout i do prezentace pro vedení školy, aby mělo jasnou představu, kolik by do projektu mělo investovat. Stejně tak doporučujeme vytvořit jednoduchý náčrtek, jak si atrium představujete. Ten můžete použít při jednání s mistry jednotlivých oborů, kteří by se do realizace zapojili. Dalším krokem, který můžete udělat, je zapojit spolužáky do vymýšlení aktivit, které by se v atriu daly dělat a výhledově zařídit. Mohl by tam například být pingpongový stůl, automat na pití, stolní fotbalík, pohovka, čtecí koutek s knihovnou a časopisy, promítací plátno...

Závěrečná reflexe

Průběh práce na projektových žádostech můžete se studujícími zreflektovat následujícími otázkami: „Byly pro vás otázky v žádosti srozumitelné? Uměli jste na ně odpovídat? Jaké pro vás bylo rozdělit si práci v rámci skupiny? Pomohlo by vám například mít dopředu lépe rozdělené role? Potřebovali byste něco lépe vysvětlit?“

TIP

Při pilotování metodiky žáci využívali konzultace několika neziskových organizací, které po poradě s námi sami oslovili. Některé své kroky konzultovali také s městskými částmi. Pro inspiraci připojujeme příklady neziskových organizací, které je možné oslovit se žádostí o konzultace.

Od roku 1999 se [Oživení](#) kontinuálně věnuje tématům korupce, střetu zájmů a vyšší transparentnosti na všech úrovních veřejné správy a politiky (vláda, parlament, kraje, města, obce, úřady). Usiluje o aktivní zapojení veřejnosti do rozhodování o veřejných záležitostech.

[Automat](#) prosazuje lepší prostředí pro kvalitní život ve městě. Podporuje veřejnou, pěší a cyklistickou dopravu i rozumné používání aut. Přináší inspiraci z evropských metropolí a aktivizuje lidi k pozitivní proměně ulic a veřejného prostoru. Dohlíží na politiky a efektivní využití veřejných peněz.

[Nadace Proměny](#) poskytuje finanční a odbornou podporu projektům, jejichž cílem je proměna konkrétních míst. Usiluje o zapojení dospělých i dětí do rozvoje městského prostředí.

[Arnika](#) podporuje veřejnost v rozhodování o životním prostředí. Chrání druhovou rozmanitost a hodnotu našich vod a toků, snaží se o omezení výskytu toxických látek a jedů a zasazuje se o lepší informovanost veřejnosti.

[Nadace Via](#) rozvíjí komunitní život, podporuje ty, kdo zlepšují podmínky ve svém okolí. Proměňuje veřejná prostranství, obnovuje drobné památky, oživuje veřejný prostor českých měst a organizuje sousedské slavnosti. Organizuje vzdělávací akce, nabízí granty a konzultace různým inicia-

tivám. Poskytuje granty aktivním občanům na projekty se širokým spektrem cílů.

Pěstuj Prostor (Plzeň) je platforma zastřešující různorodé projekty, které spojuje cíl demokratizovat veřejný prostor, zpřehlednit jej např. pomocí zájmových map, vyhledávat jeho hodnoty a snažit se o to, aby nezankly, a mapovat potřeby a přání jeho uživatelů – tedy měnit veřejný prostor k lepšímu.

Vnitrobloky Bieno spojuje zájem o vnitrobloky s metodami skupinového vyjednávání – tedy facilitací. To je technika, která umožňuje dovést skupinu k cíli složitého jednání navzdory neefektivní komunikaci mezi účastníky. Nový život ve společném bloku se jako každá stavba buduje od základů. Domluva má cenu zlata.

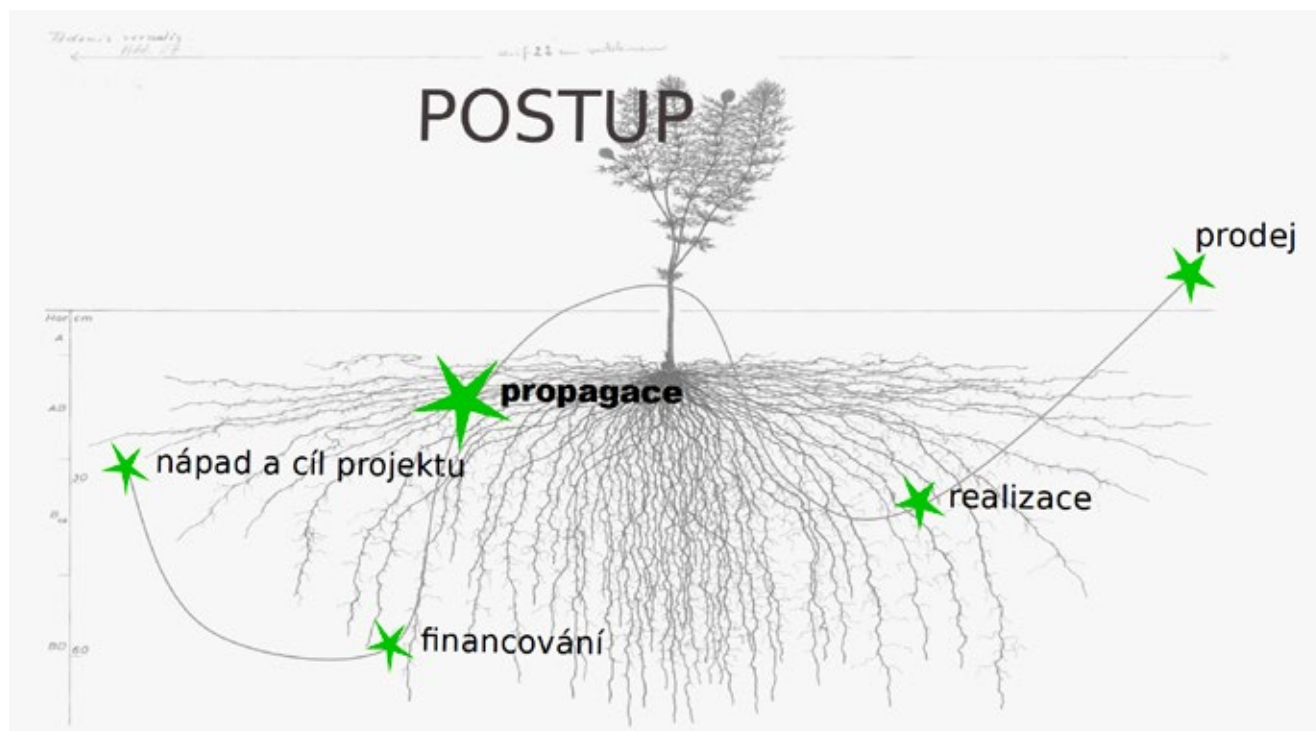
Stejně jako v případě zástupců městské samosprávy je u neziskových organizací vždy možnost oslovit je s nabídkou účasti na besedě se žáky.

Další instituce působící ve veřejném prostoru:

Národní síť Zdravých měst ČR (NSZM) je odborně zaměřená asociace 130 měst, obcí a regionů, jejímž cílem je zapojování místní veřejnosti, škol, neziskových organizací i podnikatelů do života a proměn obce. Je také platformou pro přátelskou spolupráci profesionálů, politiků a koordinátorů. Aktivně v Česku působí již 26 let.

Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy (IPR Praha) je hlavním koncepčním pracovištěm hl. m. Prahy v oblasti architektury, urbanismu, rozvoje, tvorby a správy města. Zpracovává strategické, urbanistické a územně rozvojové dokumenty. IPR zastupuje hl. m. Prahu jako účastníka řízení ve věcech územního plánování.

Citováno z: Huitric, Š., Žákovské review investiční akce, 31.10.2021

Ukázka ze žákovské prezentace

Pracovní list k Lekci 6.2: Projektová žádost – participativní projekty

Název projektu

Název projektu vymýšlejte tak, aby zaujal zejména vaši cílovou skupinu.

Jména všech žáků zapojených do tohoto projektu:

Do projektu může být zapojeno maximálně 6 žáků.

Popište stav, na který váš projekt reaguje, v jaké situaci vzniká:

Zamyslete se, jaká je vaše motivace, jak vás napadl právě tento projekt?

Jaký cíl má váš projekt, co byste rádi dokázali?

Nebojte se vysokých cílů, ale zkuste zároveň formulovat i drobné konkrétní změny, kterých byste rádi dosáhli.

Popište jednotlivé aktivity, které k tomuto cíli povedou:

Bud'te konkrétní, napište o projektu co nejvíc.

Jaké jsou náklady na jednotlivé aktivity?

Rozepište, co budete potřebovat pro projekt nakoupit, a zjistěte cenu jednotlivých položek.

Popište, kdy a kde se jednotlivé aktivity potřebné k realizaci projektu odehrají, kdo bude mít zodpovědnost za jejich splnění a v jakém pořadí je potřeba je řetězit (viz tabulka níže). Pokud budete na aktivitách spolupracovat s dalšími spolky a institucemi jako například se školou, městským úřadem či neziskovou organizací, rozepište si do tabulky, v jaké fázi projektu je budete oslovovat.

Co je potřeba udělat	Kdo to má na starosti	Kdy to bude hotové	Co k tomu potřebujeme

7. Blok: Plánování a zkouška prezentace projektu

Metodický úvod / Co by si žáci z lekcí měli odnést

V rámci sedmého bloku si žáci vytvoří prezentaci svého projektu, kterou poté budou konzultovat s celou třídou. V závislosti na typech projektů, které vaši žáci vytvořili, může mít jejich prezentace různý charakter. Například pokud budou chtít žáci pořádat charitativní sbírku nebo školní bazar, vytvoří si propagační leták nebo krátké video jako pozvánku na danou akci. Pokud budou potřebovat svůj projekt prezentovat před vedením školy či městskou částí, aby dosáhli schválení svého projektu, vytvoří si powerpointovou prezentaci, kterou doprovodí slovním výkladem. Pokud v rámci projektu budou realizovat například osvětovou kampaň ve formě informačních letáků, mohou si vytvořit prezentaci v powerpointu na niž vysvětlí smysl své kampaně.

Můžete studujícím dát prostor, aby si vytvořili prezentaci podle typu svého projektu a potřeb, nebo v rámci tréninku prezentačních dovedností můžete všem skupinám uložit, aby vytvořily jednoduchou propagaci projektu formou plakátu či videa i komplexnější prezentaci formou PowerPointu.

Sedmý blok žáky připravuje na vlastní participaci tím, že je učí připravit upoutávku na vlastní akci, a tím k ní přitáhnout co největší pozornost, nebo odprezentovat svůj projekt před veřejností, a tak si zajistit podporu k jeho uskutečnění. Stejně je tomu v realitě, kdy člověk k realizaci projektu často potřebuje souhlas úřadů či donorů spojený s finanční podporou projektu.

Lekce 7.1

Časová dotace 45 minut

Popis lekce

Představíte studujícím nápady na možné způsoby prezentace. Seznámíte je se základními body, které by v prezentaci měly zaznít. Studující se poté budou věnovat vymýšlení své vlastní prezentace. Každá skupina si podle své volby vytvoří návrh na jednoduchý reklamní plakát či video nebo podrobnější prezentaci v PowerPointu s doprovodným ústním výkladem.

TIP

V závislosti na náročnosti prezentace žákům na přípravu prezentace vyhrad'te další lekce, ideálně v počítačové místnosti, kde budou moci pracovat na digitální podobě svých návrhů. K výrobě plakátů doporučujeme jednoduchý bezplatný nástroj pro navrhování [Canva](#).

Pomůcky: Pomůcky budou záviset na typu prezentace, který si studující vyberou – k výrobě plakátů můžete potřebovat papíry velkého formátu a barevné fixy, v případě práce s grafickými programy pak počítač pro každou skupinu.

Průběh lekce

Seznámení žáků se zajímavými grafickými materiály a hledání prvků, díky nimž jejich prezentace lépe zaujmou publikum

Pro inspiraci si se žáky prohlédněte několik příkladů vizuálních materiálů, na kterých lze dobře ukázat, jak projektový materiál zpracovat způsobem, který co nejvíce zasáhne vybranou cílovou skupinu. Pokud by se studující v budoucnu rozhodli realizovat své vlastní občanské projekty, dovednosti prezentovat a propagovat svůj projekt pro ně může být zásadní (např. při získávání dotací či finanční podpory od spoluobčanů).

Plakáty studia Družina jasně popisují hlavní myšlenku a podtrhují ji výrazným vizuálním provedením, které sjednocuje obraz a význam sdělení.

- [Národní potravinová sbírka](#) zajišťuje každoročně potraviny a drogistické zboží pro více než 1,5 mil. lidí v hmotné nouzi. Téma potravinové sbírky koresponduje s vizuálním provedením jednotlivých písmen obsahujících potraviny.
- Plakát [Nenechte se rozložit](#) upozorňuje na problém kyberšikany a její dopady na lidskou psychiku. Elektronické rozložení obrazu na plakátu symbolicky znázorňuje rozložení člověka, jehož vyrovnanost se rozkládá v důsledku kyberšikany.

[Reklamní video na film o Gretě Thunberg](#) záměrně pracuje se silnými emocemi jako dojetí, ale také se snahou šokovat a pobuřovat.

Můžete se také společně rozpomenout na propagační videa, která jste viděli v první a třetí lekci:

- [Video v němž studující prezentují Park mladých VOČA](#)
- [Jak lze propojit vlastní koníček s pomocí lidem: stavba bike parku](#)
- [Charitativní koncert na podporu postiženého chlapce](#)

Společně si se žáky zapíšete na tabuli, co všechno podle vás tvoří dobrou propagaci. Můžete dojít například k následujícímu seznamu, ale je možné, že společně přijdete i na jiné body:

- Důležitá je jednoduchost, sdělnost: každý musí z propagačního materiálu snadno poznat, o co se jedná.
- „Hlavní myšlenka“ – na propagačním materiálu by měla být výrazná jedna hlavní myšlenka, kterou si zapamatuje každý, kdo se na materiál podívá.
- Propagaci je dobré vést tak, aby se k ní příjemce mohl dobře emočně vztáhnout. Emoční zaujetí může mít různé podoby, může např. vyvolávat pocit soucitu, smysluplnosti konkrétní kauzy, sounáležitosti nebo pobouření.
- Dobře fungují věci, které člověka zaujmou na první pohled (obrázek zvířete, dítěte, estetická krása nebo naopak šok, provokace, ošklivost).

→ Je důležité vymezit si cílovou skupinu, na níž propagaci směřujete (např. spolužáci/ lidé, kteří by se mohli chtít podílet na vaší benefiční akci apod). Je důležité, aby pro cílovou skupinu propagace byla srozumitelná a zároveň přitažlivá.

Vlastní práce na prezentačních materiálech

Studující pak po skupinách začnou tvořit návrhy své prezentace. Zatímco reklamní plakát či video mají být co nejjednodušší a výstižně shrnout hlavní myšlenku projektu, v powerpointových prezentacích se studující zaměří na podrobné vysvětlení záměru projektu, jednotlivých kroků k jeho realizaci a finančních nákladů. Obsah prezentace by měl zároveň zohledňovat, komu budou žáci po zkušební prezentaci před třídou svůj projekt prezentovat (řediteli, úřadům, ostatním spolužákům apod).

I zde doporučujeme chodit mezi jednotlivými skupinami, konzultovat s nimi práci na prezentacích, pomáhat žákům dotáhnout jednotlivé nápady, případně vést

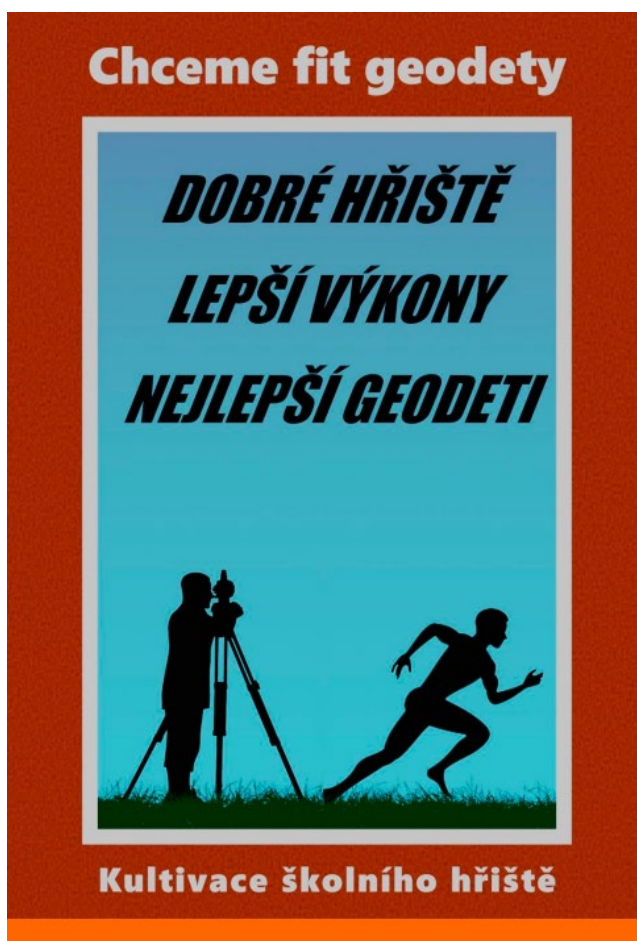
diskuze o tom, zda je vybraný typ propagace vhodný pro cílovou skupinu, kterou chtějí oslovit.

Mezi Lekcí 7.1 a Lekcí 7.2 doporučujeme vložit 2–4 lekce, aby žáci měli dostatek času na dotažení propagačních materiálů. Studující zároveň dostanou za úkol nacvičit si prezentaci v délce 5–7 minut, kterou budou v rámci Lekce 7.2 prezentovat před ostatními skupinami.

Závěrečná reflexe

Práci na propagaci projektů můžete se žáky reflektovat následujícími otázkami: „*Jak se vám pracovalo na vlastní propagační kampani? Bylo pro vás snadné/obtížné vcítit se do vašeho publika a přemýšlet, jak jej oslovit? Jste spokojeni s výsledkem své práce? Potřebovali byste na dokončení plánování kampaně více času či více podpory?*“

Příklady plakátů vytvořených žáky.

Lekce 7.2

Časová dotace 45 minut

Popis lekce

V rámci této lekce bude probíhat nácvik prezentace projektů před spolužáky.

Pomůcky: projektor + propagační materiály, které si žáci zhotovili během předchozích lekcí

Průběh lekce

Příprava na prezentaci

Skupiny dostanou krátký čas na přípravu prezentace, ve kterém si ještě doujasní nebo zrekapitulují, kdo kdy bude mluvit, a nahrají si prezentaci do připraveného počítače s projektorem. (Pokud na to máte jako vyučující čas, je ideální vybrat si prezentace a propagační materiály již při předchozí lekci, a předem si je připravit do počítače, abyste se při hodině nemuseli zdržovat s technickými problémy.) Připomenete informaci, že každá skupina má na prezentaci 5–7 minut a že by tento čas měla dodržet.

Prezentace projektů

Každá skupina ve stanoveném čase představí svůj plakát či video a svou prezentaci. Od ostatních skupin dostane následně zpětnou vazbu. V rámci zpětné vazby na prvním místě přijde ocenění: co se spolužákům líbilo, co dobře fungovalo, co překvapilo... Druhá část zpětné vazby jsou pak nápady na možné vylepšení. Co bylo málo srozumitelné, zda by ještě nějakou informaci přidali, jak fungovalo rozdělení prezentace mezi více lidí, zda prezentující naplnili všechny body, o nichž jste mluvili během lekce o propagaci.

Skupina pak sama posoudí, jak se jí prezentovalo, zda je něco, co by ráda vylepšila, a zda jí přijdou nápady na vylepšení od ostatních skupin dobré.

Závěrečná reflexe

Reflexi zážitků z prezentace můžete otevřít následujícími otázkami: „*Jak se vám pracovalo ve skupině? Zvládli jste odprezentovat svůj projekt tak, jak jste si naplánovali? Byla vaše příprava dostatečná nebo byste jí příště věnovali více času? Jak se vám poslouchala zpětná vazba od spolužáků?*“

TIP

Pokud nemáte možnost zafinancovat realizaci všech žákovských projektů a potřebujete k realizaci vybrat jen některé, můžete se inspirovat metodou participativního rozpočtu a provést žáky celoškolním hlasováním. Úspěšná prezentace je totiž základním stavebním kamenem úspěšného hlasování. Aby mohli ostatní žáci vybrat projekt, který podpoří, potřebují se o něm nejdříve co nejvíce dozvědět. Připravit informační kampaň pro spolužáky bude pro třídu velkým zážitkem spojeným s načerpáním důležitých pracovních kompetencí.

Hlasování lze zařídit několika způsoby. Můžete žáky nechat vhazovat lístky s hlasy do připravených nádob, například u vchodu do školy, ale existují i online metody hlasování skrze školní aplikace. Celoškolní hlasování má tu výhodu, že do práce vaší třídy vtáhne celou školu a umožní žákům ještě hlubší prožitek participace.

Metoda takzvaného participativního rozpočtu na školách je v současné době stále oblíbenější. Více se můžete dozvědět například na webových stránkách měst a městských částí:

- Brněnský projekt [Participativní rozpočet do škol](#)
- [Školní participativní rozpočet](#) v Ostravě pořádá organizace [Náš Jih](#)
- [Školský participativní rozpočet](#) s názvem „Péběčko“ na Praze 5
- projekt [Moje stopa ve škole](#) na Praze 10

Prezentace propagačních materiálů.

SPOLEČNÁ REFLEXE NA ZÁVĚR REALIZACE PROJEKTŮ

Poté, co proběhne prezentace a realizace projektů, nebo poté, co se žáky dotáhnete plánování projektů, které nebudou realizovány, do konečné fáze, je dobré věnovat čas zhodnocení celé společné práce.

Vyhradte si dostatek času na rekapitulaci všeho, na čem žáci pracovali, a čeho společně dosáhli. Sepište si na tabuli, co všechno si žáci myslí, že se během práce na projektech naučili. Jaká úskalí a překážky dokázala každá skupina překonat a jakých změn ve třídě, škole či ve společnosti jste díky projektům dosáhli? Mluvte i o tom, co se nepovedlo. Jaké pocity to ve studujících zanechalo? Jsou smířeni s tím, že i neúspěchy mohou být součástí snahy něco aktivně změnit? Je možné se ze selhání poučit pro budoucnost? V případě, že jste se projekty učili pouze plánovat a nedošlo k jejich realizaci, oceňte nápady a zamyslete se nad tím, jaký dopad by projekty v případě realizace mohly mít na okolí studujících.

Je dobré se studujících zeptat, zda v nich možnost vyzkoušet si práci na vlastním projektu zanechala chuť v budoucnu realizovat něco podobného na vlastní pěst nebo jestli si chtějí najít

nějaký jiný způsob, jak se podílet na občanské společnosti. Mají nyní větší pocit vlastní moci, respektive toho, že mohou dokázat vlastními silami něco změnit? Můžete se také společně vrátit k teoretickým lekcím a zeptat se, zda žáky nějak ovlivnily ve výběru projektu a zda se díky nim nyní cítí zorientovanější v tom, jak mohou být občansky aktivní.

Nakonec žákům poděkujte za jejich aktivitu v průběhu celého programu. Můžete je pochválit za výsledky, kterých se jim podařilo dosáhnout, a zhodnotit jejich práci ze svého pohledu. Zamyslete se také nad tím, zda měla společná práce nějaký vliv na vztahy ve třídě, jestli se díky ní spolužáci lépe poznali a dozvěděli něco nového o zájmech a dovednostech těch ostatních.

TIP

Společnou práci na projektech můžete zakončit prezentací toho, co jste vytvořili, na školní nástěnce či sociálních sítích, aby se i ostatní žáci, učitelé a rodiče dozvěděli, jaké projekty žáci realizovali.

3. Jak na reflexe a práci se skupinou

V této kapitole naleznete několik praktických tipů, jak v rámci předchozích výukových lekcí přistupovat k opakujícím se učitelským výzvám, jako je například rozdělování třídy do skupin nebo provádění reflexí na konci jednotlivých bloků. Nejedná se o vyčerpávající přehled, jde spíše o jakýsi úvod. Proto zde najdete i zásobník inspirace a zdrojů, z nichž můžete dále čerpat.

1. Rozdělování žáků do skupin

Existuje mnoho způsobů, jak žáky dělit do skupin. Některé způsoby jsou běžnější a prokouknuté je mají i žáci sami (přesto však svému účelu poslouží), některé jsou nové a neotřelé. Mezi ně patří například webová stránka [classroomscreen](#), na které naleznete oddíl „group maker“. Tato webová stránka však nabízí nespočet dalších funkcí, jako je například časomíra, anketa nebo systémy na zadávání úkolů. Základní verze funguje bezplatně a po zaplacení drobného poplatku je možné se dostat k dalším funkcím.

Pokud chcete zůstat u klasické práce se třídou, můžete zvolit rozdělování podle cíle, kterého chcete skupinovou prací dosáhnout. Pokud chcete rozdělit žáky například podle znalostí či jiného kritéria, které je vám známé, rozdělte je již před začátkem samotné hodiny (např. umístěním kartiček na stoly).

Pokud potřebujete především zachovat bezpečné prostředí ve třídě, instruujte žáky, aby se rozdělili, jak chtějí (kdo chce být sám, může být sám). Můžete také vyvolat několik „kapitánů“, kteří si k sobě volí další žáky. Tato metoda je riziková v tom, že jako poslední mohou při tomto způsobu vytváření skupin zůstat žáci, kteří ve třídě nemají dobré postavení. Tento způsob dělení může posilovat jejich vyčlenění ze třídy (sociální exkluzi). Pokud se však například chcete dozvědět více o vztazích ve třídě, může toto být vhodný sociometrický doplněk.

Pro rozdělování do skupin dílem náhody můžete využít různé druhy losovacích kartiček, různé varianty jsou ke stažení na [internetu](#). Osvědčené je též losování podle čísel, které můžete upravovat s cílem například vytvoření heterogenních skupin – pokud chcete zajistit, aby v každé skupině byli rovnoměrně zastoupeni chlapci i děvčata, rozpočítají se nejdříve zvlášť, a teprve poté se do skupin opět spojí.

Další příklady losovacích metod:

- podle rodin (Hrabalova matka/ syn/ dcera/ manželka...)
- podle zvířat (savci k sobě, ptáci k sobě...)
- podle vynálezců/ spisovatelů (Diviš ...)
- symbol nalepený na záda
- barevná tečka na čele

Některé lekce v této metodice počítají se skupinovou prací, kde jsou žáci rozděleni na delší časový úsek, jinde

naopak dochází k průběžné změně rozložení skupin (na každou aktivitu zvlášť). Při testování tohoto vzdělávacího programu se nám osvědčilo v průběhu prvních pěti teoretických bloků skupinky spíše měnit, naopak pro druhou část programu, tedy práci na participativních projektech, by skupiny měly zůstat stejné. Pokud se k vytvořené skupině, která má již za sebou první kroky práce na projektu, přidá nováček, je potřeba asistovat s jeho zapojením. S tématem participace a aktivního občanství se žáci často setkávali poprvé a pokud nebyli u prvotních fází vymýšlení projektů, často se již později do práce nezapojili. Rozdělení práce na společném projektu je ostatně náročné i pro dospělé.

2. Reflexe probrané látky a zážitků z lekce

Na konci každé kapitoly vzdělávacího programu této metodiky jsme ponechali prostor pro reflexi žáků. Všeobecně chápeme reflexi jako ohlédnutí se zpět za tím, co se stalo, a snahu se z toho poučit, někam se posunout. Reflexi se celý život učíme. Zdokonalujeme se ve zvládnutí různých situací a orientaci v nich. Nejtěžším úkolem v rámci reflexe je pak přetavit to, co jsme si během reflexe uvědomili, do praxe, tedy začít se chovat jinak, výsledky reflexe přijmout, zvnitřnit a realizovat.

Ve školním prostředí platí, že skupina musí chtít a být motivovaná – a pro to je potřeba bezpečné prostředí. Postavení učitele je při reflexi koučovací, nikoliv mocenské; učitel je průvodcem žáků a měl by je podporovat a přijímat jejich zpětnou vazbu. Se žáky je potřeba reflektovat nejen, co se naučili nového, ale i jak se jim spolupracovalo – to je často ještě důležitější.

TIP

Jedním z cílů reflexe je, aby studující nebyli jen pasivními příjemci vzdělávání, ale aby se učili sami zhodnotit, co nového se naučili a kde jsou jejich silné a slabé stránky. V rámci reflexe vám také mohou dát cennou zpětnou vazbu, jak se vám daří naplňovat vámi vytyčené cíle.

Při plánování a vedení reflexe se žáky vycházíme z Kolb's-Lewinova cyklu učení. Ten, zjednodušeně řečeno, tvrdí, že aby učení bylo efektivní, žáci by měli projít těmito čtyřmi fázemi:

1. prožitek (emoce)
2. reflexe (uvědomění si toho, co se stalo)
3. zobecnění (co z toho plyne)
4. aplikace (co dělat příště jinak)

Pro práci se skupinou z toho mimo jiné vyplývá, že si s reflektivními aktivitami můžete vyhrát s ohledem na časové možnosti nebo míru energie/ vyčerpání žáků. Reflexe lze rozdělit podle výše uvedených fází učení do následujících čtyř momentů (nyní poněkud konkrétněji):

- 1 **Lze začít pokládáním otázek na prožitky:** „*Jak jste se cítili, když.../ Jaké to bylo, když jsme vás rozdělili do skupin?/ Co vám bylo nepříjemné?/ Zvedne ruku, kdo cítil strach, radost, vztek.../ Kdy jste se tak cítili a proč?*“

Reflexi emocí je vhodné použít zejména tehdy, když je emoční prožitek cílem lekce (například když se učíme o vyloučení a inkluzi) nebo když se během lekce něco pokazilo, když jste narazili na náročné téma nebo když došlo ke konfliktu. Pokud ale lekce proběhla průměrně a bez obtíží, můžete tuto fázi vynechat. Emoční reflexi bychom také neměli vynechat v situaci, kdy učíme žáky mluvit o jejich vlastním prožívání a pojmenovávat to, co cítí.

- 2 **Dále lze rekapitulovat a ptát se na práci žáků.** Ptejte se: „*Jak jste postupovali?/ Co jste říkali, dělali?/ Jak jste postupovali krok po kroku? Co jste udělali jako první, druhé atd.?*“

Podrobně si popište celý proces, jak jste postupovali. Tuto fázi lze vynechat, když je všem žákům průběh jejich úkolu zcela jasný. Pokud však máte dostatek času, je dobré ji se žáky projít, a to kvůli fázi třetí, v níž budete potřebovat výstupy ke zobecnění a vyvození ponaučení. Pokud máte čas, chuť a prostor si s reflexí dát práci, můžete proběhnoucí aktivity nahrávat a dělat si poznámky o tom, jak aktivita přesně proběhla.

- 3 **Vyvodte se žáky z jejich reflexe průběhu činnosti a pocitů obecné závěry.** Ptejte se: „*Co nového jste se v průběhu aktivity naučili? Jaké poučení pro příště si odnášíte? Co byste dělali příště stejně a co naopak jinak?*“ Tuto fázi reflexe nelze vynechat, jelikož právě zde probíhá důležité učení a budování nových kompetencí. Tato fáze je těžištěm reflexe, zde se mění navyklé způsoby myšlení.

- 4 **Aplikujte obecné závěry na vaší situaci a vztáhněte ke každodennímu životu.** Podpořte žáky v tom, aby si vytvořili konkrétní akční plán (tedy KDE, KDY, KDO, JAK a CO) pro sebe či pro celou třídu. Instruuje žáky, aby si vybrali pár konkrétních věcí, které příště zkusí změnit/ zařadit/ aplikovat. Ved'te je k tomu, aby vymysleli co nejkonkrétnější strategii a postup.

Při reflexi probraného učiva přednostně žákům dávejte otevřené otázky:

- „*Co jste se naučili o demokracii?*“ (namísto např. „*Je demokracie důležitá?*“)
- „*Jaká je nejdůležitější informace dne na téma demokracie?*“ (namísto např. „*v demokracii je důležitá otevřená komunikace, že?*“)
- „*Kdybyste si z dneška měli odnést jednu věc, co by to bylo? Dnes jsme se učili o tom, jak dosahovat konsensu. Zkuste říct, proč je konsensus důležitý, jak ho dosahovat, a co je při tom nejtěžší?*“ (místo např. „*Z dneška bylo nejdůležitější uvědomit si, jak přijímat konsensus, jste pro?*“)

Pro zhodnocení můžete využívat nejrůznější typy škál (prstová škála, ticho x hluk, palec nahoru x dolů). Osvědčené jsou také různé dotazníky, obzvláště ty s otevřenými otázkami (Co si z hodiny odnášíš?/ Co ti bylo nepříjemné?/ Zapořil bych se víc kdyby...).

3. Jak aktivizovat pasivní třídu

Zde je možné nalézt soubor drobných opatření, kterými lze obohacovat vzdělávací programy. Jedná se o tipy, které se nám osvědčily v průběhu testování. Je možné, že se budou hodit i vám. Jelikož téma demokracie a participace stojí na mezilidské komunikaci, je dobré žáky podporovat ve schopnosti verbalizovat své potřeby a vést diskuzi.

Pokud vaše třída momentálně potřebuje více podpory a vedení nebo jste v ní zaznamenali aktuální problémy s pozorností, rozdělte žáky do menších skupin. Může jim to pomoci se soustředit na lekci a rozmluvit se. Skupinám pak můžete zadat nějaké diskuzní téma, např. „*Dejte dohromady definici demokracie.*“

Někteří žáci preferují nebo potřebují více individuální práce. Můžete využívat různé individuálně vyplňované kvízy, jejichž výsledky pak projdete společně. Některé lekce v této metodice obsahují pracovní listy. Neváhejte je využívat a doplňovat o vlastní zdroje.

TIP

Pokud ve třídě panuje chaos, můžete využít tzv. „upřímnou“ metodu. Každý na papírek napíše, co ho aktuálně napadá, štve nebo co je mu nepříjemné. Společně se pak papírky roztřídí na ty, s jejichž obsahem lze ve třídě pracovat, a ty, jejichž obsah nemůžeme ovlivnit. Tato metoda pomáhá pojmenovat emoce a potřeby žáků a umožňuje na ně ve výuce reagovat.

Diskuzi mezi žáky můžete podpořit i hraním rolových her, kdy se z nich na ohraničenou dobu stanou odborníci na konkrétní problematiku, příslušníci kultur/náborů, zástupci věkových skupin, profesí, fikčních hrdinů nebo čehokoliv, co zrovna zapadá do kontextu. Žáci pak v roli mluví za postavu a vyjadřují její názory. Je dobré mít jednotlivé role jasně popsané, třeba na flipchartovém papíře, aby všichni věděli, kdo jakou roli má, co říká a co je pro roli typické.

Metoda Akvarium trénuje schopnost soustředit se na to, co říkají druzí, a vnímat kontext a průběh diskuze. Část žáků se ocitne v akváriu (tedy menším kruhu pro pět až sedm aktérů), kde diskutuje o nějakém tématu (často s moderátorem). Ostatní sledují ve vnějším kruhu, jak se jednotliví účastníci zapojují do diskuze, a dělají si o průběhu poznámky (např. jak moc se kdo zapojuje, jak se komu daří formulovat myšlenky, zda se řečníci navzájem přerušují a podobně). Pokud jeden z diskutérů z prostředního kruhu odejde, jiný jej musí

nahradit. Pokud máte ve třídě velmi aktivní žáky, kteří by chtěli diskutovat neustále, lze pobyt v akváriu omezit pravidlem, že každý smí být ve vnitřním diskuzním kruhu pouze jednou. Na závěr proběhne společná reflexe toho, jak se komu diskutovalo. Žáci si také sdělí závěry z pozorování ve vnějším kruhu. Pokud se rozhodnete metodu provádět častěji, můžete reflektovat, zda se třída ve schopnosti diskuze zlepšuje. Pokud byste zjistili, že se někteří žáci opakovaně do diskuzí nezapojují, proberte s nimi, co by potřebovali, aby se jim diskutovalo lépe.

Ať už využijete se svými žáky jakoukoliv metodu podporující schopnost empatie, naslouchání a vedení diskuze, posilíte tím jejich kompetence k aktivnímu občanskému životu. Pokud si všimnete paralel mezi tímto školním nácvikem a dospělým životem, můžete na ně ve třídě upozorňovat a diskutovat o nich se žáky. Případně můžete žáky aktivně vyzvat, aby hledali paralely mezi tím, co se stalo během aktivit, a skutečným životem.

4. další zdroje a materiály k tématu skupinové práce a reflexe

- ČAPEK, Robert. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnoticích metod*. Praha: Grada, 2015.
- HERMOCHOVÁ, Soňa a Jana VAŇKOVÁ. *Hry pro rozvoj skupinové spolupráce*. Praha: Portál, 2014.
- HERMOCHOVÁ, Soňa. *Hry pro život: sociálně psychologické hry pro děti a mládež*. 2. vyd. Praha: Portál, 1994.
- HIRLING, Hans. *333 her: pro malé i velké skupiny dětí ve věku 8-14 let*. Přeložila Jindra HUBKOVÁ. Praha: Portál, 2023.
- SIEGLOVÁ, Dagmar. *Konec školní nudy: didaktické metody pro 21. století*. Praha: Grada, 2019.
- VOPEL, Klaus W. *Skupinové hry pro život*. Praha: Portál, 2009.
- [Metodiky organizace Projekt Odyssea](#), zvláště pak doporučujeme metodiku [Zásady psychické odolnosti](#)
- [Třída v pohodě](#): sborník 65 aktivit do třídnických hodin
- aplikace plná (nejen) skautských her: [Hranostaj](#) (aplikace i do mobilu, přes dva tisíce her)
- [Sborník příkladů dobré praxe](#) v oblasti Kompetencí pro demokratickou kulturu na ZŠ Kunratice

Závěr

Během vzdělávacího programu jste se žáky měli příležitost se věnovat velké části z Kompetencí pro demokratickou kulturu z úvodu této metodiky. V lekcích zaměřených na témata moci, svobody a integrace jste se zabývali hodnotami spravedlnosti, lidské důstojnosti a lidskými právy. V rámci tématu integrace jste se společně učili vzájemnému respektu a větší otevřenosti k odlišným pohledům na svět a kulturní rozmanitosti. Blok zabývající se demokracií a zájmy u studujících rozvíjel schopnost řešení konfliktů. Lekce o participaci studující seznamovaly s postoji občanské uvědomělosti a odpovědnosti. Napříč všemi lekcemi jste prostřednictvím diskuzí a interaktivních her u žáků rozvíjeli analytické a kritické myšlení, komunikační dovednosti a schopnost spolupráce.

Během projektové práce a její následné prezentace jste se studujícími prostřednictvím výuky zaměřené na jejich samostatnou práci trénovali kompetence k občanské uvědomělosti, zodpovědnosti, sebedůvěře, samostatnému učení a spolupráci. Přípravu na život v demokratické kultuře tak žáci mohli rozvíjet na mnoha úrovních. Věříme, že si z naší metodiky každý odnesl alespoň střípek, který ovlivnil, jak se v budoucnu bude vztahovat ke své roli občana demokratického státu.

Pokud jste se svými žáky absolvovali celý výukový cyklus, leží za Vámi velký kus odvedené práce a moc si vážíme toho, že jste se do ní pustili. Z vlastní zkušenosti víme, že není vždy snadné se pustit do práce na projektech, při níž je většina iniciativy přenechána v rukou žáků, a nad procesem tak vyučující do určité míry ztrácí kontrolu. Společně se žáky se pak noříte do vod tvůrčího a realizačního procesu, který přináší nové výzvy, ale také nové společné zážitky a možnost poznat žáky z úplně jiné strany. Moc doufáme, že se Vám společně dařilo překonávat všechna úskalí a že vytváření projektů i teoretické lekce byly obohacující pro Vaše žáky i pro Vás.

Srdečně přejeme, aby se Vám v práci učitele dařilo co nejlépe, abyste stále nacházeli hodně radosti ve společné práci s Vašimi žáky a abyste měli dostatek zvědavosti pro zkoušení nových výukových metod. Pokud k tomu naše metodika mohla alespoň trochu přispět, pak splnila svůj účel.

Poděkování

Moc děkujeme za spolupráci všem vyučujícím a třídám zapojeným do projektu *Máme demokracii a nebojíme se ji použít*. Velký dík patří také všem odborným konzultantům a konzultantkám.

Hra na rozvoj schopnosti dobré spolupráce

Doporučená literatura k tématu demokratické vzdělávání:

DVOŘÁKOVÁ, Markéta. Projektové vyučování v české škole, vývoj, inspirace, současné problémy, Praha: Karolinum, 2009.

DRAHANSKÁ, Petra. Učení prožitkem: Jak postavit vaše rozvojové, výchovné a vzdělávací programy na prožitku, Praha: Gymnasion, 2020.

HOŘENÍ, Karina a kol. Předsudky v české společnosti a jak s nimi účinně pracovat ve škole, Praha: Ústav pro studium totalitních režimů a Sociologický ústav, 2018.

KOLEKTIV AUTORŮ. Etnická rozmanitost ve škole, Praha: Portál, 2015.

KOLEKTIV AUTORŮ. Konflikt kořenů života: Průvodce řešením konfliktů pro učitele středních škol, Praha: České centrum pro vyjednávání a řešení konfliktů a TEREZA - sdružení pro ekologickou výchovu, 1996.

KOLEKTIV AUTORŮ. Učíme v projektech, Praha: Portál, 2009.

PLACHKÁ, Zuzana ed. Živá knihovna jako metoda výuky vzdělávání příběhem, Olomouc: ARPOK, 2019.

SIEGLOVÁ, Dagmar. Konec školní nudy: Didaktické metody pro 21. století, Praha: Grada, 2019.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana ed. Výchova k toleranci a proti rasismu, Praha: Portál, 1998.

VOGT, Paul W. Tolerance and Education: Learning to live with Diversity and Difference, London: SAGE Publications, 1997.

Metodiky Multikulturního centra Praha zaměřené na demokratické vzdělávání:

[Demokracie, pravda a média aneb jak se vyznat ve složitém světě](#): Vzdělávací program pro střední školy zaměřený na rozvoj argumentačních kompetencí a mediální orientace žáků středního vzdělávání.

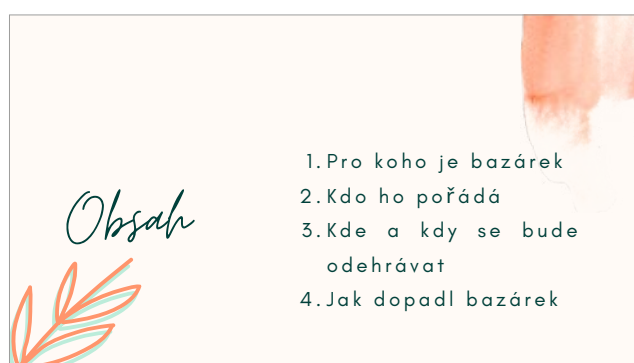
[Demokracie nepatří jen do občanky aneb jak rozvíjet demokratické prostředí ve vaší škole](#): Uvedení do kompetencí pro demokratickou výchovu a návrhy jak s nimi pracovat na vaší škole.

[Jak učit v tomto světě a nevyhořet](#): Metodika obsahuje konkrétní náměty k uvádění demokratických prvků do školního vzdělávání. Závěrečný oddíl je věnovaný podpoře wellbeingu pedagogů

[Příběhy těch, co museli jít](#): Metodika vzdělávacího programu je určena středoškolským pedagogům, kteří mají zájem věnovat se ve výuce tématu proměn obyvatelstva českých zemí v uplynulém století

Obrazová příloha ke kapitole Práce na projektech a jejich prezentaci

Pro inspiraci zde naleznete dvě prezentace realizovaných projektů, které vytvořili studující zapojení do našeho projektu.

Pořadatelé

STUDENTI TŘETÍHO
ROČNÍKU EVANGELICKÉ
AKADEMIE

Ve spojení s
Multikulturním centrem
Praha

Kde a kdy se
bude bazárek
pořádat

U KOČIČÍCH TLAPEK

Bazárek se bude
pořádat v kočičí
kavárně U kočičích
tlapek na Kladně

KDY?

11. a 12. března

ADRESA

Náměstí Starosty Pavla 17,
272 01, Kladno

Plakát

Charitativní bazárek

v kočičí kavárně

VEŠKERÝ VÝTĚŽEK
BUDE VĚNOVÁN
AZYLOVÉMU DOMU
KLADNO.

KDE? Nám. Starosty Pavla
17, 272 01 Kladno

KDY? 11-12. Března 2023
od 11:00 do 18:00

CO PODPORÍM?

výtěžek zafinancuje nákup pro
potřebné

KOHO PODPORUJE AZYLOVÝ
DŮM?

matky s dětmi (oběti domácího
násilí), osoby bez přístřeší, osoby v
krizi

CO SI KOUPIM?

POMOŽ
LIDEM
POMAHAT.

#baza_arek

Výsledek bazárku

VÝDĚLEK A ZBYTEK OBLEČENÍ

Bazárek vydělal přes
pět tisíc korun.
Oblečení, které zbylo
bylo darováno
Azylovému domu.

NA CO BYLI PENÍZE VYUŽITY?

Peníze byli použity na
nákup čistících
prostředků,
hygienických pomůcek
pro ženy, pleny pro
děti.

Projektová žádost - participativní projekty zvýšení úrovně životního prostředí v okolí naší školy

S čím přicházíte?

- Přicházíme s dvěma skvělými nápady, které jsme zkombinovali do jednoho projektu

❖ Sadba stromů na školním pozemku

❖ Výstavba laviček u Rokytky

Proč výstavba laviček?

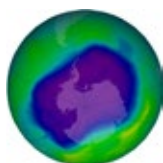
- Jako studenti nemáme, kde trávit volný čas a proto přicházíme s řešením. A to výstavba laviček u Rokytky.
- Prostor u Rokytky je esteticky nádherný, avšak zde není místo k sezení a proto jsme převzali iniciativu.
- Zároveň neobjevíme na události, které se stala má osobně, spouštějí mi můžou být svědky. Jeden z mistrůch mi pověděl následně, když mu došel temperament, kvůli berdule okolo jeho bydliště a pro plána až moc nádherného klau. Co se týče berdule, nebyl bych si jistý tím, že je máš, po ulicích přeci nechodí jen studenti, ne?
- Tudiž tohle je o důvod víc proč chceme uvést tento návrh do života, abychom si vzájemně nepřekáželi, mohli být obě strany spokojeny a zároveň, aby nestálo k nějakým zbytečným konfliktům v budoucnu s místními.

Proč zrovna sadba stromů?

Reagují na globální oteplování a smogovou situaci v okolí školy, výtížená křižovatka (zastávka Pod Táborem).

Naše škola
Střední průmyslová
škola zeměměřická
a Geografické
gymnázium Praha
Pod Táborem 300

Výtížená křižovatka
pod naší školou, toto
je ještě malý provoz...

- Chci svým projektem přispět na zlepšení ovzduší v Praze, i přestože se to může zdát málo, za mě osobně, každý strom se počítá.

Které stromy zasadíme?

Dub Zimní

Jasan Ztepilý

Nakonec jsme se rozhodli pro Dub Zimní a Jasan Ztepilý. Jsou to stromy, které u nás rostou od nepaměti, jsou přizpůsobeny našemu klimatu, jsou téměř soběstačné a odolné vůči všem virům a chorobám na našem území.

Sadba stromů na školním pozemku

Projekt, bude zanedlouho realizován, odhad: Jaro 2023

Postup projektu

- Oslovil jsem pana ředitele o podporu a schválení ✓
- dostáno doporučení na vhodné dřeviny od neziskové organizace Tereza ✓
- Kontaktování zahradnické firmy ✓
- Podle finanční náročnosti využití grantu na životní prostředí od hl.m.Prahy 🏠
- Proklestění svahu a následná sadba sazenic ✓
- O záležitku se budeme střídavě starat (naše skupina), předem dohodnuto ✓

Aktuální stav svahu

Výstavba laviček u Rokytky

Projekt, který čeká na schválení, jinak je realizovatelný.

Postup projektu

- Dostal jsem kontakt od pana ředitele na osobu z městského úřadu, nepodala zpětnou vazbu, **proto jsem převzal iniciativu**
- Kontaktování městské části Prahy 9 – odbor pro životní prostředí, bylo mi vyjasněno, že nemají pravomoci zasahovat na pozemek, který spadá pod vlastnické právo magistrátu hl.m.Prahy 🟢
- Kontaktování magistrátu hl.m.Prahy – odbor pro životní prostředí, **momentálně čekáme na zpětnou vazbu, bylo mi řečeno, že na obdobných pozemcích lavičky nedávají, tudíž šance realizace klesá** 🙄
- Podle finanční náročnosti, využití grantu na životní prostředí od hl.m.Prahy 🙏
- Slavnostní otevření/článek v novinách nebo na sociálních sítích 📰 📱 📺

Aktuální stav pozemku, kde by měly být umístěny lavičky

• Náklady na realizaci projektu

Popisování projektu	Náklady na projekt		
	material	a na se jedná	celkem
lavičky u Rokytky	4x	Plávaná lavičky	celkem 29 376 Kč (2 kusy 5 894 Kč), www.zabudova.praha.gov.cz/oblasti/01
Stromy na školním pozemku	1x - 2x	sazenice Dubu Zimního	za kus 100 Kč až 1 000 Kč, www.zabudova.praha.gov.cz/oblasti/01
	1x - 2x	sazenice Jirle šibřákové	za kus 100 Kč až 1 000 Kč, www.zabudova.praha.gov.cz/oblasti/01
	1x - 2x	sazenice Janasu (Zlatáhořka)	za kus 100 Kč až 1 000 Kč, www.zabudova.praha.gov.cz/oblasti/01

Cíl projektu

- Po realizaci projektu mají nově zasazené stromy upozornit žáky školy na globální oteplování a zároveň, že jako škola vítáme podobné projekty na zlepšení životního prostředí v okolí naší školy.
- Po projednání s ředitelem by byl přidán příspěvek na sociální síť a také by se konalo slavnostní zasazení stromů, kam by byly pozváni studenti a rodiče a eventuelně uchazeči o studium.

Zdroje:

- <https://prima-receptar.cz/hychie-rostouci-stromy-ktere-v-lete-ochladi-vas-dum/>
- <https://p.prapoudu.cz/getattachment/53651048-2a83-4479-832f-44e45e44992b/Stromy>
- <https://pixabay.com/cs/photos/kraljina-podzim-stromy-p%C5%99%C3%ADDroda-5723500/>
- <https://www.stegu.cz/user/articles/images/ekologie-a-zivotni-prostredi.jpg>
- https://www.google.com/search?q=dub+zimni%C3%AD&client=firefox-b-d&source=images&term=ch&as=X&ved=2ahUKEwUoP7N48ANWnpoSkHaOUbGqQ_AUoAXoECAEQAw&biw=1920&bih=927&dpri=1&imgcr=1280x910-mq&M
- <http://www.praha-priroda.cz/parky-a-zahrady/kralovska-obora-stromovka/vyznamne-dreviny/jasan-tepily/>
- <https://www.krasnapani.cz/jasan>
- https://cs.wikipedia.org/wiki/Ozonov%C3%A1_d%C3%ADra%C5%99/media/Soubor:Antarcitc_ozone_layer_2006_09_24.jpg
- https://www.mujozhas.cz/sites/default/files/styles/detail/public/rapi/c74db773bbca43a1641617b3d88dab15.jpg?h=8b7966f8&tok=w9_iPhq

Máme demokracii a nebojíme se ji použít

Metodika vzdělávacího programu
pro učitele středních škol

Autorky metodiky: Krista Danovská, Tereza
Cajthamlová, Šimona Huitric, Klára Lipavská,
Karolína Pražáková, Kateřina Šimková

Odborný garant: Zuzana Schreiberová

Editace a jazyková redakce: Veronika Korjagina

Grafická úprava: Tomáš Nedoma

Počet stran: 92

Rok vydání: 2023

Vydalo:

Multikulturní centrum Praha, z.s.

Prokopova 9, Praha 3, 130 00

www.mkc.cz

Metodika vznikla v rámci projektu
Máme demokracii a nebojíme se ji použít
(reg. č. CZ.07.4.68/0.0/0.0/20_079/0002087).
Projekt byl financován z Evropských strukturálních
a investičních fondů a probíhal v rámci operačního
fondu OP Praha – pól růstu.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

